

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

**Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών
Επιστημών**

Τομέας Ανθρωπιστικών Κοινωνικών Επιστημών και Δικαίου

**Η θέση των γυναικών στην επιστήμη στις ΗΠΑ και ΕΣΣΔ την περίοδο του Ψυχρού
πολέμου.**

Διπλωματική εργασία
της **Ελευθεριάδη Αικατερίνης**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ρεντετζή Μαρία, Καθηγήτρια Ε.Μ.Π.

Αθήνα, Ιούνιος 2018

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Σχολή Εφαρμοσμένων Μαθηματικών και Φυσικών Επιστημών

Τομέας Ανθρωπιστικών Κοινωνικών Επιστημών και Δικαίου

Η θέση των γυναικών στην επιστήμη στις ΗΠΑ και ΕΣΣΔ την περίοδο του Ψυχρού πολέμου.

Διπλωματική εργασία
της **Ελευθεριάδη Αικατερίνης**

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Ρεντετζή Μαρία, Αν.Καθηγήτρια Ε.Μ.Π.

Εγκρίθηκε από την τριμελή εξεταστική επιτροπή:

Ρεντετζή Μαρία

Μανιού Μάγδα

Μαυρογόνατου Γεωργία

Ευχαριστώ θερμά την κυρία Ρεντετζή για την άψογη συνεργασία κατά τη διάρκεια της εργασίας, για τις θεωρητικές της συμβουλές και τις βοηθητικές κουβέντες που είχαμε, καθώς και για την τόνωση της ψυχολογίας όποτε χρειάστηκε.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο σκοπός της εργασίας είναι να μελετήσουμε την προώθηση των γυναικών σε επιστημονικά επαγγέλματα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ. Στο πρώτο μέρος αναλύουμε τη θέση των γυναικών στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ, ανάλογα με τον τομέα του επιστημονικού επαγγέλματος. Αρχικά βλέπουμε τις πρώτες γυναίκες επιστήμονες στις δύο χώρες, και τους πρώτους επιστημονικούς τομείς όπου οι γυναίκες καταλάμβαναν μεγάλο ποσοστό. Στη συνέχεια, μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, παρατηρούμε την εκπαίδευση των γυναικών και την κατανομή τους σε επιστημονικές θέσεις την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Συγκεκριμένα εξετάζονται και στις δύο χώρες οι γυναίκες μηχανικοί, οι γυναίκες στο διάστημα καθώς και οι γυναίκες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Στο δεύτερο μέρος γίνεται μία σύγκριση ανάμεσα σε ομοιότητες και διαφορές για τη συμμετοχή των γυναικών στην επιστήμη. Αρχικά εξετάζουμε τις διαφορές που έχουν να κάνουν κυρίως με το διαφορετικό πολιτικό σύστημα οργάνωσης της κάθε χώρας. Τέλος στο 5ο κεφάλαιο περιγράφεται η μητρότητα και η αντιμετώπιση της από το κράτος, η σχέση της με την εργασία, καθώς και η εικόνα της γυναίκας μέσα από αυτή. Εξετάζουμε, επιπλέον, σαν κύρια ομοιότητα την αντιμετώπιση της γυναίκας ως μήτρα και στις δύο χώρες αφού εστίασαν στον αναπαραγωγικό της ρόλο για το έθνος.

Περιεχόμενα

Κεφάλαιο 1^ο Θέση και Εργασία των Γυναικών στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ 19^{ος} και 20^{ος} αιώνας	7
Ρώσικη Επανάσταση και Δικαιώματα γυναικών	13
Θέση και εργασία των Γυναικών στις ΗΠΑ.....	17
Ψυχρός Πόλεμος και Ιστορικά στοιχεία.....	28
Κεφάλαιο 2^ο Γυναίκες Επιστήμονες στην Ε.Σ.Σ.Δ. την περίοδο 1946-1970	36
Γυναίκες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.....	39
Γυναίκες Μηχανικοί στη Σοβιετική Ένωση.....	43
Γεωργική και Ιατρική Επιστήμη.....	46
Γυναίκες και διδακτορικά.....	46
Γυναίκες σε πολιτικές θέσεις	51
Το παράδειγμα της Ακαδημίας των Επιστημών	52
Γυναίκες κοσμοναύτες στη Σοβιετική Ένωση	54
Γυναίκες στο στρατό	57
Κεφάλαιο 3^ο Γυναίκες Επιστήμονες στις ΗΠΑ την περίοδο 1946-1970	61
Το παράδειγμα των γυναικών μηχανικών.....	70
Γυναίκες στο ψυχρό διάστημα.....	74
Θέση των γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση	82
Κεφάλαιο 4^ο Ομοιότητες και διαφορές	85
Κεφάλαιο 5^ο Μητρότητα στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ	89
Βιβλιογραφία	101

ΚΕΦΑΛΑΙΟ1^ο

Θέση και Εργασία των γυναικών στη Ρωσία και στις Ηπα 19^{ος} και 20^{ος} αιώνες

Ρωσία

Η θέση των γυναικών στη ρωσική κοινωνία πρέπει να γίνει αντιληπτή μέσα στο ιστορικό πλαίσιο της Ρωσίας, η οποία έχει βιώσει πολλά διαφορετικά καθεστώτα κατά τη διάρκεια των αιώνων. Για το μεγαλύτερο μέρος του 20ου αιώνα, η ιστορία της, είναι ουσιαστικά αυτή της Σοβιετικής Ένωσης. Οι ρόλοι των γυναικών άλλαξαν δραματικά κατά τη διάρκεια της ιστορίας, ιδιαίτερα δε στη Σοβιετική Ρωσία κάτω από διαφορετικούς ηγέτες και οικονομικές και φυσικές συνθήκες.

Ο δέκατος όγδοος αιώνας ήταν μια εποχή κοινωνικών και νομικών αλλαγών που επηρέασαν τις γυναίκες. Ο Μέγας Πέτρος που κυβέρνησε τη Ρωσία από το 1682 μέχρι 1725, έφερε πολλές αλλαγές στον ρωσικό πολιτισμό, αλλάζοντας τις ορθόδοξες παραδόσεις που είχαν καταστεί κυρίαρχες μετά την πτώση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. Οι βάσεις για τη ρώσικη βιομηχανία είχαν τοποθετηθεί, το παλιό κυβερνητικό σύστημα είχε μεταλλαχθεί, οικονομικές μεταρρυθμίσεις είχαν αποφασιστεί και ένας μόνιμος στρατός ξηράς και ναυτικό είχαν δημιουργηθεί. Η Ρωσία είχε αναγνωριστεί ως υπερδύναμη στην Ευρώπη. Οι κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές αλλαγές, επηρέασαν και τις ζωές των γυναικών στη Ρωσία που άρχισαν να μιμούνται τον δυτικό τρόπο ζωής. Οι μεγάλες πόλεις υπέστησαν τη διαδικασία της δυτικοποίησης πιο γρήγορα και με μεγαλύτερη επιτυχία από τα απομακρυσμένα αγροτικά χωριά. Οι ευγενείς, οι γυναίκες της αστικής τάξης και οι αγρότες (οι δουλοπάροικες) είδαν καθεμία τις μεταρρυθμίσεις του Πέτρου διαφορετικά. Οι κατώτερες τάξεις μέχρι τα τέλη του δέκατου όγδοου αιώνα (κατά τη διάρκεια της βασιλείας της Αικατερίνης) άρχισαν να βλέπουν αλλαγές, καθώς αυτές οι νομικές μεταρρυθμίσεις άλλαξαν τη ζωή των γυναικών και διεύρυναν τις δυνατότητες τους κοινωνικά. Οι μεταρρυθμίσεις του Πέτρου αυτού του αιώνα επέτρεψαν

τη μεγαλύτερη συμμετοχή των γυναικών στην κοινωνία, και όχι να γίνονται αντιληπτές μόνο ως σύζυγοι και μητέρες.¹

Ο ρωσικός φεμινισμός γεννήθηκε τον 18ο αιώνα λόγω της χαλάρωσης των περιορισμών σχετικά με την εκπαίδευση και την προσωπική ελευθερία των γυναικών που επιβλήθηκε από τον Πέτρο τον Μέγα, ο οποίος είχε επηρεαστεί από τον Δυτικό Διαφωτισμό και τον σημαντικό ρόλο των γυναικών στη Γαλλική Επανάσταση ως σύμβολα της ελευθερίας και της δημοκρατίας . Πολλές γυναίκες άρχισαν να εκφράζονται σε απομνημονεύματα, γράμματα και αυτοβιογραφίες. Οι γυναίκες αυτές ήταν κυρίως αριστοκράτισσες που ένωσαν ότι οι ζωές τους θα ήταν ενδιαφέρουσες για αναγνώστριες σύγχρονές τους και μεταγενέστερες. Ένωσαν υποχρεωμένες να εκφράσουν μέσα από τα έργα τους τη θέση τους στον κόσμο και να μοιραστούν τις εμπειρίες τους. Ο αριθμός των μορφωμένων, δημιουργικών και ενεργών γυναικών κατά τον 18ο αιώνα στη Ρωσία παρουσιάζει αξιοσημείωτη αύξηση σε σχέση με τον 17ο αιώνα. Η αλλαγή της θέσης των γυναικών στη ρωσική κοινωνία δεν μπορεί να απεικονιστεί καλύτερα από το γεγονός ότι πέντε γυναίκες κυβερνούσαν την αυτοκρατορία, με τα ονόματά τους, για συνολικά εβδομήντα χρόνια.²

Οι αλλαγές που επηρέασαν τη ζωή των γυναικών συνοψίζονται κυρίως στο ότι οι γυναίκες σταμάτησαν να είναι καθολικά εξαρτημένες από τους συζύγους και τους πατεράδες τους. Συγκεκριμένα, θεσπίστηκαν άλλες μορφές κοινωνικής αλληλεπίδρασης που ακύρωσαν το προηγούμενο σύστημα απομόνωσης των γυναικών. Αναμφισβήτητα η σημαντικότερη νομική αλλαγή που επηρέασε τη ζωή των γυναικών ήταν ο νόμος περί ενιαίας κληρονομιάς που θεσπίστηκε από τον Πέτρο το Μέγα το 1714 και τροποποιήθηκε το 1725. Ο νόμος έπρεπε να βοηθήσει τα φορολογικά έσοδα για τη Ρωσία, απαγορεύοντας το προνόμιο των ευγενών οικογενειών να χωρίζουν τη γη και τον πλούτο τους μεταξύ των παιδιών τους. Ο νόμος αυτός

1 Barbara Evans Clemens, A history of women in Russia, Indiana University Press, 2012, κεφ.3 -Empresses and Serfs, σελ.92,111

2 Mary Buckley, Women and Ideology in the Soviet Union The University of Michigan Press, 1989, σελ.18-57

τερμάτισε αποτελεσματικά την πρακτική, του αποκλεισμού των γυναικών από την κληρονομιά.Επιδίωξε να αντιμετωπίσει το ζήτημα των δικαιωμάτων κληρονομιάς της παντρεμένης κόρης. Ο νόμος όριζε ότι εάν ένας άντρας κληρονομούντανμόνο από άγαμες κόρες, το μεγαλύτερο κορίτσι θα κληρονομούσε την ακίνητη περιουσία του, ενώ οι υπόλοιπες αδελφές θα διαιρέσουν την κινητή του περιουσία. Ωστόσο, οι παντρεμένες κόρες του δεν θα λάμβαναντίποτα, δεδομένου ότι θα είχαν λάβει προίκα με την σύναψη του γάμου. Το 1730 η Άννα Ιβάνοβα ανακάλεσε τον νόμο της ενιαίας κληρονομιάς, καθώς από την ανακοίνωσή του το 1714 αποτέλεσε μία μόνιμη πηγή δυσαρέσκειας για τους ευγενείς.

Μέχρι τα μέσα του δέκατου ένατου αιώνα, οι ευρωπαϊκές αντιλήψεις για την ισότητα άρχισαν να εδραιώνονται και στη Ρωσία. Το 1859 το Πανεπιστήμιο της Αγίας Πετρούπολης επέτρεψε στις γυναίκες να παρακολουθούν τα μαθήματά τους, αλλά η πολιτική ανακλήθηκε μόλις τέσσερα χρόνια αργότερα.³

Στη δεκαετία του 1860 ένα φεμινιστικό κίνημα άρχισε να λαμβάνει χώρα στην Αγία Πετρούπολη. Ηγούνταν η Άννα Φιλοσόφωβα, η Ναντέντσα Στασόβα και η Μαρίνα Τρουμπνίκωβα, οι οποίες μαζί ήταν γνωστές ως "triumvirate". Με τη βοήθεια άλλων φεμινιστριών στράφηκαν στη βοήθεια των φτωχών γυναικών και την εκπαίδευση των κοριτσιών. Μαζί με μέλη των γραφιστών της Αγίας Πετρούπολης, όπως η Ευγενία Κονράτι, ζήτησαν από τα πανεπιστήμια να επιτρέπουν σε γυναίκες να παρακολουθούν τα μαθήματα τους και έγραψαν επιστολές σε εξέχουσες ανδρικές μορφές της εποχής για να στηρίξουν τα αιτήματά τους. Επίσης, ίδρυσαν οργανώσεις για να βοηθήσουν τις ανύπαντρες γυναίκες να γίνουν οικονομικά αυτόνομες, και το 1878 δημιούργησαν τα μαθήματα Bestuzhev(ήταν ο υψηλότερος ακαδημαϊκός θεσμός στη μόρφωση των γυναικών), τα οποία για πρώτη φορά έδωσαν στις γυναίκες της Ρωσίας αξιόπιστη πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.

Οι φεμινίστριες σημείωσαν επίσης επιτυχίες στην καμπάνια τους να ανοίξουν την είσοδο σε ιατρικές σχολές στις γυναίκες. Ωστόσο, η αντίσταση απέναντι στις γυναίκες που

3 Natalia Pushkareva,Women in Russian History from the 10th to 20thcentury ,Me Sharpe Inc,1997,.κεφ.4 -women of the new Epoch σελ.211,260

έγιναν γιατροί ήταν ισχυρή. Άντρες γιατροί ήθελα να διατηρήσουν υψηλό το στατους του επαγγέλματος τους και υπονόμειαν την παραδοσιακή ιατρική που ασκούσαν οι γυναίκες επαινώντας την ανωτερότητα των πανεπιστημιακά εκπαιδευμένων γιατρών. Οι γυναίκες δεν μπορούσαν να γίνουν τέτοιοι γιατροί. Τέτοιες συμπεριφορές οδήγησαν το 1860 στους αξιωματούχους να αρνηθούν τα φεμινιστικά αιτήματα για εισαγωγή των γυναικών σε σχολές ιατρικής. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα πολλές να ταξιδέψουν για να σπουδάσουν ιατρική στο πανεπιστήμιο της Ζυρίχης. Οι φεμινίστριες επισήμαναν στους κυβερνητικούς ότι αυτό δε θα χε προκύψει εάν επέτρεπαν να σπουδάσουν οι γυναίκες ιατρική στη Ρωσία. Όταν ο υπουργός παιδείας διέταξε την εκπόνηση μιας μελέτης αναφορικά με την σκοπιμότητας της συμπερίληψης της ιατρικής στα ανώτερα μαθήματα, οι φεμινίστριες στράφηκαν στον Dmitry Miliutin , που ήταν υπουργός πολέμου και υποστηρικτής της γυναικείας εκπαίδευσης. Ήξεραν ότι θα είναι δεκτικός, γιατί ο σύζυγος της Anna Filosofova δούλευε για αυτόν και τον γνώριζε. Μετά την παραλαβή του αιτήματος, ο Miliutin συμφώνησε για τη δημιουργία ενός προγράμματος σπουδών για τις γυναίκες στην ιατρική σχολή του στρατού στην Αγία Πετρούπολη. Αυτό το πρόγραμμα σπουδών εξελίχθηκε το 1870 σε πενταετές πρόγραμμα τόσο αυστηρό όσο και εκείνο των αντρών. Οι απόφοιτες λάμβαναν πτυχίο και τον τίτλο, “WomanDoctor” (ZhenskiiVrach) και μέχρι το 1882, λιγότερο από δέκα χρόνια αργότερα από τη δημιουργία, περισσότερες από 200 φοιτήτριες είχαν ολοκληρώσει την εκπαίδευση. Η Ρωσία διατήρησε την πρώτη θέση όσον αφορά στην εκπαίδευση των γυναικών στα τέλη του 19ου αιώνα.⁴

Ο αριθμός των σχολείων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης αυξήθηκε και τα μαθήματα Bestuzhev ήταν κύρια προγράμματα πριν από το 1905. Μετά από αυτή τη χρονιά εκπαιδευτικά προγράμματα για γυναίκες καθιερώθηκαν σε πολλές πόλεις, όπως το Dorpat, Kazan, Kharkov, Kiev, Novocherkassk, Odessa, Tbilisi, Tomsk, και Warsaw. Μέχρι το 1910 τα μαθήματα Bestuzhev στο Κίεβο, Οδησό και Βαρσοβία, περιελάμβαναν και τη νομική επιστήμη, όπου

4 Barbara Evans Clements, A history of women in Russia, κεφ.5 Activist Women and Revolutionary Change, 1890-1930, Indiana University Press,2012,σελ.161-164.

όμως οι γυναίκες μπορούσαν να ασκήσουν ποινική αλλά όχι αστική νομοθεσία. Το Κίεβο και η Οδησσός προσέφεραν ιατρική εκπαίδευση και το Καζαν και τη Μόσχα εκπαιδευτικά προγράμματα θεολογίας.

Η Ρωσία είχε επίσης ένα ιδιωτικό κολλέγιο μηχανικής που ιδρύθηκε το 1906 από την Praskonia Arjan, μια φεμινίστρια δημοσιογράφο. Όλη αυτή η επέκταση προώθησε την εγγραφή των γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση⁵. Πολλές μορφωμένες γυναίκες στη Ρωσία αναζητούσαν επάγγελμα μεταξύ του 1871 και 1914. Κάποιες για να στηρίξουν οικονομικά τον εαυτό τους μέχρι να παντρευτούν, ενώ κάποιες άλλες είχαν ως πρωταρχικό στόχο την επαγγελματική ανέλιξη. Όπως και στην Ευρώπη, πολλές μορφωμένες γυναίκες βρήκαν θέσεις εργασίας στη διδασκαλία. Κάτι τέτοιο ήταν συνηθισμένο λόγω της υποτιθέμενης κλίσης των γυναικών προς τα παιδιά. Καθώς το σχολικό σύστημα επεκτάθηκε, το ίδιο συνέβη με τον αριθμό των γυναικών εκπαιδευτικών. Το 1880 απασχολούνταν 4900 γυναίκες σε αγροτικά δημοτικά σχολεία. Το 1911 ο αριθμός τους είχε αυξηθεί σε 65.101. Το 62 % των δασκάλων στα σχολεία στις αγροτικές περιοχές ήταν γυναίκες, ενώ παρόμοια μεγάλο ήταν και το ποσοστό των δασκάλων που εργάζονταν σε σχολεία πόλεων, ενώ γυναίκες με πιστοποίηση εκπαιδευτικού εργάστηκαν και ως ιδιωτικές δασκάλες. Το 1902 υπήρχαν χιλιάδες ιδιωτικοί υπάλληλοι στη Μόσχα, ενώ και στους βιβλιοθηκονόμους το ποσοστό των γυναικών ήταν αρκετά μεγάλο, παρόμοιο με αυτό των εκπαιδευτικών.

Ακόμα και στις γυναίκες γιατρούς το ποσοστό πρόσληψης ήταν μεγάλο. Το Ιατρικό Ινστιτούτο για γυναίκες της Αγίας Πετρούπολης έγινε ο πρώτος θεσμός που το 1904 οι απόφοιτες του είχαν ίσα δικαιώματα με τους άντρες γιατρούς, εκτός από το να διορίζονται σε υψηλόβαθμες διδακτικές και διοικητικές θέσεις στο πανεπιστήμιο. Ο αριθμός των γυναικών γιατρών αυξήθηκε ταχύτερα μετά το 1905, κατά 113 % την πενταετία 1905- 1910. Το 6 % των γιατρών ήταν γυναίκες μέχρι το 1910 στη Ρωσία, ένα ποσοστό αρκετά υψηλό σε σύγκριση με άλλες πόλεις της Ευρώπης. Μια ενδιαφέρουσα λεπτομέρεια είναι ότι οι γυναίκες γιατροί που εργάζονταν στις πόλεις, αμείβονταν ίσα με τους άντρες. Στον τομέα της μαιευτικής το 1905

5 Barbara Evans Clements-A History of Women in Russia (From Earliest Times to the Present-Indiana University Press (2012), σελ.146)

φοιτούσαν 4000 σπουδαστές, στις πάνω από 50 δημόσιες και ιδιωτικές σχολές μαιευτικής. Άλλες γυναίκες δούλευαν ως φαρμακοποιοί, νοσοκόμες και οδοντίατροι. Η ταχεία πρόσληψη των γυναικών, έχει να κάνει με την αυξανόμενη ζήτηση για μορφωμένο εργατικό δυναμικό και με το γεγονός ότι οι γυναίκες θεωρούνταν καλές υπάλληλοι. Οι περισσότερες προσλήψεις γίνονταν από γραφεία και υπηρεσίες. Για παράδειγμα, όταν εγκαταστάθηκαν τηλεφωνικά συστήματα στις ρώσικες πόλεις, οι γυναίκες προσλήφθηκαν ως χειρίστριες των τηλεφωνικών κέντρων. Η λογιστική επίσης ήταν ένας τομέας εργασίας αναπτυσσόμενος για τις γυναίκες. Ενώ το 1902, οι γυναίκες λογίστριες αποτελούσαν το 5 %, το 1912 το ποσοστό αυξήθηκε σε 21 %. Οι γυναίκες δούλευαν ως εκδότριες, συγγραφείς. Υπήρχαν εκείνη την εποχή, περισσότερες γυναίκες ποιήτριες και συγγραφείς, και περισσότερες γυναίκες περφομερ στο θέατρο την όπερα και το μπαλέτο⁶.

Κατά τη διάρκεια του 1ου Παγκοσμίου Πολέμου, εφόσον οι άνδρες ήταν στον πόλεμο, οι γυναίκες ασχολήθηκαν με τις φάρμες και τα εργοστάσια. Μεταξύ του 1914- 1917 το ποσοστό των γυναικών εργαζόμενων στο βιομηχανικό εργατικό δυναμικό, αυξήθηκε από 23 % στο 46 %. Κάποιες πιο προνομιούχες γυναίκες τάχθηκαν στη βοήθεια των τραυματιών του πολέμου κάνοντας τα σπίτια τους προσωρινά νοσοκομεία για τους τραυματισμένους. 30.000 γυναίκες εργάστηκαν σε επιτροπές που συγκέντρωναν προμήθειες και φρόντιζαν τραυματισμένους και 18.000 γυναίκες εργάστηκαν ως στρατιωτικές νοσοκόμες ή υπάλληλοι στο στρατό, μαγειρίσες, οδηγοί και πλύστρες. Τέλος, ένας μικρός αριθμός γυναικών υπηρέτησαν στο στρατό κατά τη διάρκεια του πολέμου. ⁷Οι περισσότερες μεταμφιέστηκαν σαν άνδρες για να το καταφέρουν, ενώ ελάχιστες πήραν άδεια να καταταγούν στο στρατό με αίτημα στον ίδιο τον Νικόλαο τον δεύτερο.

6 Barbara Evans Clements-A History of Women in Russia_ From Earliest Times to the Present-Indiana University Press (2012), σελ.139

7 Barbara Evans Clements-A History of Women in Russia_ From Earliest Times to the Present-Indiana University Press (2012), σελ.184-187.

Ρώσικη Επανάσταση και Δικαιώματα Γυναικών

Η νομική ισότητα γυναικών και ανδρών δημιουργήθηκε κατά τη διάρκεια της μπολσεβίκικης επανάστασης το 1917. Οι γυναίκες συμμετείχαν σε διαδηλώσεις και ενώθηκαν με εργατικά κόμματα και συνδικάτα, ανέπτυξαν όμως και τον δικό τους ανεξάρτητο ακτιβισμό. Οι εργαζόμενες γυναίκες συναντήθηκαν για να συζητήσουν για προβλήματα που αντιμετώπιζαν όπως ήταν οι χαμηλοί μισθοί και οι σεξουαλικές παρενοχλήσεις στους χώρους εργασίας. Το Μάρτη του 1917 η Poliksena Shishkina-Iavein που ήταν πρόεδρος του Russian League of Women Rights, μαζί με άλλες γυναίκες διεκδίκησαν να υπάρξουν νόμοι για την ισότητα των γυναικών στη Ρωσία. Κάποιες σημαντικές γυναίκες ριζοσπάστριες ακτιβίστριες ήταν και οι Bochkareva, Kollontai, και Spiridonova.⁸ Όταν οι μπολσεβίκοι ήρθαν στην εξουσία εφάρμοσαν το πολιτικό τους πρόγραμμα για την απελευθέρωση των γυναικών. Η αρχή έγινε με την έκδοση νόμων που κατοχύρωναν ισότητα γυναικών και αντρών σε πολιτικό, οικονομικό, εκπαιδευτικό και νομικό επίπεδο. Ο γάμος έγινε πολιτική διαδικασία, νομιμοποιήθηκαν τα διαζύγια και χορηγήθηκε στα παιδιά εκτός γάμου οικονομική υποστήριξη από τους γονείς τους. Επίσης το 1920 νομιμοποιήθηκε και η έκτρωση. Το Επιμελητήριο της Εργασίας (Commissariat of Labor) έγραψε κανονισμούς για την κατάργηση των έμφυλων διακρίσεων στην πρόσληψη και την κατοχύρωση της άδειας μητρότητας μετ'αποδοχών. Πολλές γυναίκες εισήλθαν σε υπουργεία, της νέας κυβέρνησης. Εργαζόμενες από τη γυναικεία οργάνωση του Κομμουνιστικού Κόμματος, (Zhenodtel) εξαπλώθηκαν σε όλη τη χώρα για να ενημερώσουν γυναίκες από χαμηλότερα οικονομικά στρώματα για τα νέα δικαιώματά τους.

Η νέα οικονομική πολιτική, ήταν μια σειρά μέτρων που εγκρίθηκαν στο πλαίσιο της στις αρχές τις δεκαετίας του 1920, για να διευκολύνουν τους οικονομικούς ελέγχους που είχαν τεθεί κατά τη διάρκεια του Εμφύλιου. Η κυβέρνηση ενθάρρυνε το γυναικείο ακτιβισμό, διεύρυνε τις ευκαιρίες εκπαίδευσης, και απασχόλησης και κάλεσε τις γυναίκες να συμμετέχουν

⁸ Barbara Evans Clements, A history of women in Russia from earliest times to the present, Indiana University Press, 2012, κεφ.05 σελ 172

στο δημόσιο κόσμο. 10.000 εγγραφές έγιναν στο ευρύ φάσμα των μαθημάτων για ενήλικες που λάμβαναν χώρα.

Όμως όταν ο 1ος παγκόσμιος πόλεμος έληξε το κομμουνιστικό κόμμα επιχείρησε να σώσει την οικονομία με το να ενσωματώσει εκατοντάδες χιλιάδες πρώην στρατιώτες στο εργατικό δυναμικό της χώρας. Πολλοί διαχειριστές εργοστασίων αντικατέστησαν τις γυναίκες εργαζόμενες, που είχαν προσληφθεί κατά τη διάρκεια του πολέμου, με άνδρες που επέστρεφαν από το στρατό. Την ίδια στιγμή η κυβέρνηση έκανε περικοπές στη δημόσια διοίκηση θέτοντας ακόμη περισσότερες γυναίκες εκτός εργασίας. Μέχρι το 1923, οι γυναίκες έφταναν το 70% των ανέργων στη ρώσικη και ουκρανική δημοκρατία της Σοβιετικής Ένωσης, ενώ παρέμεναν η πλειοψηφία όσων αναζητούσαν εργασία μέχρι τα τέλη της δεκαετίας.

Το 1928 το Κομμουνιστικό Κόμμα ξεκίνησε το Πρώτο Πενταετές Σχέδιο, ένα σχέδιο για την ανάπτυξη της βαριάς βιομηχανίας, όπως η βιομηχανική παραγωγή, η παραγωγή μέσων άμυνας, η μηχανουργία, η εξόρυξη πρώτων υλών και η χαλυβουργία. Χαρχική σκέψη ήταν να προσλάβουν άνεργους άντρες για εργατικό δυναμικό στις επεκτεινόμενες βιομηχανίες, σύντομα όμως συνειδητοποίησαν ότι δεν υπάρχουν αρκετοί άντρες διαθέσιμοι για να καλύψουν τις ανάγκες. Η προσοχή έπεσε τότε στις άνεργες γυναίκες, των οποίων το ποσοστό το 1930 έφτανε το 55%. Καινούρια προγράμματα κατάρτισης για γυναίκες τέθηκαν σε εφαρμογή. Ιδιαίτερα οι νεαρές σε ηλικία γυναίκες κατευθύνθηκαν μαζικά στις νέες θέσεις εργασίας. Το αποτέλεσμα ήταν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των εργαζομένων που εντάχθηκαν στο εργατικό δυναμικό, για πρώτη φορά, στη δεκαετία του 1930 ήταν γυναίκες.⁹

Μεταξύ 1929 και 1935 προσλήφθηκαν 4 εκατομμύρια γυναίκες, το 1.7 εκατομμύρια από αυτές στον τομέα της βιομηχανίας. Μέχρι το 1940 οι γυναίκες αποτελούσαν το 39 % του μισθωτού εργατικού δυναμικού στην Σοβιετική Ένωση. Οι γυναίκες εισήλθαν σε εργασιακά πεδία που ήταν ανδροκρατούμενα μέχρι πριν, όπως η μηχανική και έλαβαν θέσεις εργασίας σε νέες βιομηχανίες όπως η κατασκευή λαμπτήρων φωτός. Στους τομείς που ήταν

⁹ Barbara Evans Clements, A history of women in Russia from earliest times to the present, Indiana University Press, 2012, ch.06 σελ 212

κυρίως γυναικείοι η συμμετοχή αυξήθηκε, όπως για παράδειγμα στην κατασκευή κλωστοϋφαντουργικών υφασμάτων.

Μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1930, το 63% των γιατρών, το 42 % των οικονομολόγων και το 36% των εργαζόμενων σε ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν γυναίκες. Από την άλλη το 1939, μόνο το 12 % των υψηλών θέσεων εργασίας στην κυβέρνηση της ρωσικής δημοκρατίας κατείχαν γυναίκες. Εκείνο το χρόνο, αν και οι γυναίκες γιατροί αποτελούσαν ποσοστό 63%, μόνο το 13 % ήταν επικεφαλής ιατρικών ιδρυμάτων και νοσοκομείων. Ένα ακόμη παράδειγμα αποτελεί το ότι αν και οι γυναίκες είχαν αναλάβει πλειοψηφικά τις υπηρεσίες τροφίμων, οι γυναίκες ηγούνταν μόνο στο 34 % των επιχειρήσεων αυτών. Η σοβιετική κυβέρνηση κατάφερε να βελτιώσει και την αγροτική εκπαίδευση των γυναικών. Μεταξύ του 1926 και 1939 το επίπεδο αλφαριθμητισμού στις ηλικίες 9-49, αυξήθηκε από 39 σε 80 %. Οι μισοί μαθητές γυμνασίων σε αγροτικές περιοχές ήταν κορίτσια.

Στα μέσα της δεκαετίας του 1930, υπήρξε μια επιστροφή στις πιο παραδοσιακές και συντηρητικές αξίες σε πολλούς τομείς της κοινωνικής και οικογενειακής πολιτικής. Ο οικογενειακός νόμος του 1936 στόχευε την ενίσχυση του θεσμού της οικογένειας και την αύξηση του ποσοστού γεννήσεων. Η έκτρωση έγινε παράνομη εκτός από περιστάσεις που κινδύνευε η ζωή της μητέρας ή το έμβρυο είχε κάποια γενετική διαταραχή, η ομοφυλοφιλία κηρύχθηκε έγκλημα, επισημάνθηκαν οι νομικές διαφορές μεταξύ νόμιμων και παράνομων παιδιών και το διαζύγιο ήταν και πάλι δύσκολο να επιτευχθεί. Τονίστηκε ότι οι γυναίκες ήταν ηρωίδες του σπιτιού και έκαναν θυσίες για τον σύζυγό τους και δημιούργησαν μια θετική ζωή στο σπίτι που θα «αύξανε την παραγωγικότητα και θα βελτίωνε την ποιότητα της εργασίας». Η δεκαετία του 1940 συνέχισε την παραδοσιακή ιδεολογία και η πυρηνική οικογένεια ήταν η κινητήρια δύναμη του χρόνου. Οι γυναίκες ήταν συνδεδεμένες με την κοινωνική ευθύνη της μητρότητας που δεν μπορούσε να αγνοηθεί σε καμία ιστορική περίοδο.¹⁰

10 Barbara Evans Clements, A history of women in Russia from earliest times to the present, Indiana University Press, 2012, κεφ.06, σελ 213-252.

Κατά τη διάρκεια του Β Παγκόσμιου Πολέμου υπηρέτησαν στο στρατό πάνω από ένα εκατομμύριο γυναίκες, με την μεγαλύτερη συμμετοχή να σημειώνεται το 1943. Πριν από τον πόλεμο, η κυβέρνηση δεν είχε την πρόθεση να στρατολογήσει γυναίκες, γιατί θα ήταν χρησιμότερες πίσω στο σπίτι, καλύπτοντας τα κενά των αντρών που είχαν στρατολογηθεί. Οι γυναίκες συμμετείχαν επίσης στην πολιτική άμυνα, για το σκοπό αυτό η κυβέρνηση τις ενθάρρυνε να παρακολουθήσουν μαθήματα πρώτων βοηθειών, κατεδαφίσεων και ραδιοεπικοινωνίας καθώς και τις ενθάρρυνε να εκπαιδευτούν στο να πετούν σε αεροπορικούς συλλόγους. Ανάμεσα στις γυναίκες πιλότους της εποχής ήταν και η Marina Raskova, που είχε κατακτήσει ρεκορ στις πτήσεις μεγάλων αποστάσεων, και κατόπιν τέθηκε εν ενεργεία στον σοβιετικό στρατό.

Η ιστορία των γυναικών διδάσκει επίσης ότι μια από τις μεγάλες πολιτικές διαφορές μεταξύ της Ρωσίας και της υπόλοιπης Ευρώπης ήταν οι προσπάθειες κυβερνήσεων από τον Πέτρο τον Μέγα και ύστερα να αλλάξουν την πολιτική φύλου στη Ρωσία. Αυτή η παρέμβαση και οι δημόσιες απαντήσεις σε αυτό οδήγησαν στο τέλος του δέκατου ένατου αιώνα σε μια αύξηση του πολιτικού και κοινωνικού ακτιβισμού από τις γυναίκες. Ο ακτιβισμός αυτός οδήγησε στην επαναστατική αλλαγή προς τα εμπρός τόσο πριν όσο και κατά τη διάρκεια της επανάστασης και είχε ως αποτέλεσμα την εφαρμογή ενός σαρωτικού προγράμματος πολιτικών, οικονομικών και κοινωνικών χειραφετήσεων για τις γυναίκες κατά τη δεκαετία του 1920.

Θέση και Εργασία των Γυναικών στις ΗΠΑ 19^{ος} και 20^{ος} αιώνες

Η ιστορία της συμβολής των γυναικών στην αμερικανική επιστημονική προσπάθεια, δεν είναι μια ιστορία συνεχούς προόδου, η οποία έχει ως αφετηρία τον πλήρη αποκλεισμό και φτάνει μέχρι την ισότιμη αντιμετώπιση με τους άντρες επιστήμονες. Αντίθετα, η συμμετοχή των γυναικών στην επιστήμη εκκινεί από τη συμμετοχή τους σαν ερασιτέχνες και 'αφανείς βοηθοί'¹¹ τα πρώτα χρόνια που δεν αναγνωριζόταν η επιστημονική συνεισφορά τους ως ισότιμη με των ανδρών, την επαγγελματική κατάρτιση μέσω εξειδίκευσης και πανεπιστημιακής επιστημονικής προσπάθειας στα τέλη του 19ου και αρχές 20ου αιώνα, μέχρι τις διευρυμένες ευκαιρίες απασχόλησης στην εκπαίδευση και στην εργασία κατά το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα. Είναι μία ιστορία που επαναλαμβάνεται με παραλλαγές, σε όλο τον κόσμο, εφόσον η επιστημονική συνεισφορά των γυναικών ποικίλει ανάλογα με την χώρα, την περιοχή και τις κοινωνικές και πολιτικές συνθήκες.¹²

Λόγω της βιομηχανικής επανάστασης (1760-1860) και των ραγδαίων μεταβολών που επήλθαν, η αμερικανική κοινωνία επηρεάστηκε ως προς τη δομή της και τον τρόπο λειτουργίας και ανάπτυξης της οικονομίας. Από την αγροτική τους μορφή οι κοινωνίες εισήλθαν σε μια διαδικασία εκβιομηχάνισης και οι επιστήμονες απέκτησαν μια νέα ταυτότητα. Εργασίες όπως η γεωργία, η φροντίδα των ζώων, η ενασχόληση με τα βότανα, τα φάρμακα, η φροντίδα των ασθενών και η μαιευτική που μέχρι τότε εξασκούσαν συνήθως από γυναίκες, ή που τουλάχιστον ήταν προσβάσιμες στις γυναίκες- αργά ή γρήγορα έγιναν αντικείμενο ενασχόλησης του αυτοαποκαλούμενου επαγγελματία επιστήμονα. Η εξειδίκευση της επιστημονικής προσπάθειας οδήγησε και στον αποκλεισμό των γυναικών, ο οποίος έγινε

11 Όρος που χρησιμοποιεί η Londa Schiebinger στο βιβλίο "Ο νους δεν έχει φύλο" σελ. 160-165. Οι γυναίκες που αποκαλούνταν βοηθοί επιστημόνων ήταν επιστήμονες που λόγω του έμφυλου αποκλεισμού τους δεν κατείχαν θέση σε Επιστημονικές Ακαδημίες ώστε να επιτελούν εκεί επιστημονικό έργο και όλη η επιστημονική τους έρευνα λάμβανε χώρα στο σπίτι που η δουλειά τους υποτιμούσαν χαρακτηρίζοντας τις βοηθούς κάποιου άνδρα επιστήμονα.

12 Tiffany K. Wayne, American Women of Sciences since 1900. ABC CLIO, 2011, σελ. 1-5.

προσπάθεια να δικαιολογηθεί και να τεκμηριωθεί επιστημονικά μέσω επιστημονικών μελετών που υποτίθεται ανέλυαν τις φυσικές και πνευματικές διαφορές των δύο φύλων και αποδείκνυαν την κατώτερότητα των γυναικείων σωμάτων και μυαλών.¹³

Ωστόσο, υπήρξαν από τότε προσπάθειες καταγραφής και ανάδειξης της γυναικείας συνεισφοράς στην πρόοδο της επιστήμης. Ενδεικτικά, στο τέλος του 18ου αιώνα κυκλοφόρησε εγκυκλοπαίδεια που αφιερώθηκε αποκλειστικά στην ιστορία και τα επιτεύγματα των γυναικών στις φυσικές επιστήμες και την ιατρική. Το 1786, ο Γάλλος αστρονόμος Jerome de Lalande συμπεριέλαβε στο βιβλίο του *Astronomie des dames* (Αστρονομία για κυρίες) την πρώτη σύντομη ιστορία των γυναικών αστρονόμων. Ο γερμανός Harless δημοσίευσε το *Die Verdiensteder Frauen in Naturwissenschaft, Gesundheits- und Heilkunde* (Η συμβολή των γυναικών στη φυσική επιστήμη, την υγεία και την επούλωση) για να συμπληρώσει την ελλιπή καταγραφή της γυναικείας συνεισφοράς που χαρακτήριζε τα έργα των ιστορικών της επιστήμης της εποχής του. Έτσι ο Harless επέτυχε μια ιστορική καταγραφή σχετικά με την συμβολή των γυναικών σε όλους τους τομείς των φυσικών επιστημών, της γεωλογίας, της ανθρωπολογίας και της ιατρικής.

Στις αρχές του 19ου αιώνα άρχισαν να δημιουργούνται κολέγια για γυναίκες και καθιερώθηκε η εισαγωγή γυναικών σε μεικτά κολέγια. Συγκεκριμένα, το 1821 η Emma Willard ίδρυσε το γυναικείο σχολείο Troy, στην Τροία της Νέας Υόρκης, το οποίο ήταν το πρώτο αμερικανικό εκπαιδευτικό ίδρυμα που προσέφερε στις νεαρές γυναίκες μια προπανεπιστημιακή εκπαίδευση ισότιμη με εκείνη που λάμβαναν οι άνδρες. Οι μαθήτριες αυτού του ιδιωτικού σχολείου, διδάσκονταν ακαδημαϊκά μαθήματα που συνήθως προορίζονταν για άντρες, όπως άλγεβρα, ανατομία, φυσική, φιλοσοφία και γεωγραφία. Η Mary Lyon (1797-1849) ίδρυσε το πρώτο γυναικείο κολλέγιο στη δυτική Μασαχουσέτη το 1837. Το Ινστιτούτο Τεχνολογίας της Μασαχουσέτης (MIT) ιδρύθηκε το 1865 και ενώ δεν αρνήθηκε ρητά την είσοδο σε γυναίκες, η πρώτη φοιτήτρια, η χημικός Ellen Swallow Richards εισήχθη μόλις το 1870 και οι υπόλοιπες γυναίκες αιτούμενες δεν γίνονταν δεκτές μέχρι το 1883. Το Georgia Female College, που

13 Tiffany K. Wayne, *American Women of Sciences since 1900*. ABC CLIO, 2011, σελ.10

ονομάζεται σήμερα, Wesleyan College άνοιξε το 1839 ως το πρώτο κολλέγιο για γυναίκες στον νότο. Το Oberlin College, το οποίο άνοιξε το 1833 ως Oberlin Collegiate Institute στην περιοχή Yankee βορειοανατολικά του Οχάιο, έγινε το 1837 το πρώτο μεικτό κολέγιο με την είσοδο τεσσάρων γυναικών. Σύντομα ενσωματώθηκαν πλήρως οι γυναίκες στα κολέγια αποτελώντας έτσι το ένα έκτο του φοιτητικού σώματος. Οι ιστορικοί παρουσίασαν τυπικά την κοινωνικοποίηση στο Oberlin ως μια φωτισμένη κοινωνική εξέλιξη που υποδηλώνει τη μελλοντική εξέλιξη του ιδεώδους της ισότιμης πρόσβασης των γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Εκτός από τις γυναίκες το Oberlin ήταν από τα πρώτα κολέγια που άνοιξε τις πόρτες του και σε μαύρους φοιτητές.

Η εγγραφή των γυναικών σε κολέγια, αυξήθηκε σταθερά μετά τον εμφύλιο πόλεμο. Το 1870, 8.300 γυναίκες αποτελούσαν το 21% όλων των φοιτητών. Το 1930, 480.000 γυναίκες αποτελούσαν πλέον το 44% του φοιτητικού σώματος. Ο παρακάτω πίνακας μας δείχνει τη συμμετοχή των γυναικών στο πανεπιστήμιο.

Εγγραφή γυναικών σε κολέγια	Κολέγια γυναικών	Μεικτά κολλέγια	Ποσοστό % επίτου συνόλου φοιτητών
1870	6,500	2,600	21%
1890	16,800	39,500	36%
1910	34,100	106,500	40%
1930	82,100	398,700	44%

Το 1850 η Maria Mitchell, της οποίας ο πατέρας είχε αναλάβει την εκπαίδευση της και

είχε ανακαλύψει έναν κομήτη το 1847, έγινε καθηγήτρια στο κολλέγιο Vassar και θεωρείται η πρώτη Αμερικανίδα γυναίκα επιστήμονας.

Στον τομέα της υγείας, οι γυναίκες ασχολήθηκαν έντονα με τα δικαιώματα των ατόμων που βρίσκονταν μέσα σε ιδρύματα. Η Dorothea Dix (1802-1887) ήταν ιδιαίτερα γνωστή καθώς συμμετείχε στην ίδρυση και την επέκταση περισσότερων από 30 νοσοκομείων για τη θεραπεία των ψυχικά ασθενών. Ήταν πρωταγωνίστρια σε εθνικά και διεθνή κινήματα που αμφισβήτησαν την ιδέα ότι τα άτομα με ψυχικές διαταραχές δε θα μπορούσαν να θεραπευτούν ή να βοηθηθούν. Επίσης ήταν πολέμια των σκληρών και αμελητέων πρακτικών για τους ψυχικά ασθενείς, όπως ο εγκλεισμός, η φυλάκιση χωρίς ρούχα, ή ο επίπονος ψυχικός περιορισμός. Διερεύνησε τις συνθήκες πολλών φυλακών, νοσοκομειακών φυλακών και νοσοκομείων και εντόπισε τα νομοθετικά κενά, οδηγώντας σε μεταρρυθμίσεις και στην κατασκευή και την ανάπτυξη 30 νέων ιδρυμάτων ψυχικής υγείας.¹⁴ Στον Εμφύλιο Πόλεμο (1861-1865) έγινε επικεφαλής της Ένωσης γυναικών νοσοκόμων. Ακόμη πολλές γυναίκες εργάστηκαν στις διαδικασίες μεταρρύθμισης των φυλακών και των νοσοκομείων.

Ο σπόρος για την πρώτη σύμβαση για τα δικαιώματα των γυναικών φυτεύτηκε το 1840 όταν η Elizabeth Cady Stanton συναντήθηκε με την Lucretia Mott στην Παγκόσμια Συνέλευση κατά της σκλαβιάς στο Λονδίνο, το συνέδριο που αρνήθηκε να θέσει την Mott και άλλες γυναίκες αντιπροσώπους από την Αμερική λόγω του φύλου τους. Η Stanton, η Mott, ένας ιεροκήρυκας Quaker και ένας βετεράνος της μεταρρύθμισης, μίλησαν στη συνέχεια για να ζητήσουν μια σύμβαση για την αντιμετώπιση της κατάστασης των γυναικών. Οκτώ χρόνια αργότερα, αυτό συνέβη ως ένα αυθόρμητο γεγονός.¹⁵

Η ίδρυση των κολεγίων υποτροφιών στο Midwest που ξεκίνησαν το μέσο του δέκατου ένατου αιώνα βοήθησε την πρόσβαση των γυναικών στην εκπαίδευση στους τομείς

14 <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC1470530/>

15 <https://web.archive.org/web/20110709072000/http://www.npg.si.edu/col/seneca/senfalls1.htm>

της γεωργίας, όπως οι επιστήμες των ζώων, η βιολογία, η διατροφή και η οικονομία του σπιτιού. Παρόλο που πολλές γυναίκες επιστήμονες συνέχισαν τις σπουδές τους και τη σταδιοδρομία τους ως καθηγήτριες στα κολέγια των γυναικών, μερικές προωθούνταν μέσω θέσεων σε μεικτά σχολεία και σχολεία για μαύρους. Το 1879, για παράδειγμα, η Josephine Silone Yates έγινε η πρώτη γυναίκα διορισμένη καθηγήτρια και επικεφαλής φυσικών επιστημών στο Πανεπιστήμιο Lincoln στο Μιζούρι. Οι πρώτες ιατρικές σχολές ιδρύθηκαν και οι πρώτες επιστημονικές διδακτορικές σπουδές απονεμήθηκαν στα μέσα έως τα τέλη του 19ου αιώνα, διασφαλίζοντας την επίσημη και την ανώτερη εκπαίδευση ως πρότυπο για τον επαγγελματικό τίτλο του "επιστήμονα". Ακτιβιστές των δικαιωμάτων των γυναικών και οι μεταρρυθμιστές της υγείας προώθησαν την πρόσβαση των γυναικών στα πιο σημαντικά ιατρικά κολέγια και βοήθησαν να δημιουργηθούν τα πρώτα γυναικεία κολέγια ιατρικής και νοσοκομεία. Η πρώτη γυναίκα που απέκτησε πτυχίο ιατρικής ήταν η Elizabeth Blackwell. Γεννημένη στην Αγγλία, αποφοίτησε από το Geneva Medical College στη Νέα Υόρκη, πρώτη στην τάξη της, και έγινε η πρώτη γυναίκα γιατρός στην Αμερική. Το 1857 μαζί με την αδελφή της Emily και τη συνάδελφό τους Marie Zakrzewska ίδρυσαν το πρώτο νοσοκομείο της Νέας Υόρκης για γυναίκες και παιδιά, όπου εκπαίδευε και άλλες γυναίκες γιατρούς. Ήταν το πρώτο αμερικανικό νοσοκομείο που διεύθυναν γυναίκες και το πρώτο αφιερωμένο στην εξυπηρέτηση γυναικών και παιδιών.

Η ταχεία ανάπτυξη της κλωστοϋφαντουργίας στη Νέα Αγγλία το 1815-1860 προκάλεσε έλλειψη εργαζομένων. Οι ιδιοκτήτες μύλων προσέλαβαν άτομα με καθήκον να προσελκύσουν νέες γυναίκες. Μεταξύ του 1830 και του 1850, χιλιάδες άγαμες αγρότισσες μετακόμισαν από τις αγροτικές περιοχές, όπου δεν υπήρχε αμειβόμενη απασχόληση, στα χωριά που βρίσκονταν κοντά σε μύλους. Οι κόρες των αγροτών εργάστηκαν για να βοηθήσουν τις οικογένειές τους οικονομικά και να διευρύνουν τους ορίζοντές τους. Καθώς η κλωστοϋφαντουργία αυξήθηκε, η μετανάστευση αυξήθηκε επίσης. Μέχρι τη δεκαετία του 1850, οι ιδιοκτήτες μύλων αντικατέστησαν όλα τα κορίτσια της Yankee με μετανάστες, κυρίως Ιρλανδούς και Γάλλους Καναδούς. Το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα οι γυναίκες συνέχισαν να δραστηριοποιούνται σε μεταρρυθμιστικά κινήματα. Το 1851, η πρώην σκλάβα Sojourner Truth έδωσε μια διάσημη ομιλία, με το όνομα "Ain't I a Woman?" στη Σύμβαση Γυναικών στο Akron,

Ohio . Σε αυτήν την ομιλία καταδίκασε την αντίληψη ότι οι γυναίκες ήταν πολύ αδύναμες για να έχουν ίσα δικαιώματα με τους άνδρες, επισημαίνοντας τις δυσκολίες που είχε υπομείνει ως δούλα. Στα χρόνια πριν από τον εμφύλιο πόλεμο, η Harriet Tubman, η ίδια σκλάβα, απελευθέρωσε περισσότερους από 70 δούλους κατά τη διάρκεια 13 μυστικών αποστολών διάσωσης στο νότο.

Επιπλέον, τον Ιούνιο του 1863, έγινε η πρώτη γυναίκα που σχεδίασε και εκτέλεσε ένοπλη αποστολή στην ιστορία των Ηνωμένων Πολιτειών. Ενεργώντας ως σύμβουλος του συνταγματάρχη James Montgomery και των 300 στρατιωτών του, η Tubman τους οδήγησε σε μια επιδρομή στη Νότια Καρολίνα από το Port Royal στο εσωτερικό, περίπου είκοσι πέντε μίλια πάνω στον ποταμό Combahee, όπου απελευθέρωσαν περίπου 800 δούλους.¹⁶

Κατά τη διάρκεια του αμερικανικού εμφυλίου πολέμου (1861-1865) ο αριθμός των γυναικών στρατιωτών που υπηρέτησαν εκτιμάται ότι κυμαίνεται μεταξύ 400 και 750, αν και μια ακριβής μέτρηση είναι αδύνατη επειδή οι γυναίκες πάλι έπρεπε να μεταμφιεστούν σε άνδρες. Η Dorothea Dix υπηρέτησε ως Επικεφαλής της Ένωσης Γυναικών Νοσηλευτών καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου, υπεύθυνη για όλες τις νοσοκόμες γυναικών που εργάζονταν σε στρατολογικά νοσοκομεία, οι οποίες ήταν πάνω από 3.000 νοσοκόμες. Οι γυναίκες που παρείχαν φροντίδα και νοσηλευτική στα στρατεύματα της Ένωσης και της Συνομοσπονδίας και στο νοσοκομειακό πλοίο Union Rover ανήλθαν σε 107. Επιπλέον, η Δρ Mary Edwards Walker υπηρέτησε ως βοηθός χειρουργός στις δυνάμεις της Ένωσης του General Burnside το 1862 και με το σύνταγμα του Οχάιο στο Ανατολικό Τενεσί το επόμενο έτος, φυλακίστηκε στο Ρίτςμοντ για κατασκοπεία και όταν απελευθερώθηκε επέστρεψε για να εργαστεί ως νοσοκομειακός χειρουργός σε ένα γυναικείο νοσοκομείο αιμοδοσίας στο Louisville, Kentucky. Μετά τον πόλεμο, ο Πρόεδρος Andrew Johnson της χορήγησε το Medal of Honor, καθιστώντας την τη μόνη γυναίκα που το έλαβε ποτέ.

Αντίθετα, οι γυναίκες στο νότο, είχαν υιοθετήσει την αφήγηση που θέλει τη γυναίκα να στηρίζει τον άντρα που πολεμά. Παρέμεναν σπίτι και φρόντιζαν τα παιδιά και το

¹⁶ <http://www.duboislc.net/read/Tubman'sCivilWarCampaign>

νοικοκυριό, όντας υποστηρικτικές στους συζυγούς τους που είχαν καταταχθεί. Μετά τον πόλεμο οι ζωές αυτών των γυναικών άλλαξαν ριζικά καθώς το 1860 περίπου το 30% των λευκών ανδρών, ηλικίας 18-45, δεν επέστρεψε ποτέ από τον πόλεμο.

Οι μορφές εργασίας της ελίτ των λευκών γυναικών διαφοροποιήθηκαν ανάλογα με το στάδιο της ζωής τους. Οι γυναίκες ηλικίας άνω των 50 ετών άλλαξαν ελάχιστα, επιμένοντας ότι χρειάζονται υπηρέτες και συνεχίζουν τους παραδοσιακούς ρόλους τους. Η επόμενη γενιά, που περιλαμβάνει τις νεαρές συζύγους και τις μητέρες κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου Πολέμου, εξαρτιόταν πολύ λιγότερο από τους μαύρους υπηρέτες και επέδειξε μεγαλύτερη ευελιξία στην οικιακή εργασία. Η νεότερη γενιά, η οποία ωρίμασε κατά τη διάρκεια του πολέμου και της ανασυγκρότησης, έκανε πολλές από τις δικές της δουλειές στο σπίτι. Κάποιες ζήτησαν αμειβόμενες θέσεις εργασίας εκτός του νοικοκυριού, ιδίως στη διδασκαλία, που επέτρεψε τη διαφυγή από τις οικιακές εργασίες και τον υποχρεωτικό γάμο.

Η επέκταση των σιδηροδρόμων στη δεκαετία του 1870 ανοίγει τις λεγόμενες Μεγάλες Πεδιάδες (η περιοχή που καλύπτει καθ'ολοκληρία τις σημερινές πολιτείες Κάνσας, Νεμπράσκα, Νότια Ντακότα, Βόρεια Ντακότα και μέρος από τις πολιτείες Κολοράντο, Μοντάνα, ΝεοΜεξικο, Οκλαχόμα, Τέξας, Γουαιομινγκ) για εποικισμό, καθώς μέχρι τότε ήταν δυνατή η μεταφορά σίτου και άλλων καλλιεργειών με χαμηλό κόστος μόνο στις αστικές αγορές της ανατολικής ακτής. Στις πεδιάδες, πολύ λίγοι άνδρες προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν από μόνοι τους ένα αγρόκτημα ή ένα ράντσο, είχαν ανάγκη από μια σύζυγο σκληρά εργαζόμενη, η οποία παράλληλα είχε αναλάβει την ανατροφή των παιδιών, τη διατροφή και τα ρούχα της οικογένειας και τη διαχείριση του σπιτιού. Και ιδιαίτερα μετά το 1930, το χειρισμό των γραφειοκρατικών διαδικασιών. Κατά τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης στα τέλη του 19ου αιώνα, οι γυναίκες των αγροτών διαδραμάτισαν αναπόσπαστο ρόλο στη διασφάλιση της οικογενειακής επιβίωσης με την εργασία τους σε εξωτερικούς χώρους. Μετά από μια γενιά, όλο και περισσότερες γυναίκες άφησαν τα χωράφια, επαναπροσδιορίζοντας τους ρόλους τους μέσα στην οικογένεια. Οι νέες ανέσεις, όπως οι ραπτομηχανές και τα πλυντήρια ρούχων, ενθάρρυναν τις γυναίκες να στραφούν σε οικιακούς ρόλους. Η ανάληψη της φροντίδας του σπιτιού από γυναίκες, προωθείται παντού από περιοδικά και μετά το 1914 από πράκτορες της κυβέρνησης, καθώς και από εκθέσεις κομητειών στις οποίες πρωταγωνιστούσαν επιτεύγματα

σπιτικής μαγειρικής και κονσερβοποίησης, στήλες συμβουλών για τις γυναίκες στα έγγραφα των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και μαθήματα οικιακής οικονομίας / οικοκυρικών στα σχολεία.¹⁷

Γύρω στο 1848 εμφανίστηκε και το κίνημα των σουφραζέτων για την εκλογή των γυναικών.(suffragette movement). Το κίνημα άρχισε με τη σύμβαση Seneca Falls του 1848. Πολλές από τις ακτιβίστριες ευαισθητοποιήθηκαν πολιτικά κατά τη διάρκεια του αποσχιστικού κινήματος, μετά τον εμφύλιο. Το κίνημα αναδιοργανώθηκε μετά τον εμφύλιο πόλεμο με την ένταξη έμπειρων αγωνιστριών. Μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα λίγες δυτικές πολιτείες, είχαν χορηγήσει πλήρη δικαιώματα ψήφου στις γυναίκες, αν και οι γυναίκες είχαν πραγματοποιήσει σημαντικές νομικές νίκες, αποκτώντας δικαιώματα σε τομείς όπως η περιουσία και η επιμέλεια τέκνων. Το 1866, η Elizabeth Cady Stanton και η Susan B. Anthony δημιούργησαν την Αμερικανική Ένωση Ίσων Δικαιωμάτων (American Equal Rights Association), μια οργάνωση λευκών και μαύρων γυναικών και ανδρών, με στόχο την κατοχύρωση του δικαιώματος ψήφου για όλους. Το 1869 το Wyoming έγινε η πρώτη περιοχή στην Αμερική που χορήγησε ψήφο στις γυναίκες. Το 1870 η Louisa Ann Swain έγινε η πρώτη γυναίκα στις Ηνωμένες Πολιτείες που ψήφισε σε γενικές εκλογές. Έριξε την ψήφο της 6 Σεπτεμβρίου 1870, στο Laramie, Wyoming.¹⁸

Στα τέλη του 19ου αιώνα, πολλές νεαρές γυναίκες εργάστηκαν ως υπάλληλοι σε καταστήματα και εργοστάσια μέχρι τον γάμο, και στη συνέχεια συνήθως ως νοικοκυρές πλήρους απασχόλησης. Ωστόσο, οι μαύρες, οι ιρλανδέζες και οι σουηδές γυναίκες συχνά εργάζονταν ως υπάλληλοι. Μετά το 1860, καθώς στις μεγαλύτερες πόλεις άνοιξαν πολυκαταστήματα, οι μεσαίες τάξεις έκαναν σ' αυτά το μεγαλύτερο μέρος των αγορών. Όλο και περισσότερο τους εξυπηρετούσαν νέες γυναίκες μεσαίας τάξης. Συνήθως, οι περισσότερες νεαρές γυναίκες εγκατέλειπαν τη δουλειά τους όταν παντρεύονταν. Σε ορισμένες εθνικές ομάδες εντούτοις, οι έγγαμες γυναίκες ενθαρρύνθηκαν να εργαστούν, ιδίως μεταξύ των Αφρο-Αμερικανών και Ιρλανδών καθολικών. Στις περιπτώσεις που ο σύζυγος λειτουργούσε ένα μικρό

17 Chad Montrie, "Men Alone Cannot Settle a Country": Domesticating Nature in the Kansas-Nebraska Grasslands", University of Massachusetts-Lowell

18 Karen E. Campell, Spring 2005, Review of How the vote has won: Woman Suffrage in the Western United States, 1868-1914 By Rebecca J. Mead.

κατάστημα ή εστιατόριο, οι γυναίκες και άλλα μέλη της οικογένειας μπορούσαν να βρουν εργασία εκεί. Οι χήρες και οι άγαμες συχνά λειτουργούσαν ξενώνες. Οι γυναίκες καριέρας ήταν λίγες. Το επάγγελμα του διδακτικού προσωπικού ήταν κάποτε έντονα ανδρικό, αλλά καθώς η σχολική φοίτηση επεκτάθηκε, πολλές γυναίκες ανέλαβαν τη σταδιοδρομία διδασκαλίας. Στις περιπτώσεις που παρέμεναν άγαμες μπορούσαν να έχουν δουλειά καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους, συνήθως κακοπληρωμένη. Στο τέλος της περιόδου οι σχολές νοσηλευτικής άνοιξαν νέες ευκαιρίες εργασίας για τις γυναίκες, αλλά στις ιατρικές σχολές παρέμειναν σχεδόν όλοι οι άνδρες. Οι επιχειρηματικές ευκαιρίες ήταν πολύ σπάνιες, εκτός αν επρόκειτο για χήρα που αναλάμβανε την μικρή επιχείρηση του συζύγου της. Ωστόσο, η ταχεία αποδοχή της ραπτομηχανής έκανε τις νοικοκυρές πιο παραγωγικές και άνοιξαν νέες επαγγελματικές σταδιοδρομίες για τις γυναίκες που λειτουργούσαν τα δικά τους μικρά μαγαζιά με ενδύματα. Το 1866 η Lucy Hobbs Taylor έγινε η πρώτη αμερικανίδα που πήρε πτυχίο οδοντιατρικής Το 1878 η Mary L. Page έγινε η πρώτη γυναίκα στην Αμερική που κέρδισε πτυχίο στην αρχιτεκτονική όταν αποφοίτησε από το Πανεπιστήμιο του Illinois στην Urbana-Champaign. Το 1879 η Belva Lockwood έγινε η πρώτη γυναίκα που μπόρεσε να διαμαρτυρηθεί ενώπιον του Ανωτάτου Δικαστηρίου. η πρώτη περίπτωση στην οποία έγινε ήταν η περίπτωση του 1880 "Kaiser κατά Stickney". Η Αραμπέλα Μάνσφιλντ είχε γίνει η πρώτη γυναίκα δικηγόρος της Αμερικής όταν έγινε δεκτή στο μπαρ το 1869. [144] Το 1891 η Marie Owens, που γεννήθηκε στον Καναδά, προσλήφθηκε στο Σικάγο ως η πρώτη γυναίκα αστυνόμος της Αμερικής. Λόγω της ολοένα και μεγαλύτερης συμμετοχής των γυναικών στην υπεράσπιση του νόμου (πχ δικηγορία) και την επιβολή του νόμου (πχ αστυνομία), το 1871 ψηφίστηκαν οι πρώτοι κρατικοί νόμοι που καθιστούσαν παράνομη τη συζυγική βία, αν και ο πολλαπλασιασμός των νόμων σε όλα τα κράτη και η επαρκής επιβολή αυτών των νόμων παρέμειναν πολύ πίσω. Μια από τις πρώτες γυναίκες φωτορεπόρτερ, η SadieKnellerMiller χρησιμοποίησε τα αρχικά της, SKM ως ψευδώνυμο, για να κρύψει το φύλο της. Οι φωτογραφίες της αποτύπωναν συνήθως διάφορα αθλήματα, καταστροφές, ασθένειες και αναγνωρίστηκε ως η πρώτη γυναίκα ανταποκρίτρια πολέμου.

Κατά τη διάρκεια του 1^{ου} Παγκόσμιου Πολέμου , οι γυναίκες υπηρετούσαν στο στρατό ως νοσοκόμες και σε άλλους υποστηρικτικούς ρόλους. Δεκάδες χιλιάδες εργάστηκαν

στις Ηνωμένες Πολιτείες και ακόμα περισσότερες στη Γαλλία. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, 21.480 νοσηλεύτριες του Στρατού υπηρέτησαν σε στρατιωτικά νοσοκομεία στις Ηνωμένες Πολιτείες και στο εξωτερικό και δεκαοχτώ νοσοκόμες Αφροαμερικανικού Στρατού υπηρετούσαν το κράτος για τη φροντίδα των Γερμανών στρατιωτών και των Αφροαμερικανών στρατιωτών. Περισσότερες από 1.476 νοσοκόμες Ναυτικού εργάστηκαν σε στρατιωτικά νοσοκομεία του αμερικάνικου κράτους και στο εξωτερικό. Περισσότερες από 400 στρατιωτικές νοσηλεύτριες πέθαναν στη γραμμή του καθήκοντος κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Η συντριπτική πλειοψηφία αυτών των γυναικών πέθανε από μια εξαιρετικά μεταδοτική μορφή γρίπης γνωστή ως "ισπανική γρίπη", η οποία σάρωσε τα πολυσύχναστα στρατόπεδα, τα νοσοκομεία και τους λιμένες επιβίβασης. Το 1917 οι γυναίκες μπόρεσαν επιτέλους να καταταγούν στο Ναυτικό εκτός από νοσοκόμες σε θέσεις εργασίας όπως ηλεκτρολόγοι (ραδιοερασιτέχνες), με αποτέλεσμα ο συνολικός αριθμός των γυναικών που στρατολογήθηκε να ανέρχεται συνολικά στις 13.000.

Ο στρατός από τον Μάρτιο του 1918 μέχρι τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο απασχολούσε 450 γυναίκες τηλεφωνήτριες που υπηρετούσαν στο εξωτερικό. Αυτές οι γυναίκες, οι οποίες διατήρησαν την ιδιότητα του πολίτη και δεν θεωρούνταν επισήμως βετεράνοι μέχρι το 1978, ήταν μέλη της Μονάδας Γυναικείων Τηλεφωνικών Μονάδων 25 Signal Corps, γνωστότερο ως "HelloGirls". Ήταν υποχρεωμένες να μιλούν άπταιστα γαλλικά και αγγλικά και βοηθούσαν τους Γάλλους και τους Βρετανούς, τους δύο συμμάχους των ΗΠΑ, να επικοινωνούν μεταξύ τους. Πάνω από 300 γυναίκες υπηρέτησαν στο Ναυτικό κατά τη διάρκεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, εκτελώντας καθήκοντα εντός των Ηνωμένων Πολιτειών, ώστε οι άνδρες ναυτικοί να πολεμήσουν στο εξωτερικό. Μετά το τέλος του πολέμου το 1918, οι αμερικανίδες γυναίκες δεν είχαν πλέον τη δυνατότητα να υπηρετούν στο στρατό, εκτός από τις νοσηλεύτριες, μέχρι το 1942.¹⁹

Από τα πρώτα χρόνια του 20ου αιώνα, σχολειαίως τα Mt. Holyoke, Vassar και Smith είχαν εξαιρετικά προπτυχιακά προγράμματα επιστήμης σε πεδία όπως η αστρονομία και

19 Elizabeth Cobbs, *The Hello Girls Americas first women soldiers*, Harvard University Press, April 2017

η χημεία, η βοτανολογία και η ζωολογία, καθιστώντας την επιστήμη κοινωνικά αποδεκτή για γυναίκες, συμβάλλοντας έτσι στην κατάρτιση μιας νέας γενιάς γυναικών επιστημόνων. Ωστόσο, λόγω του εντατικού προγράμματος διδασκαλίας και των απαιτητικών διοικητικών καθηκόντων τα γυναικεία τμήμα των κολεγίων δεν προέβαιναν τόσο συχνά σε δημοσιεύσεις του ερευνητικού έργου όσο οι αντρικές σχολές. Είναι επίσης αξιοσημείωτο ότι πρωταρχική πρόκληση για τις παντρεμένες γυναίκες επαγγελματίες, συμπεριλαμβανομένων και των επιστημόνων, παρέμεινε καθ'όλη την διάρκεια του εικοστού αιώνα το πως θα καταφέρουν να συνδυάσουν την επαγγελματική ζωή και την ανατροφή της οικογένειας, με την οποία ήταν επιφορτισμένες.

Η κατάσταση όσον αφορά την τριτοβάθμια εκπαίδευση των γυναικών εξακολούθησε να βελτιώνεται τις πρώτες δεκαετίες του νέου αιώνα. Την δεκαετία του 1910 παρουσιάστηκε ιστορικό υψηλό όσον αφορά τον αριθμό των γυναικών που έλαβαν πτυχία ιατρικής, ενώ κατά την δεκαετία του 1920 αυξήθηκε κατακόρυφα ο αριθμός των γυναικών που έλαβαν διδακτορικούς τίτλους σε άλλους επιστημονικούς τομείς. Τόσο θετική ήταν η προοπτική για το μέλλον των γυναικών επιστημόνων που ο πρόεδρος του κολλεγίου BrynMawr δήλωσε με σιγουριά το 1921 ότι "οι πόρτες της επιστήμης έχουν ανοίξει διάπλατα στις γυναίκες". Πράγματι, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1920 οι γυναίκες λάμβαναν κατά μέσο όρο 50 διδακτορικά κάθε χρόνο, με τον αριθμό αυτό να τριπλασιάζεται στη δεκαετία του 1930²⁰

20 Margaret Rossiter, *American Science of Women*, "*Women Scientists in America: Before Affirmative Action, 1940-1972*" σελ.31.

Ψυχρός πόλεμος

Cold War(Ο όρος «ψυχρός πόλεμος» εμφανίστηκε για πρώτη φορά σε ένα δοκίμιο του 1945 από τον βρετανό συγγραφέα George Orwell που ονομάζεται «εσύ και η ατομική βόμβα».) Η ρίψη της πρώτης ατομικής βόμβας από τις ΗΠΑ στις 6 Αυγούστου 1945 στην ιαπωνική πόλη Χιροσίμα και στις 9 Αυγούστου στο Ναγκασάκι, με αποτέλεσμα το θάνατο εκατοντάδων χιλιάδων ανθρώπων, σηματοδοτεί την έναρξη μιας νέας εποχής ή ορθότερα την έναρξη ενός νέου πολέμου αρκετά ιδιότυπου. Οι δύο υπερδυνάμεις ΕΣΣΔ και Η.Π.Α που αναδύθηκαν μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, βρίσκονταν σε μια διαρκή αντιπαράθεση μέχρι την πτώση της ΕΣΣΔ. Ο φιλόσοφος Thomas Hobbes επισήμανε ότι “ο πόλεμος δε συνίσταται μόνο στη διεξαγωγή της μάχης ή στην τέχνη του πολεμάν, αλλά στο χρονικό εκείνο διάστημα κατά το οποίο, η θέληση να προσφύγει κανείς σε πόλεμο είναι επαρκώς γνωστή .” ²¹

Ο Ψυχρός Πόλεμος χωρίζεται σε φάσεις. Η πρώτη ξεκινά αμέσως μετά το τέλος του 2ου Παγκοσμίου Πολέμου. Η Σοβιετική Ένωση είχε στραφεί προς την Ανατολική Ευρώπη. Η Αμερική με την πρωτοβουλία που ονόμασε Δόγμα Τρούμαν (Μάρτιος 1947) προσπάθησε να αναχαιτίσει τις σοβιετικές πιέσεις στο λεγόμενο «Βόρειο Διάζωμα» (Ελλάδα, Τουρκία, Ιράν). Ο Πρόεδρος Τρούμαν προσέφερε οικονομική και πολιτική βοήθεια στη Ελλάδα και την Τουρκία με μια ιδεολογική διακήρυξη για την αντίσταση των ΗΠΑ. Λίγο αργότερα το Σχέδιο Μάρσαλ (Ιούνιος 1947) προσκάλεσε τη Μόσχα να επιβεβαιώσει ή να απορρίψει ανοικτά πλέον τη συνεννόηση με τους συμμάχους της. Η άρνηση του Στάλιν να συμμετάσχει η Σοβιετική Ένωση και η Ανατολική Ευρώπη στο Σχέδιο Μάρσαλ (ERP) ενίσχυσε το ιδεολογικό χάσμα μεταξύ Ανατολής και Δύσης. Με τη νίκη της κομμουνιστικής πλευράς στον κινεζικό εμφύλιο πόλεμο και την εκδήλωση του κορεατικού πολέμου (1950-53), η σύγκρουση επεκτάθηκε. Η Σοβιετική Ένωση και οι ΗΠΑ ανταγωνίστηκαν για επιρροή στη Λατινική Αμερική και στις πρώην αποικίες

21 Thomas Hobbes, Leviathan “War consisteth not in battle only, or the act of fighting; but in a tract of time, where in the will to contend by battle is sufficiently known”

της Αφρικής και της Ασίας. Εν τω μεταξύ, η Ουγγρική αντεπανάσταση του 1956 σταμάτησε από τους Σοβιετικούς. Η επέκταση και η κλιμάκωση του Ψυχρού πολέμου προκάλεσαν περισσότερες κρίσεις, όπως η Κρίση του Σουέζ (1956), το τείχος του Βερολίνου το 1961 και η Κρίση των Πυραύλων στην Κούβα το 1962. Μετά την Κρίση των Πυραύλων άρχισε μια νέα φάση, στο πλαίσιο της κομμουνιστικής σφαίρας, ενώ οι σύμμαχοι των ΗΠΑ, ιδιαίτερα η Γαλλία, επέδειξαν μεγαλύτερη ανεξαρτησία. Οι πιο σημαντικές συρράξεις ήταν η καταστολή της λεγόμενης άνοιξης της Πράγας το 1968 στην Τσεχοσλοβακία κατόπιν στρατιωτικής εισβολής από την ΕΣΣΔ και τις υπόλοιπες χώρες του Συμφώνου της Βαρσοβίας και ο πόλεμος του Βιετνάμ (1955-75), ο οποίος ήταν η μεγαλύτερη σε έκταση και διάρκεια ένοπλη σύγκρουση ανατολικού και δυτικού μπλοκ και έληξε με την ήττα της υποστηριζόμενης από τις ΗΠΑ Δημοκρατίας του Βιετνάμ. Και ξεσήκωσε κύμα διαμαρτυριών σε πανεπιστημιούπολεις, ενάντια στην έρευνα που σχετίζεται με την άμυνα της χώρας μέσα στα πανεπιστήμια.

Ψυχρός πόλεμος και Επιστήμη

Η Πυρηνική εποχή που ξεκινά χαρακτηρίζεται από αναμετρήσεις εξοπλισμών, μεγάλη αβεβαιότητα, και τον φόβο για την εξάλειψη του ανθρώπινου είδους από έναν ενδεχόμενο πυρηνικό πόλεμο. Παράλληλα όμως στην νέα εποχή αλλάζει με δομικό τρόπο η Επιστήμη, διαφοροποιείται ο τρόπος συγκρότησης και τα χαρακτηριστικά της επιστημονικής κοινότητας. Η ελεύθερη διακίνηση των επιστημονικών ιδεών δίνει τη θέση της στις απόρρητες κρατικά χρηματοδοτούμενες έρευνες. Οι εθνικές κυβερνήσεις στηρίζουν την επέκταση της επιστήμης και της μηχανικής και η κυβερνητική υποστήριξη στην έρευνα περνά σε πρωτόγνωρα επίπεδα για την εποχή.

Ο ψυχρός πόλεμος, αυτή η πολιτική σύγκρουση του λεγόμενου Ανατολικού και Δυτικού μπλοκ, δε μπορούσε να συμβεί χωρίς το έργο των επιστημόνων και των μηχανικών. Οι επιστήμονες ανέπτυξαν τα πυρηνικά όπλα, τα οποία καθόρισαν αυτόν τον πόλεμο, αλλά παράλληλα και άλλα επιστημονικά και τεχνολογικά επιτεύγματα συνδέονται με αυτή τη σύγκρουση. Νέοι θεσμοί και θεσμικά όργανα δημιουργήθηκαν που διαδραμάτισαν σημαντικούς ρόλους στο

σχήμα και τις δομές της επιστήμης και των συνθηκών στους επιστημονικούς χώρους εργασίας μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο.

Manhattan Project

Οι εργασίες του 1938 της Lisa Meitner, του Otto Han και του Fritz Strassman σχετικά με την δυνατότητα σχάσης ατόμων ουρανίου κατά το βομβαρδισμό τους με νετρόνια με ταυτόχρονη έκκληση πολύ μεγάλης ποσότητας ενέργειας, δημιουργούν ιδιαίτερη αίσθηση και επηρεάζουν πολλούς φυσικούς που στρέφουν το ερευνητικό τους ενδιαφέρον σ' αυτό τον τομέα. Η χρησιμοποίηση αυτής της καινούριας πηγής ενέργειας για πολεμικούς σκοπούς σε μια περίοδο που είναι φανερό ότι ένας νέος Παγκόσμιος Πόλεμος βρίσκεται προ των πυλών, κινητοποιεί ομάδες επιστημόνων σε αρκετές χώρες. Στην Ναζιστική Γερμανία το πρόγραμμα στελεχώνεται από γνωστούς επιστήμονες όπως οι BHeisenberg, H. Geiger, O. Hann, Friedrich von Weizsäcker. Στην Σοβιετική Ένωση υπεύθυνος είναι ο I. Kurchatov, και στην ομάδα συμμετέχουν οι A. Sakharov, G. Flyorov. Στις ΗΠΑ δημιουργούνται τεράστιες εγκαταστάσεις στο πλαίσιο του ατομικού προγράμματος της χώρας με κωδική ονομασία Manhattan Project. Στο Oak Ridge στο Tennessee δημιουργείται εργοστάσιο εμπλουτισμού ουρανίου σε μια έκταση 59.000 εκταρίων, όπου τον Μάιο 1945 απασχολούνται 75.000 άτομα, ενώ άλλα 400.000 εκτάρια στο Columbia River στο Hanford θα χρησιμοποιηθούν για την παραγωγή πλουτωνίου. Ολόκληρη η χώρα μετατρέπεται σ' ένα τεράστιο εργοστάσιο. Ωστόσο, υπάρχουν προβληματισμοί σε μέλη του προγράμματος σχετικά με την χρησιμοποίηση της βόμβας δεδομένου ότι ο πόλεμος στην Ευρώπη τελειώνει.

Τη δεκαετία του 1940 και τη δεκαετία του 1950 οι συνεισφορές των επιστημόνων στην άμυνα συχνά επαινούσαν ως συνεισφορές στη δημοκρατία. Οι επιστήμονες πίστευαν ότι παρέχουν την τεχνολογία για να κρατηθεί το έθνος ασφαλές. Οι σχέσεις μεταξύ της επιστήμης και του σύγχρονου έθνους-κράτους άλλαξαν όπως άλλαξε και αυτό που σήμαινε να είσαι επιστήμονας στο νέο, στρατιωτικό κράτος. Καθώς ο ψυχρός πόλεμος βάθαινε, αρκετοί επιστήμονες

στρατολογήθηκαν για να υποστηρίξουν το νέο της σκοπό. Ομοσπονδιακές υπηρεσίες νεοσύστατες και άμεσες επιχορηγήσεις σε ερευνητές και κολέγια πραγματοποιούνται σε όλη τη χώρα. Ο ψυχρός πόλεμος οδήγησε σε μαζικές προσλήψεις στους επιστημονικούς τομείς για να επανδρωθεί η εφαρμοσμένη επιστημονική έρευνα. Όλη αυτή η υποστήριξη από το κράτος αιτιολογείται από το στόχο για εθνική ασφάλεια. Το Γραφείο Ναυτικών Ερευνών για παράδειγμα, το οποίο δημιουργήθηκε το 1946 από προγράμματα πολέμου, εξουσιοδοτούσε ρητά το Ναυτικό να σχεδιάζει, να προωθεί και να ενθαρρύνει την επιστημονική έρευνα σε αναγνώριση της ύψιστης σημασίας της για τη διατήρηση της εθνικής ασφάλειας. Επίσης, το Εθνικό Ίδρυμα Επιστημών τέσσερα χρόνια αργότερα δημιουργήθηκε για τη χρηματοδότηση σχεδίων που έχουν ξεκινήσει από ερευνητές για να «προωθήσει την εθνική υγεία και ευημερία», αλλά επίσης για την εξασφάλιση της εθνικής άμυνας. Η επιστήμη χρηματοδοτήθηκε επίσης από νέες ομοσπονδιακές υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης της Επιτροπής Ατομικής Ενέργειας, του Ινστιτούτου Προηγμένων Ερευνητικών Προγραμμάτων και των Εθνικών Ινστιτούτων Υγείας. 22

Αυτή η διπλωματική εργασία όμως αφορά στην ιστορία των γυναικών επιστημών και παρόλο που οι δημοφιλείς ήρωες του Μανχάταν project ήταν μια ομάδα αντρών θεωρητικών φυσικών, των οποίων η γνώση κβαντικής μηχανικής και της δομής του πυρήνα του ατόμου οδήγησε σε μια υποψία για την κατασκευή ενός όπλου βασιζόμενου στην πυρηνική σχάση, αυτή η ομάδα επιστημόνων δε δούλευαν μόνοι τους. Οι άνθρωποι που παρήγαγαν έρευνα για την κατασκευή της ατομικής βόμβας ήταν άτομα από διάφορες φυλές και θρησκείες και ήταν και γυναίκες. Στην πραγματικότητα η Lisa Meitner έδωσε το πρώτο θεωρητικό υπόβαθρο για την πυρηνική σχάση και εισήγαγε τον όρο. Το Σχέδιο του Μανχάταν περιλάμβανε επίσης γυναίκες με κάθε ιδιότητα. Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, οι ελλείψεις στον ανθρώπινο δυναμικό άνοιξαν τις εργαστηριακές πόρτες στις γυναίκες που είχαν την ευκαιρία να αποδείξουν ότι και αυτές θα μπορούσαν να κάνουν «δημιουργική επιστήμη». Παρόλο που οι γυναίκες συμμετείχαν σε όλες τις πτυχές του έργου του Μανχάταν, οι συνεισφορές τους

22 Naomi Oreskes and John Krige, Science and technology in the global cold war, the MIT Press, 2014, σελ. 11-30.

παραλείπονται ή αναφέρονται μόνο συνοπτικά στις περισσότερες ιστορίες του έργου. Είναι αυτή η κρυμμένη ιστορία που παρουσιάζεται στην Ημέρα του στον Ήλιο μέσω συνεντεύξεων, γραπτών αρχείων και φωτογραφιών των γυναικών που ήταν φυσικοί, χημικοί, μαθηματικοί, βιολόγοι και τεχνικοί στα εργαστήρια. Με ένα τέτοιο έλλειμμα στο τεχνικό προσωπικό την περίοδο εκείνη, οι γυναίκες βρέθηκαν να προσλαμβάνονται από οργανώσεις που σε καιρό ειρήνης θα περιφρονούσαν τις αιτήσεις τους. Η Maria Meyer, για παράδειγμα, εργάστηκε με μερική απασχόληση στην έρευνα ουρανίου στο πανεπιστήμιο της Κολούμπια αντί να εργάζεται ως απλήρωτη "εθελόντρια" επαγγελματίας. Οι γυναίκες ήταν σημαντικές σε όλες τις τοποθεσίες του Μανχάταν project. Συγκεκριμένα αντιπροσώπευαν το 9% των 51.000 υπαλλήλων στο Hanford το 1944, όταν το επιστημονικό προσωπικό ήταν στο μεγαλύτερο αριθμό του. Στο Los Alamos οι ευκαιρίες για τις γυναίκες μπορεί να ήταν ακόμη μεγαλύτερες. Τον Σεπτέμβριο του 1943 περίπου εξήντα γυναίκες εργάστηκαν στην Τεχνική Περιοχή στο Los Alamos. Μέχρι τον Οκτώβριο του 1944 περίπου το 30% των 200 μελών του εργατικού δυναμικού στην περιοχή Τεχνολογίας του νοσοκομείου και των σχολείων ήταν γυναίκες. Από αυτές, είκοσι θα μπορούσαν να περιγραφούν ως επιστήμονες και πενήντα ως τεχνικοί. Δεκαπέντε γυναίκες εργάστηκαν ως νοσηλεύτριες, είκοσι πέντε ως εκπαιδευτικοί και εβδομήντα ως γραμματείς ή υπάλληλοι γραφείου.

Ο αριθμός των γυναικών που εργάζονται στο πρόγραμμα του Μανχάταν έρχεται σε απόλυτη αντίθεση με το σχέδιο Apollo της δεκαετίας του 1960, το οποίο ήταν συγκρίσιμο σε μέγεθος και πεδίο. Στο αποκορύφωμά της το 1965, όταν για το σχέδιο Apollo προσλήφθηκε το 5,4 του εθνικού επιστημονικού δυναμικού, οι γυναίκες αντιπροσώπευαν μόνο το 3% του επιστημονικού και τεχνικού προσωπικού της NASA.²³

23 Howes Ruth, , Caroline Herzenberg, Their day in the sun: women of the Manhattan Project Labor and Social Change, Temple University Press, 1999, σελ.1-60.

Big Science

Ο αριθμός εγγραφών μεταπτυχιακών φοιτητών στη φυσική είναι μεγαλύτερος από κάθε άλλο επιστημονικό τομέα. Για περισσότερες από δύο δεκαετίες μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο οι επιστήμονες, οι φυσικοί, και οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι ισοδυναμούσαν με την ασφάλεια του έθνους σε εθνικό επίπεδο. Παράλληλα, η ζήτηση για νέους επιστήμονες συνέχιζε να είναι αυξημένη. Οι περισσότεροι αμερικανοί φυσικοί ξόδεψαν το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου που δούλευαν στην έρευνα για όπλα κατά τη δεκαετία του 1950. Ωστόσο, έλαβαν χρήματα από τις υπηρεσίες που σχετίζονται με την εθνική άμυνα, με στόχο τη δημιουργία μιας «ελίτ του εφεδρικού εργατικού δυναμικού», δηλαδή τους δυνητικούς κατασκευαστές όπλων.²⁴ Οι επιστήμονες ήταν σημαντικοί για τον Ψυχρό Πόλεμο, επειδή είχαν αντιληφθεί τη δυνατότητα των πυρηνικών όπλων, εκείνοι κατασκεύαζαν και συνέχιζαν να απαπτύσσουν τα μέσα δοκιμής, απόκρυψης, εντοπισμού και παράδοσής των πυρηνικών όπλων. Η εθνική ασφάλεια παρείχε την αιτιολόγηση αυτής της τεράστιας αύξησης της ομοσπονδιακής υποστήριξης για επιστημονική έρευνα.

Πόλεμος της Κορέας

Το ξέσπασμα του κορεατικού πολέμου έκανε την ζήτηση εργατικού δυναμικού στη φυσική και πάλι θέμα εθνικής ασφάλειας.²⁵ Ένα έτος μετά την είσοδο των ΗΠΑ στον πόλεμο της Κορέας

24 Chandra Mukerji, *A fragile power: Scientists and the state*, Princeton University Press, 1990 κεφ.10

25 Daniel J. Kevles, *Cold War and Hot Physics: Science, Security, and the American State*, 1988, Columbia Institute of Technology.

τον Ιούνιο του 1950, η ομοσπονδιακή κυβέρνηση έκανε τη ζήτηση για φυσικούς δέκα φορές μεγαλύτερη, ενώ μέχρι τον Φεβρουάριο του 1952, ο αριθμός των θέσεων σε βιομηχανίες για φυσικούς ήταν επίσης δέκα φορές υψηλότερος από όσο ήταν κατά τη διάρκεια του χειμώνα του 1950. Ο πόλεμος της Κορέας είχε ως αποτέλεσμα η επιστημονική έρευνα του έθνους να εστιάσει στην εξέλιξη της φυσικής. Συνολικά τα ομοσπονδιακά έξοδα για έρευνα και τεχνολογία, ξεπέρασαν το 1 δισεκατομμύριο δολάρια και συνέχισαν να έχουν ανοδική πορεία, ώστε μετά την ανακωχή το 1956 να φτάσουν τα 3 δις \$. Στις φυσικές επιστήμες το κύριο μέρος της χρηματοδότησης προερχόταν σχεδόν εξολοκλήρου από το Υπουργείο Άμυνας και την Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας και πήγαινε κυρίως σε βιομηχανικές επιχειρήσεις και εθνικά εργαστήρια. Το 1952 οι φυσικές επιστήμες σε μη κερδοσκοπικά ιδρύματα έλαβαν σχεδόν 250.000.000 \$, συμπεριλαμβανομένων περισσότερων από 17.000.000 για μη απόρρητη βασική έρευνα στη φυσική.

Space Race

Στις 2 Αυγούστου 1955 η Σοβιετική Ένωση δήλωσε ότι σκοπεύει να κατασκευάσει έναν δορυφόρο με αφορμή το διεθνές γεωφυσικό έτος. Στις 4 Οκτωβρίου 1957 έθεσε σε τροχιά τον Σπούτνικ 1, ενώ ο Ρώσος Γιούρι Γκαγκάριν στις 12 Απριλίου 1961 ,ήταν ο πρώτος άνθρωπος που πήγε στο διάστημα, με αποτέλεσμα η ΕΣΣΔ να αποκτήσει το προβάδισμα σε αυτόν τον ανταγωνισμό για την κατάκτηση του διαστήματος και να δημιουργήσει ανησυχία στις ΗΠΑ.

Αμέσως μετά την εκτόξευση του Sputnik, ο Πρόεδρος Eisenhower ανακοίνωσε ότι το κράτος χρειάζεται να παράγει επιστήμονες, ακόμη πιο επιτακτικά με άμεσο καθήκον την παραγωγή πυραύλων και την ανάπτυξη νέων τεχνικών στις ένοπλες υπηρεσίες.²⁶ Οι

²⁶ Eisenhower, as quoted in "An emerging science policy," PT, 10 (Dec 1957), 32

επιστημονικοί του σύμβουλοι τόνισαν ακόμη πιο emphaticά από ότι πριν ότι τα βλήματα θα έφταναν μόνο με επενδύσεις στην εκπαίδευση. Επικεφαλής για τους σοβιετικούς μηχανικούς σχεδιασμού και κατασκευής πυραύλων ήταν ο Σεργκέι Κορολεφ, ο οποίος ήταν γνωστός ως “chiefdesigner”.(6 Fighting Each Other: The N-1, Soviet Big Science, and the Cold War at Home). Οι σοβιετικοί μηχανικοί πυραύλων είχαν σταλεί από τον Stalin στο γερμανικό κέντρο πυραύλων στο Peenemünde, το οποίο βρισκόταν στο ανατολικό τμήμα της Γερμανίας, δηλαδή στην σοβιετική ζώνη κατοχής. Ο Γερμανός Wernher von Braun, ο οποίος ήταν πρώην Ναζι μηχανικός αεροδυναμικής και αρχιτέκτονας διαστήματος, μετά τη λήξη του πολέμου μεταφέρθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες μαζί με την ομάδα του που αποτελούταν από 1600 περίπου Γερμανούς επιστήμονες. Εκεί εργάστηκε για τον στρατό των Ηνωμένων Πολιτειών σε ένα πρόγραμμα βαλλιστικών πυραύλων ενδιάμεσης εμβέλειας (IRBM) και ανέπτυξε τις ρουκέτες για το σχεδιασμό του πρώτου δορυφόρου των ΗΠΑ Explorer 1.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

Γυναίκες επιστήμονες στην ΕΣΣΔ την περίοδο 1946-1970

Η προτεραιότητα που δόθηκε στη γυναικεία απασχόληση στην ΕΣΣΔ μπορεί να γίνει κατανοητή υπό το πρίσμα ιδεολογικών παραγόντων (της μαρξιστικής θεωρίας της γυναικείας χειραφέτησης), οικονομικών παραγόντων στη βιομηχανία τη δεκαετία του 1930 και της συνοδευτικής ζήτησης για γυναικεία εργασία δεδομένων των δημογραφικών συνθηκών, όπου υπήρξε σημαντική αύξηση του ποσοστού των γυναικών στον πληθυσμό ως συνέπεια των πολέμων και των αστικών προβλημάτων. Αυτό απεικονίζεται καλύτερα από το γεγονός ότι το 1950 υπήρχαν είκοσι εκατομμύρια περισσότερες γυναίκες απ'ό,τι άνδρες, γεγονός που σήμαινε ότι αυτή την περίοδο οι γυναίκες αποτελούσαν το μισό εργατικό δυναμικό. Αν και αυτό μπορεί να θεωρηθεί ως μια θετική εξέλιξη, το πρόβλημα των γυναικών που αντιμετωπίζουν διπλό βάρος - πρέπει να βγουν έξω και να εργαστούν για το κράτος και έπειτα να επιστρέψουν ξανά στο σπίτι και να ολοκληρώσουν τα οικιακά καθήκοντα- εξακολουθεί να υπάρχει.

Οικογενειακές απαιτήσεις εμπόδιζαν τη συμμετοχή ορισμένων γυναικών στο εργατικό δυναμικό ή και ακόμη τις γυναίκες μητέρες να δώσουν την απαραίτητη προσοχή στην εργασία τους. Αλλά η διατήρηση του υψηλού επιπέδου συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, γυναικών όλων των ηλικιακών ομάδων ακόμα και αυτών που βρίσκονταν στα πρώτα χρόνια της μητρότητας ήταν αξιοσημείωτη επιτυχία του σοσιαλιστικού κράτους. Αφ'ετέρου, το διπλό βάρος της οικογένειας και της εργασίας που πολλές γυναίκες έφεραν συνέβαλλε στη μείωση του ποσοστού των γεννήσεων. Για αυτό είναι αναπόφευκτο, όταν εξετάζουμε τη συμμετοχή των γυναικών στο εργατικό δυναμικό να εξετάζουμε και πως οι ρόλοι που τους έχουν αποδοθεί σε κάθε καθεστώς ως σύζυγοι και μητέρες επηρεάζουν και επηρεάζονται.²⁷

27 Alena Heitlinger, Women and state socialism, The Macmillan Press LTD, 1979 σελ.102

Ο αριθμός των γυναικών που εισήλθαν στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση είχε αυξηθεί πολύ καθώς και το σχετικό ποσοστό σε όλα τα επιστημονικά πεδία, ειδικά σε τεχνολογικούς και επιστημονικούς τομείς που υπήρχαν ελλείψεις επιστημονικού δυναμικού. Η εκβιομηχάνιση και οι συνέπειες του Β.Π.Π οδήγησαν στο να συμμετέχουν περισσότερες γυναίκες σε θέσεις εργασίας που δεν ήταν πια αγροτικές. Το 1959 το 44.7 % των εργαζόμενων γυναικών εργάζονταν σε μη γεωργικές θέσεις εργασίας. Αυτή η μετατόπιση από τη γεωργική απασχόληση, αντικατοπτρίζει τον οικονομικό και πολιτιστικό μετασχηματισμό της ΕΣΣΔ από αγροτική σε βιομηχανική και αναπτυγμένη κοινωνία. Σε ένα μεγάλο μέρος τους οι γυναίκες εξακολούθησαν να ασχολούνται με τη γεωργία και να είναι απομονωμένες από το σύγχρονο βιομηχανικό πολιτισμό. Η κοινωνική θεώρηση των γυναικών μέχρι τότε ήταν από τους παράγοντες που στο παρελθόν εμπόδισαν τις γυναίκες να εργαστούν ή να εισέλθουν σε ορισμένα επαγγέλματα. Ωστόσο και πριν από την Επανάσταση οι γυναίκες έδωσαν έντονη μάχη εναντίον των προκαταλήψεων και των κοινωνικών συνθηκών, προκειμένου να αποκτήσουν πρόσβαση σε ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα και σε επιστημονικές θέσεις εργασίας. Τα προνόμια που κερδήθηκαν πριν από το 1917 δεν άλλαξαν ουσιαστικά την κατάσταση, καθώς τα περισσότερα επαγγέλματα που απαιτούσαν ειδική εκπαίδευση παρέμειναν παραδοσιακά αντρικά κατά την εποχή της Επανάστασης. Μόνο η ιατρική και η διδασκαλία θεωρούνταν κατάλληλα επαγγέλματα για τις γυναίκες. Τα επαγγέλματα σχετικά με την επιστήμη και την τεχνολογία μόλις είχαν αρχίσει να επιτρέπουν την είσοδο σε λίγες γυναίκες.²⁸

Τη δεκαετία του 1930 οι εγγραφές σε σχολές μηχανικών αυξήθηκαν πάνω από 20%, επάγγελμα που μέχρι και τη δεκαετία του 1970 θεωρούνταν ακόμα ακατάλληλο για γυναίκες. Για παράδειγμα μία νεαρή κοπέλα που είχε ειδικευτεί στην επιστήμη υλικών και στη θερμική κατεργασία των μετάλλων το 1950 διαφώνησε με τους γονείς της για το ότι θα έπρεπε να ακολουθήσει καριέρα γιατρού ή καθηγήτριας. Το επάγγελμα στη Σοβιετική Ένωση

28 Dodge Norton, Women in soviet economy, The John Hopkins Press ,1966,σελ.5-30

με το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών ήταν η ιατρική. Το 75% στην ΕΣΣΔ ήταν γυναίκες. Το 1954 η Oneta Culp Hobby δήλωσε ότι οι γυναίκες αποτελούν μόνο το 6% του αμερικανικού ιατρικού επαγγέλματος και το 5% των εγγραφών στις ιατρικές σχολές. Παρ'όλοπου τα επαγγέλματα των ιατρών στις Ηνωμένες Πολιτείες και στη Σοβιετική Ένωση ήταν διαφορετικά καθώς στις Ηνωμένες Πολιτείες πολλά καθήκοντα αναλάμβαναν οι νοσηλεύτριες, γεγονός παραμένει ότι στη Σοβιετική Ένωση στο ιατρικό επάγγελμα εμφανίζονταν πολύ υψηλότερα ποσοστά γυναικών. Ωστόσο, ακόμη και εκεί, ο ειδικός, η ιατρική ιδιοφυΐα, είναι πάντα άντρας²⁹.

Για να διευκολύνει το κράτος τις εργαζόμενες μητέρες παρείχε πολλές δομές παιδικής φροντίδας. Επίσης, η αναδιανομή των οικιακών εργασιών ανάμεσα στις γυναίκες και στους άνδρες συνέβαλλε στην απελευθέρωση των πρώτων από την οικιακή εργασία. Η αντίληψη ότι οι άντρες δεν πρέπει να συμμετέχουν στη διαχείριση του νοικοκυριού είχε καταρριφθεί και συμμετείχαν περισσότερο στις δουλειές του σπιτιού

29 , Ludmilla Turkevich, Russian Women, The Russian Review vol.16 σελ.24-36.

Γυναίκες στην τριτοβάθμια εκπαίδευση

Λόγω της επανάστασης που είχε προηγηθεί χρειάζεται να αναφερόμαστε και να εξετάζουμε τα ποσοστά εκείνης της περιόδου, καθώς επηρέασαν και τα μετέπειτα ποσοστά των εγγραφών των γυναικών στα πανεπιστήμια. Η τριτοβάθμια εκπαίδευση αποτελούσε παγιωμένο δικαίωμα και φυσική ροή της σχολικής τους ζωής. Ήδη, πριν την επανάσταση το ένα τρίτο των εγγραφών σε πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση αποτελούσαν οι γυναίκες. Το 1920 αυξήθηκε το ποσοστό στο 40%, τη δεκαετία του 1930 έφτασε το 48% και τη δεκαετία του 1950 έμεινε το ίδιο. Η συμμετοχή των γυναικών μεταξύ διάφορων τομέων εξειδίκευσης στα δευτεροβάθμια ιδρύματα παρέμεινε ουσιαστική καθ' όλη τη δεκαετία του 1920. Συγκεκριμένα κατείχαν υψηλή συμμετοχή στους τομείς της υγείας και της ιατρικής, της εκπαίδευσης, της οικονομίας συμπεριλαμβανομένων και της λογιστικής και του δικαίου. Στους τομείς της ιατρικής και της υγείας οι γυναίκες είχαν επικρατήσει αρκετά φτάνοντας μέχρι 83-90% του συνόλου. Το ποσοστό των γυναικών που εγγράφονται στην εκπαίδευση, την τέχνη, τον κινηματογράφο, την οικονομία και το δίκαιο είναι παρόμοια υψηλό τη δεκαετία του 1950, περισσότερο από τα τρία τέταρτα του συνόλου. Αντίθετα, στους τομείς της βιομηχανίας, των κατασκευών, των μεταφορών και των τηλεπικοινωνιών, το ποσοστό των φοιτητριών ήταν μικρότερο από το ένα δέκατο των συνολικών εγγραφών και παρέμεινε σχετικά χαμηλό, συγκεκριμένα οι γυναίκες αποτελούσαν το ένα τρίτο των συνολικών εγγραφών. Στον τομέα της γεωργίας τα ποσοστά ήταν παρόμοια. Ωστόσο, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1960 πολλές γυναίκες εγγράφηκαν στους προηγούμενους τομείς. Οι γυναίκες στη Ρωσία όμως δεν αποτελούν ενιαία ομάδα, οπότε στα παραπάνω ποσοστά στους τομείς εκπαίδευσης στις ανώτερες βαθμίδες υπάρχουν διαφορές ανάλογα με την περιοχή και τη θρησκεία (όπως στις περιοχές Tadzjik, TurkmenUzbek). Το ποσοστό των γυναικών που κατοικούσαν σε αυτές τις περιοχές που ήταν εγγεγραμμένες στα πανεπιστήμια πριν την επανάσταση ήταν περιορισμένο. Από τότε όμως τα σοβιετικά ιδρύματα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ήταν μεικτά και οι κανόνες εισαγωγής επιβεβαίωναν την ισότητα ανάμεσα στα δύο φύλα και εφήρμοσαν τις ίδιες προδιαγραφές ανάμεσα σε φοιτήτριες και φοιτητές. Το 1926 το ποσοστό των γυναικών είχε αυξηθεί στο 31%, όπου παρέμεινε σταθερό

μέχρι τα τέλη της δεκαετίας καθώς με την εντατικοποίηση της εκβιομηχάνισης καταβλήθηκαν ιδιαίτερες προσπάθειες για να αυξηθεί αυτό το ποσοστό. Τελικά μέχρι το 1935 η εγγραφή των γυναικών στους τομείς της μηχανικής και των βιομηχανίας ξεπέρασε το 25% και το ποσοστό στη γεωργία αυξήθηκε στο 30% και στους κοινωνικοοικονομικούς τομείς στο 40%. Τελικά το συνολικό ποσοστό στην τριτοβάθμια εκπαίδευση το 1935 ήταν 40% που οφειλόταν στις μεγάλες εγγραφές στην ιατρική και στην εκπαίδευση.

Μεταξύ του 1937 και του 1940 υπήρξε πολύ απότομη αύξηση του ποσοστού που έφτασε στο 57% του συνόλου των φοιτητών. Ο DeWitt δίνει δύο λόγους που συνέβη αυτό. Πρώτον, οι εγγραφές στην εκπαίδευση και στην ιατρική συνέβαλλαν σε αυτό το ποσοστό, καθώς οι γυναίκες ανέκαθεν εμφάνιζαν μεγάλα ποσοστά σε αυτά τα πεδία. Δεύτερον, το στρατιωτικό σχέδιο πριν το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο απέτρεψε πολλούς νεαρούς άνδρες από την τριτοβάθμια εκπαίδευση. Το 1945 οι γυναίκες αποτελούσαν το 77% των συνολικών εγγραφών και την τριετία 1946-49 κυρίως γυναίκες αποφοιτούσαν από το πανεπιστήμιο. Παρόλα αυτά το 1950 το ποσοστό των γυναικών επί του συνολικού μειώθηκε και πέντε χρόνια αργότερα, το 1955, ήταν 52% που αντανακλά το ποσοστό των γυναικών επί του συνολικού ποσοστού που βρίσκονται σε κολεγιακή ηλικία. Αυτή η πτώση συνεχιζόταν και τα επόμενα χρόνια μία με δύο εκατοστιαίες μονάδες και το 1962 έφτασε το 42%.³⁰

Άξιο αναφοράς σε αυτό το σημείο είναι ότι το πανεπιστήμιο της Μόσχας που ήταν το μεγαλύτερο κρατικό πανεπιστήμιο, δεχόταν λιγότερες γυναίκες από εκείνες που έκαναν αίτηση. Υπάρχουν κάποιες ερμηνείες για αυτό σύμφωνα με τον συγγραφέα Norton Dodge, αν και είναι δύσκολο να τεκμηριωθούν, ενδεικτικά θα αναφέρω κάποιες. Μία ποσοστωση συστήματος ή μια προτιμησιακή μεταχείριση των ανδρών είχε θεσπιστεί για να μειωθεί το ποσοστό των γυναικών σε κάποιους τομείς. Για παράδειγμα, ένας εξεταστής ιατρικής που μίλησε με τον συγγραφέα είπε ότι μόλις είχε αποφασιστεί η προαπαιτούμενη βαθμολογία για την εισαγωγική εξέταση, όλοι οι άνδρες με αυτήν την βαθμολογία επιλέχθηκαν και κάλυψαν τις θέσεις, προτού εξεταστούν οι βαθμολογίες των γυναικών. Επιπλέον, οι φοιτητές δύο

30 Nicholas DeWitt, *Educational and Professional Employment in the USSR*, Washington D.C., 1961, σελ. 74.

ιατρικών πανεπιστημίων δήλωσαν ότι έγιναν δεκτοί άνδρες φοιτητές με λίγο χαμηλότερη βαθμολογία από εκείνη που απαιτούνταν από τις γυναίκες για να γίνουν δεκτές (η συζήτηση βασίζεται στα ετήσια εγχειρίδια των σπουδαστών που εισήλθαν σε ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα και στα οποία περιέχονται οι κανόνες της αίτησης). Κάποιες επιπλέον ειδικές διατάξεις επηρέασαν την εισαγωγή των γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Συγκεκριμένα, πριν από το φθινόπωρο του 1955, απόφοιτοι δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που έλαβαν χρυσά ή αργυρά μετάλλια και το 5% των αποφοίτων ειδικευμένων σχολών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γίνονταν δεκτοί χωρίς εξετάσεις. Αυτή η ομάδα εισαγωγών ήταν περιορισμένη, ωστόσο οι προγραμματισμένες εισαγωγές κάλυπταν ποσοστό 40%, ενώ οι υπόλοιπες θέσεις συμπληρώθηκαν με βάση τα αποτελέσματα των εξετάσεων. Μία καινούρια ομάδα προτεραιότητας προστέθηκε το φθινόπωρο του 1955: οι βετεράνοι και τα άτομα με ένα ή δύο χρόνια εργασιακή προϋπηρεσία. Το 1956 και το 1957 οι κάτοχοι ασημένιων μεταλλίων, αλλά και οι επίτιμοι απόφοιτοι εξειδικευμένων δευτεροβάθμιων σχολών, εφόσον επιθυμούσαν να δώσουν εξετάσεις, μπορούσαν να εξεταστούν απλά στο πιο βασικό μάθημα της σχολής που επιθυμούσαν. Το 1958 εισήχθησαν άτομα με χρυσά και αργυρά μετάλλια και τιμητικές διακρίσεις εξειδικευμένων δευτεροβάθμιων σχολών στην ίδια βάση με όλους τους άλλους, με πρώτη προτεραιότητα στην αποδοχή των βετεράνων του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και δεύτερη προτεραιότητα σε απλούς βετεράνους και άτομα με δύο ή περισσότερα χρόνια εμπειρίας στην απασχόληση. Αυτές οι ειδικές κατηγορίες κάλυπταν το 80% των θέσεων, ενώ το υπόλοιπο 20% των θέσεων καθοριζόταν από τις γενικές εισαγωγικές εξετάσεις, όπου και πάλι προτεραιότητα θα είχαν οι κάτοχοι μεταλλίων. Την επόμενη χρονιά, το 1959, οι ειδικές κατηγορίες μονοπωλούσαν τις θέσεις των πανεπιστημίων με μία ξεχωριστή αλλαγή που εισήχθη εκείνη τη χρονιά και αφορούσε κάποιους τομείς. Στους τομείς της δημοσιογραφίας, του δικαίου, της λογοτεχνίας, της φιλοσοφίας και της οικονομίας υπήρχε ο περιορισμός ότι γίνονται δεκτά μόνο άτομα με δύο ή περισσότερα χρόνια εργασιακής εμπειρίας. Επίσης, οι τομείς των διεθνών σχέσεων, της παιδαγωγικής, της ιατρικής, της οδοντιατρικής και της φαρμακοβιομηχανίας έπρεπε να καλυφθούν κυρίως από άτομα που είχαν δύο ή περισσότερα χρόνια εργασιακής εμπειρίας. Οι απόφοιτοι ειδικευμένων σχολών δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης γίνονταν δεκτοί μόνον εάν είχαν ολοκληρώσει τρία έτη πρακτικής εργασίας ή

είχαν διημερίδα στρατιωτικής θητείας (εκτός από το 5% των πτυχιούχων τάξεων, υπό την προϋπόθεση ότι σχεδίαζαν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους στον τομέα της εξειδίκευσής τους). Παρατηρούμε ότι από το 1958 η εργασιακή εμπειρία αρχίζει να γίνεται απαραίτητη για την εισαγωγή στα πανεπιστήμια.

Μια δεκαετία από την καθιέρωσή τους, αυτοί οι κανονισμοί για τη ρύθμιση των εισαγωγών στο πανεπιστήμιο λειτούργησαν ωφελιμιστικά για τους άνδρες υποψήφιους. Εκτός από την προτίμηση σε βετεράνους, ακόμη και η προϋπόθεση των ετών εργασιακής εμπειρίας ήταν αποτρεπτική για κάποιες γυναίκες, καθώς με αυτή την προϋπόθεση εκτρέπονται από την συνέχιση της εκπαίδευσής τους λόγω γάμου ή άλλων οικογενειακών δεσμεύσεων . Το ποσοστό των γυναικείων εγγραφών με αυτά τα δεδομένα είχε προσεγγίσει το 43%.Σημαντικές διαφορές στην εισαγωγή γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση συνεχίζουν να είναι υπαρκτές ανάλογα με την καταγωγή των γυναικών. Συγκεκριμένα στις περιοχές της κεντρικής Ασίας η συμμετοχή των γυναικών στην εκπαίδευση δεν προωθούνταν.³¹

31 Dodge Norton , Women in soviet economy ,The John Hopkins Press, Women students in higher educational institutions, σελ.101-122.

Γυναίκες Μηχανικοί στη Σοβιετική Ένωση

Από το 1917 και μέχρι το τέλος της σοβιετικής εποχής ο ρόλος των γυναικών στην μηχανική ήταν πολύ σημαντικός και αυξανόταν σταθερά με ποσοστό 60% των μηχανικών να είναι γυναίκες κατά τη σοβιετική περίοδο. Το επάγγελμα του μηχανικού και του επιστήμονα ενισχύθηκε από την Σοβιετική προπαγάνδα, για να εξασφαλιστούν επαρκείς αιτούντες για αυτές τις ειδικότητες. Το 1959 ενδεικτικά υπήρχαν 191 ινστιτούτα μηχανικής με τη μεγαλύτερη ροή ανδρών και γυναικών πτυχιούχων με ποσοστό 32.2% του συνόλου του φοιτητικού σώματος. Η δεύτερη μεγαλύτερη ειδικότητα ήταν οι φοιτητές γεωργικών και ιατρικών ινστιτούτων που αποτελούσαν το 21.3% . Τέλος, η τρίτη δημοφιλέστερη ειδικότητα ήταν οι απόφοιτοι από παιδαγωγικά ινστιτούτα και πανεπιστημιακά προγράμματα για την εκπαίδευση δασκάλων με ποσοστό 14.9% .³²

Το ποσοστό γυναικών που παρακολουθούσαν μαθήματα μηχανικής είχε τετραπλασιαστεί μεταξύ του 1926-1939. Το 1963 το ποσοστό βρισκόταν στο 29%. Ο όρος μηχανική αφορά πολλά επαγγέλματα, ενώ στον παρακάτω πίνακα φαίνεται η συμμετοχή των γυναικών στους διάφορους κλάδους μηχανικής:

32 Dodge Norton , Women in soviet economy ,The John Hopkins Press, Women students in higher educational institutions, σελ.126

Τομέας Μηχανικής	Ποσοστό γυναικών %
Τεχνολογία της βιομηχανίας τροφίμων	74.5
Τεχνολογία της βιομηχανίας καταναλωτικών αγαθών	74.0
Υδρολογία και μετεωρολογία	63.0
Τομέας χημικής μηχανικής	60.0
Γεωδαισία και χαρτογραφία	58.0
Επικοινωνίες ασύρματης επικοινωνίας	35.3
Τεχνολογία ξυλείας και τεχνολογία ξύλου για την επεξεργασία, την κυτταρίνη και την κατασκευή χαρτιού	34.5
Μεταλλουργία	31.5
Γεωλογία και εξερεύνηση κοιτασμάτων ορυκτών.	31.0
Μηχανική ενέργεια	27.4
Κατασκευή μηχανημάτων και κατασκευή οργάνων	23.8
Μεταφορά	22.6
Μεταλλευτική Μηχανική	16.6
Συνολικά τα πεδία μηχανικής	36.0

Table 1: Ποσοστό γυναικείων εγγραφών σε τομείς μηχανικής 1956-57,(Based on V. E. Komarov, *Ekonomicheskiesonovpodgotovkispetsialistovdlianorodnogokhoziaistva* (Moscow,1959),σελ.192)

Τα πολυτεχνικά ιδρύματα της εποχής παρείχαν ένα ευρύ πρόγραμμα σπουδών σε πολλούς τομείς. Οι τομείς που συγκέντρωναν το μεγαλύτερο ποσοστό γυναικών ήταν το τμήμα χημικών μηχανικών, μεταλλουργίας, και θερμικής επεξεργασίας μετάλλων. Η συγκέντρωση σε αυτούς τους τομείς έφτανε το 50%-60%. Η επιστήμη των οικονομικών της μηχανικής (engineering economics), η οποία ασχολείται με τον προγραμματισμό της παραγωγής, αποτέλεσε έναν τομέα που προσέλκυσε ένα υψηλό ποσοστό γυναικών. Επίσης, στον κλάδο της κατασκευαστικής μηχανικής υπήρξαν διαφοροποιήσεις στην προτίμηση των φοιτητριών, όπου για παράδειγμα η συντήρηση των οδικών δικτύων δεν ήταν δημοφιλής. Τη δεκαετία του 1960 ο αριθμός των γυναικών που αποφοιτούσαν από τα διάφορα τμήματα μηχανικής είχε υπερβεί τις ευκαιρίες απασχόλησης. Σε τομείς όπως η εξόρυξη, η κατασκευή μηχανημάτων και ορισμένες βιομηχανίες χημικών προϊόντων, οι γυναίκες θεωρούνταν ακατάλληλες, λόγω της δυσκολίας του επαγγέλματος.

Οι εργαζόμενες στο Kharkov Polytechnical Institute σε μία συνέντευξή τους με το συγγραφέα εξήγησαν ότι οι λόγοι που μπορεί μία γυναίκα να ενδιαφερόταν για τη μηχανική έχουν να κάνουν με ενδιαφέρον για τα μαθηματικά και τη φυσική. Ένας ακόμη παράγοντας είναι η προϋπάρχουσα εξοικείωση των νεαρών γυναικών με την τεχνολογία αφού μετά την ολοκλήρωση της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης πολλές νεαρές γυναίκες εργάζονταν σε εργοστάσια.³³ Επίσης, μία καθηγήτρια που εργαζόταν στο πανεπιστήμιο στον τομέα της ηλεκτροχημείας παραδέχτηκε ότι όταν ήταν μαθήτρια, η καθηγήτρια της στο σχολείο την ενέπνευσε να ασχοληθεί με τη Χημεία. Ερεθίσματα για τη μηχανική στη Σοβιετική Ένωση δίνονταν στο σχολείο και στην οικογένεια, εφόσον η μηχανική απεικονιζόταν πάντοτε ως ένα πεδίο μέσω του οποίου κορίτσια και αγόρια θα συνέβαλλαν για την οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

33 Dodge Norton, *Women in soviet economy*, The John Hopkins Press, *Women students in higher educational institutions*, σελ.128.

Γεωργική και Ιατρική Επιστήμη

Στο Ινστιτούτο Γεωργίας στην AlmaAta³⁴, το 40% ήταν γυναίκες οι οποίες κυρίως ενδιαφέρονταν για την αγρονομία και το τμήμα της βοτανολογίας. Από τα 16 μέλη του προσωπικού, το ένα μόνο ήταν άνδρας. Σε έξι πανεπιστήμια της Σοβιετικής Ένωσης (το κρατικό πανεπιστήμιο στο Uzhgorod που ιδρύθηκε το 1945 στο Voronezh, που ιδρύθηκε το 1918, το κρατικό πανεπιστήμιο της Οδησσού που ιδρύθηκε το 1865, το κρατικό πανεπιστήμιο Tartu, που ιδρύθηκε το 1637 και αναλήφθηκε από τους Σοβιετικούς το 1940, το κρατικό πανεπιστήμιο της Τιφλίδας που ιδρύθηκε το 1918 και το πανεπιστήμιο Erevanπου ιδρύθηκε το 1921) στους τομείς της χημείας και βιολογίας η ποσόστωση των γυναικών είναι αυξημένη, παρόμοια και στους τομείς φυσικής και μαθηματικών.

Επιπλέον πολλοί παράγοντες υπάρχουν που εξηγούν το υψηλό ποσοστό των γυναικών στην ιατρική. ΗKorivgina, πρώην υπουργός Υγείας σχολίασε όταν ρωτήθηκε από τον NortonDodgeγια τα υψηλά ποσοστά “Η ιατρική είναι κοντά στη φύση των γυναικών, τείνει να ικανοποιεί τα μητρικά ένστικτά τους”. Επίσης το βωρο ωράριο εργασίας επέτρεπαν στη γυναίκα να ασχοληθεί με την ανατροφή των παιδιών . Τέλος, οι μισθοί των ιατρών ήταν χαμηλότεροι από αυτούς στον τομέας της βιομηχανίας οπότε αρκετοί άντρες δεν το προτιμούσαν σαν επάγγελμα. Οι άνδρες θεωρούνταν περισσότερο κατάλληλοι για κάποιους τομείς της ιατρικής όπως η χειρουργική.

34 Άλμα Άτα : από το 1921 έως το 1993, είναι η μεγαλύτερη σε πληθυσμό πόλη του Καζακστάν και πρωτεύουσα του από το 1929 έως το 1997

Γυναίκες και Διδακτορικά

Οι απόφοιτοι σοβιετικών ανώτατων εκπαιδευτικών ιδρυμάτων που σκόπευαν να ακολουθήσουν μια καριέρα στην έρευνα ή τη διδασκαλία στην τριτοβάθμια εκπαίδευση όφειλαν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους στο μεταπτυχιακό επίπεδο και να αποκτήσουν έναν ή και τους δύο από τους δύο σοβιετικούς ακαδημαϊκούς τίτλους. Ο πρώτος από αυτούς, ο οποίος αντιστοιχεί περίπου στο διδακτορικό δίπλωμα, ονομάζεται βαθμός υποψήφιου(Kandidatnauk)³⁵. Το δεύτερο, το ντοκτορά (Doktornauk) συνήθως αποκτάται από έμπειρους μελετητές με βάση κάποια σημαντική συμβολή στην έρευνα. Για την απόκτηση των διπλωμάτων συχνά απαιτούνταν μία γραπτή διπλωματική. Η τυπική εργασία προς ένα ανώτατο πτυχίο μπορούσε να πραγματοποιηθεί σε ένα ανώτατο εκπαιδευτικό ίδρυμα που προσφέρει μεταπτυχιακές σπουδές, όπως το Πανεπιστήμιο της Μόσχας ή το Πολυτεχνείο του Χάρκοβο, σε ερευνητικά ιδρύματα και εργαστήρια των Ακαδημιών Επιστημών, όπως το Ινστιτούτο Φυσικών Προβλημάτων του Vanilov, και σε ορισμένα βιομηχανικά ερευνητικά ιδρύματα. Στα πανεπιστήμια και στα τεχνικά ινστιτούτα το 1960 βρίσκονταν το 56% των μεταπτυχιακών φοιτητών και στα ερευνητικά ιδρύματα το υπόλοιπο 44%. Το ποσοστό των γυναικών υποψηφίων για διδακτορικά ήταν πανομοιότυπο με αυτό των ανδρών. Ακολουθεί ένας πίνακας με τη χορήγηση διδακτορικών στις γυναίκες κατά την περίοδο 1950-1961.

35 Ο υποψήφιος για τις επιστήμες είναι ένα πρώτο μεταπτυχιακό επιστημονικό δίπλωμα σε ορισμένες χώρες του πρώην Ανατολικού Συνασπισμού, όπως η Ρωσία, η Λευκορωσία, η Ουκρανία, η Τσεχοσλοβακία και το Καζακστάν, το οποίο απονέμεται για πρωτότυπες έρευνες που συνιστούν σημαντική συμβολή σε ένα επιστημονικό πεδίο. Ο βαθμός εισήχθη για πρώτη φορά στην ΕΣΣΔ στις 13 Ιανουαρίου 1934, με απόφαση του Συμβουλίου των Λαϊκών Επιτροπών της ΕΣΣΔ. Σύμφωνα με τη Διεθνή Τυποποιημένη Ταξινόμηση της Εκπαίδευσης (ISCED) της UNESCO, για σκοπούς διεθνούς εκπαιδευτικής στατιστικής, ο υποψήφιος των Επιστημών είναι ισοδύναμος με τον Μ.Α

Academic Degree	1950	1959	1960	1961
Doctoral Degree				
Συνολικός Αριθμός	8.277	10.536	11.945	11.300
Αριθμός Γυναικών	600	1100	1100	1200
Ποσοστό Γυναικών	7%	10%	9%	11%
Candidate Degree				
Συνολικός Αριθμός	45.530	93.999	98.262	102.500
Αριθμός Γυναικών	11.400	27.200	28.800	29.700
Ποσοστό Γυναικών	25%	29%	29%	29%

Συνολικά οι γυναίκες έλαβαν το 31% των διδακτορικών τίτλων που απονεμήθηκαν. Τα επιστημονικά πεδία στα οποία αποκτήθηκαν περισσότερα διδακτορικά είναι η χημεία, η βιολογία και η ιατρική. Το ποσοστό των γυναικών μεταξύ όλων των δικαιούχων του candidatedegree αυξήθηκε από 20,5% σε 32,8% τη διετία 1956-58 και στη συνέχεια μειώθηκε ελαφρά, όπως είναι αναμενόμενο το ποσοστό των διδακτορικών ήταν πολύ υψηλό στους τομείς της χημείας, της βιολογίας και της ιατρικής. Το μικρότερο ποσοστό γυναικών που λάμβαναν διδακτορικούς τίτλους ήταν στον τομέα της τεχνολογίας, των μαθηματικών και της φυσικής. Από τα candidatedegrees που απονεμήθηκαν την περίοδο 1955-58, οι γυναίκες αποτέλεσαν το ένα τέταρτο. Στις βιολογικές επιστήμες το ποσοστό ήταν 53,4%, στις φυσικές επιστήμες 28,6% , στα μαθηματικά 16,2% και στη μηχανική 14.8%.³⁶

36 A tabulation of candidate dissertations in the field of science and technology made by Professor John B. Parrish, ("Professional Womanpower as a Soviet Resource," Quarterly Review of Economics and Business Autumn, 1964)

Το ποσοστό των γυναικών που λαμβάνουν διδακτορικά διπλώματα (Doktorat) σε διάφορους τομείς σπουδών ακολουθεί το μοντέλο που παρατηρήθηκε ήδη για τους αποδέκτες των candidatedegrees, αλλά με κάποιες παραλλαγές. Οι γυναίκες αποτελούν ένα σχετικά υψηλό ποσοστό εκείνων που λαμβάνουν πτυχία στους τομείς της ιατρικής, της χημείας και της βιολογίας. Η μείωση του ποσοστού των γυναικών είναι ιδιαίτερα έντονη σε διδακτορικό επίπεδο. Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ποσοστού των γυναικών μεταξύ των αποφοίτων διδακτορικών σπουδών έφτασε το 21% μεταξύ των ετών 1962-64. Η επιστημονική έρευνα και οι υποτροφίες με το ποσοστό των γυναικών που συνεισέφεραν ακολουθεί την καθιερωμένη νόρμα. Όσο υψηλότερη είναι η έρευνα ή η ακαδημαϊκή κατάταξη, τόσο μικρότερη είναι η αναλογία των γυναικών. Προφανώς, οι αποσπάσεις της οικογένειας και άλλων ευθυνών έχουν τον μεγαλύτερο αντίκτυπο στα υψηλότερα επίπεδα ακαδημαϊκής εργασίας.³⁷

Επιστημονικά Επαγγέλματα

Με την έναρξη του πρώτου πενταετούς σχεδίου η συμμετοχή των γυναικών στα επαγγέλματα είχε ήδη αρχίσει. Η απασχόληση των γυναικών επιστημόνων με ανώτερη ή δευτεροβάθμια εκπαίδευση αυξήθηκε μεταξύ 1928 και 1941 από 151.000 σε 864.000 και το ποσοστό των γυναικών αυξήθηκε από 29 σε 36 %. Αυτή η αύξηση του ποσοστού των γυναικών προέκυψε από το άνοιγμα όλων των τομέων εκπαίδευσης στις γυναίκες και από την επιτακτική ανάγκη για εκπαιδευμένους ειδικούς, για να προωθήσουν και να συμβάλλουν στην εκβιομηχάνιση της χώρας.

Ο αριθμός των γυναικών επαγγελματιών επιστημόνων αυξήθηκε από 864.000 το 1941 σε 3,2 εκατομμύρια το 1955 και 6,6 εκατομμύρια το 1964. Το 1955, οι γυναίκες αποτελούσαν τα τρία πέμπτα των επιστημόνων. Το μερίδιό τους παρέμεινε περίπου στο ίδιο επίπεδο και την επόμενη δεκαετία. Οι πόρτες στην εκπαίδευση και την επικοινωνία ήταν ανοικτές για τις γυναίκες, με αποτέλεσμα να μην προκαλεί έκπληξη το γεγονός ότι το ποσοστό

37 Dodge Norton , Women in soviet economy ,The John Hopkins Press, Women students in higher educational institutions, σελ.126-129,136-137.

εισόδου σε επαγγέλματα ήταν μεγάλο και, παρόλο που είναι αλήθεια ότι λίγες γυναίκες είχαν αποκτήσει εξέχουσα θέση στην επιστήμη ή σε άλλα επαγγέλματα, πολλές διακρίθηκαν και σε πολιτικές καριέρες. Η συμμετοχή των γυναικών στο επιστημονικό εργατικό δυναμικό ήταν μεγαλύτερη από τη συμμετοχή τους στο εργατικό δυναμικό. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι όσο μεγαλύτερη είναι η ηλικιακή ομάδα, τόσο μειώνεται το ποσοστό της εργασίας. Στους δημοφιλείς επιστημονικούς τομείς τα ποσοστά των γυναικών αυξήθηκαν. Συγκεκριμένα, στον τομέα της μηχανικής ο αριθμός των γυναικών αυξήθηκε από 44.000 το 1941 σε 460.000 το 1964. Παρόμοια, ο αριθμός των γυναικών οικονομολόγων και στατιστικολόγων, των ειδικευμένων στα εμπορεύματα αυξήθηκε σε 191.000 από 18.000. Η μικρότερη αύξηση ήταν στις γυναίκες ιατρούς που από 85.000 έφτασε τις 354.000. Τέλος, οι γυναίκες αποτελούσαν το 7.3% των ακαδημαϊκών. Οι αναπληρωτές καθηγητές ήταν περισσότεροι από τους καθηγητές σε ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα αποτελώντας σχεδόν τα τρία τέταρτα του συνολικού προσωπικού. Περισσότεροι από το 90% αυτών έχουν διδακτορικά. Το ποσοστό των γυναικών μεταξύ αυτής της ομάδας το 1960 ήταν 17,1%. Οι γυναίκες που απασχολούνταν σε εκπαιδευτικά ιδρύματα ή σε ιδρύματα επιστημονικής έρευνας ή στην κυβέρνηση ως ερευνήτριες, ήταν 28.4 % το 1960.³⁸ Εξετάζοντας του τρόπους κατά τους οποίους οι μορφωμένες γυναίκες αξιοποιούν τα προσόντα τους είναι δύσκολο να βρεθεί μια γυναίκα στη θέση του επιστάτη, τεχνολόγου ή διευθυντή μίας επιχείρησης. Η πλειοψηφία των γυναικών τεχνικών και μηχανικών εργάζονται σε λιγότερο απαιτητικούς διοικητικούς ρόλους.³⁹

Ο ρόλος των γυναικών μεταξύ των ηγετικών στελεχών ποικίλλει ευρέως στους διάφορους τομείς της οικονομίας. Τα υψηλότερα ποσοστά βρίσκονται στα δημόσια ιδρύματα υγείας (88%). Το ποσοστό των γυναικών μεταξύ των διοικητικών υπαλλήλων και των ειδικών στον τομέα της ιατρικής και της υγείας είναι ακόμα υψηλότερο - 88% στα τέλη του 1956. Οι τάσεις εγγραφής δείχνουν ωστόσο ότι το ποσοστό των γυναικών γιατρών θα μειωθεί στο μέλλον, καθώς η κυβέρνηση ακολουθεί πολιτικές με στόχο την ισορροπία μεταξύ των φύλων

38 Dodge Norton , Women in soviet economy ,The John Hopkins Press, Women students in higher educational institutions, σελ.193-199.

39 Alena Heitlinger, Women and the State Socialism,Palgrave Macmillan, 1979,σελ.131

και στις εκπαιδευτικές-πολιτιστικές υπηρεσίες (66%). Οι γυναίκες διαδραματίζουν πολύ σημαντικό ρόλο στην εκπαίδευση και τον πολιτισμό, που αποτελούν τα δύο τρίτα των διοικητικών στελεχών και των ειδικών που εργάζονται σε αυτούς τους τομείς την 1η Δεκεμβρίου 1956. Στον πολιτιστικό τομέα οι γυναίκες αποτελούν το 70% του κορυφαίου προσωπικού που παρέχει πολιτιστικές υπηρεσίες, το 33% αυτών που εργάζονται στην ψυχαγωγία και το 32% όσων απασχολούνται σε εκδοτικούς οίκους, εφημερίδες, περιοδικά και τα παρόμοια. Στο εμπόριο και στη διανομή αποτελούν το 46% και στην κυβέρνηση το 44%. Πολύ χαμηλότερες αναλογίες υπάρχουν στη βιομηχανία (31%), τη μεταφορά και την επικοινωνία (28%), την κατασκευή (22%) και τη γεωργία (21%). Στις θέσεις εργασίας που συνεπάγονται λιγότερη εποπτεία ή λιγότερη ευθύνη, όπως οι θέσεις εργασίας του προσωπικού, οι γυναίκες διαδραμάτισαν σημαντικότερο ρόλο. Για παράδειγμα, περισσότεροι από 13.000 μηχανικοί χωρίς διοικητική ευθύνη ήταν γυναίκες.⁴⁰

40 Nicholas DeWitt. Education and Professional Employment in the U.S.S.R. (Washington, DC. 1961),σελ.523

Γυναίκες σε πολιτικές θέσεις.

Δεδομένου ότι ο ρόλος του Κομμουνιστικού Κόμματος ήταν καθοριστικής σημασίας για τη διαμόρφωση και την υλοποίηση της οικονομικής και κοινωνικής πολιτικής της Σοβιετικής Ένωσης, ο ρόλος που κατέχουν οι γυναίκες στην ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος λειτουργεί ως ένας σημαντικός δείκτης για την θέση που αυτές είχαν στη σοβιετική κοινωνία. Η αποδοχή της γυναίκας στην εργασία και η πεποίθηση ότι συμβάλλει στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας διαπιστώνεται και από το γεγονός ότι οι γυναίκες κατείχαν και πολιτικές θέσεις.

Δεδομένου ότι το επίπεδο της πολιτικής δραστηριότητας των γυναικών ήταν χαμηλό, ο Χρυστόφ επικεντρώθηκε στους πολιτικούς ρόλους των γυναικών. Η ομιλία του κατά το 20ο συνέδριο του κόμματος το 1950, το οποίο λόγω «απο-σταλινισμού» της χώρας αφορούσε κατά κύριο λόγο το ρόλο του κόμματος, εμπεριείχε εκτενή ανάλυση για τις γυναίκες. Μεταξύ άλλων παρατήρησε: “ Δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι πολλά κομματικά και κρατικά όργανα προτάσσουν τις γυναίκες για θέσεις εξουσίας με περιφρόνηση. Πολύ λίγες γυναίκες κατέχουν ηγετικές θέσεις στο κόμμα και στα σοβιετ, ιδιαίτερα μεταξύ της επιτροπής κόμματος, των γραμματέων, των προέδρων των σοβιετικών σοβιετικών εκτελεστικών επιτροπών και μεταξύ διευθυντών βιομηχανικών επιχειρήσεων, συλλογικών εκμεταλεύσεων, αγροτικών μηχανημάτων και κρατικών εκμεταλλεύσεων.⁴¹ Το 1956 οι γυναίκες αποτελούσαν το 19,7% των μελών του κόμματος.⁴² Η Κεντρική Επιτροπή του ΚΚΣΕ (CPSU) είχε μόλις δέκα γυναίκες μέλη από συνολικά 244 ή 3,9 τοις εκατό του συνόλου των μελών .⁴³ Καμία γυναίκα δεν ήταν στο Πολιτικό Γραφείο μέχρι το 1957, όταν η EkaterinaFurtseva⁴⁴ διορίστηκε από τον Χρυστόφ, και αυτός ο διορισμός διήρκεσε τρία χρόνια μέχρι το 1960. Επιπλέον, δόθηκε μεγαλύτερη προσοχή στους πολιτικούς ρόλους των γυναικών απ'ό,τι τα προηγούμενα 20

41 Gail Warshofsky Lapidus, *Women in Soviet Society*, University of California Press, 1978, σελ. 109

42 Gail Warshofsky Lapidus, *Women in Soviet Society*, University of California Press, 1978, σελ. 210

43 Gail Warshofsky Lapidus, *Women in Soviet Society*, University of California Press, 1978, σελ. 216

χρόνια. Περισσότερος χώρος δόθηκε, για παράδειγμα, στις εφημερίδες Pravda⁴⁵ και Izvestia στις 8 Μαρτίου (Διεθνής Ημέρα της Γυναίκας) και ανέφερε τη συμμετοχή των γυναικών στην πολιτική.

Το 1961 αποτελούσαν το 1/5 της ηγεσίας του κόμματος. Το 1957 103 γυναίκες ήταν μέλη των κυβερνήσεων της Σοβιετικής Ένωσης. Τέσσερις από αυτές ήταν αντιπρόεδροι των Συμβουλίων Υπουργών, είκοσι πέντε ήταν υπουργοί και εβδομήντα τέσσερις υπηρέτησαν ως υφυπουργοί. Μεταξύ αυτών των γυναικών ήταν η MariaKorvigina, Υπουργός Υγείας του U.S.S.R , η AgrippinaKrachun, πρώην Υπουργός Παιδείας του ΜολδαβικούS.S.R. και στη συνέχεια αντιπρόεδρος του Συμβουλίου των Υπουργών στην εκπαίδευση, τον πολιτισμό και την υγεία, η NonnaMuravogona, Υπουργός Κοινωνικής Ασφάλισης του RSFSR. Η TatianaZueva, Υπουργός Πολιτισμού του R.S.F.S.R. LarissaStepanian, Υπουργός Οικονομικών του Αρμενικού Σ.Σ.Κ. ΗEmiliaVeinberg, υπουργός Δικαιοσύνης του ΛετονικούS.S.R και η KurbangozelAlieva, υπουργός ελαφριάς βιομηχανίας του S.S.R. του Τουρκμενιστάν. Επίσης, η EkaterinaFurtseva είναι Υπουργός Πολιτισμού της Σοβιετικής Ένωσης εκτός από την υπηρεσία του Προεδρείου του κόμματος. Ο ρόλος των γυναικών στο κόμμα καθ 'όλη τη διάρκεια της ιστορίας του ήταν πολύ μικρότερος από τη γενικότερη συμβολή τους στην κοινωνική και οικονομική ζωή της Σοβιετικής Ένωσης. Οι πολιτικές θέσεις που κατείχαν ήταν συνήθως οι χαμηλότερες σε ιεραρχία. Ωστόσο, παρόλο που το ποσοστό των γυναικών είναι πολύ χαμηλό, η εκπροσώπηση των γυναικών στην κυβέρνηση στη Σοβιετική Ένωση σε σχέση με άλλες χώρες είναι εντυπωσιακή.

46

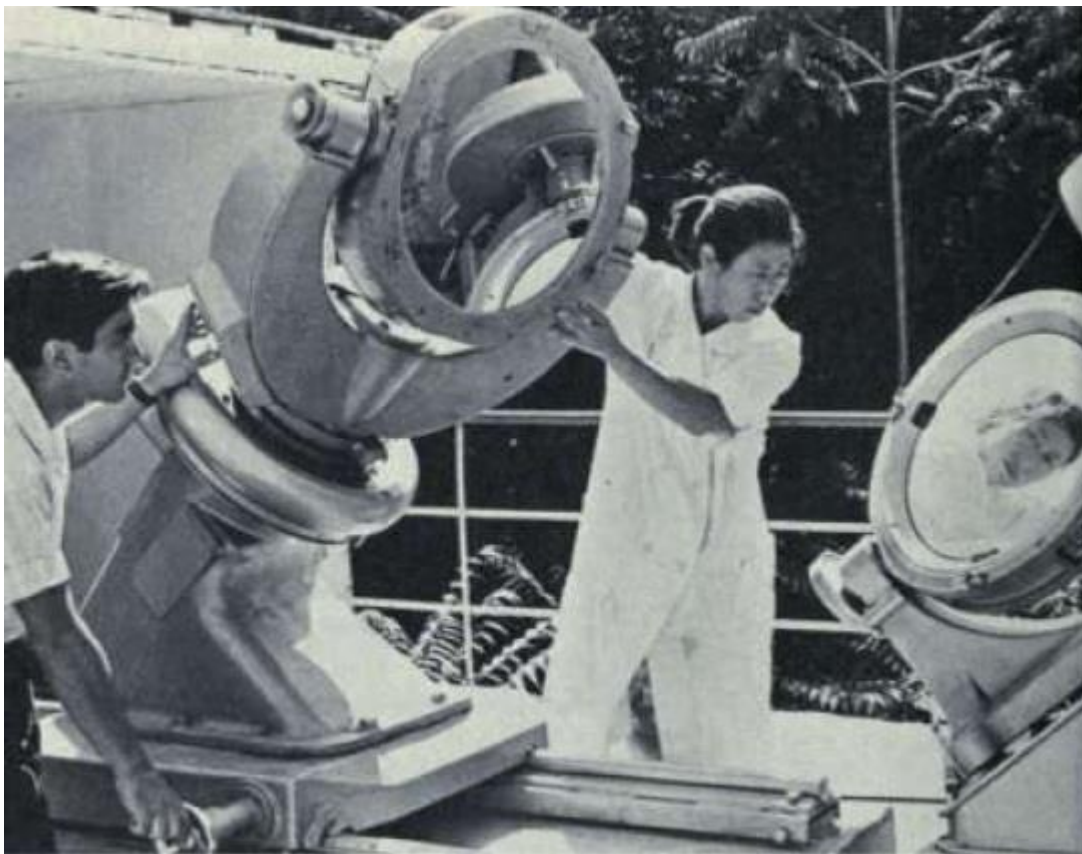
44 Η Ekaterina Furtseva κατείχε το αξίωμά της στο Πολιτικό Γραφείο από το 1957 έως το 1960 όταν έγινε υπουργός πολιτισμού. Έμεινε Υπουργός Πολιτισμού μέχρι το θάνατό της το 1974, William Mandel Soviet Women, Anchor Books, 1975,σελ. 287-90.

45 Η εφημερίδα Πράβντα για ένα αρκετά μεγάλο χρονικό διάστημα αποτέλεσε το καθημερινό κεντρικό όργανο του κόμματος των Μπολσεβίκων και το έντυπο με τη μεγαλύτερη βαρύτητα στη Σοβιετική Ένωση, κατ'ουσία ήταν η κύρια εφημερίδα της χώρας

46 Dodge Norton , Women in soviet economy ,The John Hopkins Press, Women students in higher educational institutions, σελ.214-215

Τοπαράδειγμα της Ακαδημίας των Επιστημών στη Σοβιετική Ένωση.

Η ακαδημία των επιστημών στη Σοβιετική Ένωση αποτελεί ένα σημαντικό ίδρυμα ακαδημαϊκής έρευνας. Το να εκλεγείς μέλος των συμβουλίων και επιτροπών των διάφορων επιστημονικών ακαδημιών προσέδιδε κύρος και τιμητική αναγνώριση στο επιστημονικό σου έργο. Καμία γυναίκα δεν υπήρξε πρόεδρος των πενήντα συμβουλίων και επιτροπών της Ακαδημίας του Σ.Σ.Σ. μέχρι το 1960. Δύο γυναίκες υπηρέτησαν ως αντιπρόεδροι, αλλά όχι σαν αποκλειστικές αντιπρόεδροι. Ωστόσο, επτά από τους επιστημονικούς γραμματείς ήταν γυναίκες.⁴⁷

φωτογραφία:
Αστρονόμοι
στην Ακαδημία
Επιστημών της
Ουζμπεκιστάν,
Κεντρική Ασία,
προετοιμάζο-
ντας ένα
φασματογράφο
για
παρατηρήσεις

Τα χρόνια 1964-1985 που ηγέτης ήταν ο Μπρέζνιεφ, πάνω από 90% των σοβιετικών γυναικών εργάζονταν ή φοιτούσαν σε πανεπιστήμιο. Αν και η ενθάρρυνση για μερική απασχόληση και ευέλικτο ωράριο εργασίας για νεαρές μητέρες ήταν κάτι που συζητιόταν από το 1960, πολύ λίγες γυναίκες είχαν αυτό το προνόμιο πριν το 1980. Πολλές στατιστικές αποδίδουν τη γυναικεία εργασία στο σοσιαλισμό και ως μέτρο για τη γυναικεία χειραφέτηση. Τα ποσοστά των γυναικών με υψηλότερα πτυχία και υψηλότερα ποσοστά εργαζομένων στην ιατρική και στην εκπαίδευση χρησιμοποιήθηκαν ως κριτήριο κοινωνικής προόδου, χωρίς όμως να αναφέρεται ότι η ιατρική και η εκπαίδευση ήταν πολύ κακοπληρωμένοι τομείς. Οι αμοιβές των εργαζομένων στην εκπαίδευση κατά μέσο όρο ανέρχονται στο 71 % του μέσου όρου των αποδοχών στον τομέα της βιομηχανίας. Σε σύγκριση με τις ΗΠΑ η Ρωσία για πηγή εργατικού δυναμικού εκμεταλλεύτηκε με πιο ευρύ τρόπο τις γυναίκες. Στις ΗΠΑ οι γυναίκες είχαν πιο περιοσμένο ρόλο. Στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας οι γυναίκες κατέλαβαν μία σημαντική θέση στη Σοβιετική Ένωση και ειδικότερα σε ένα επαγγελματικό επίπεδο που όσο αυξανόταν η ιεραρχία τόσο ελαχιστοποιούνταν το ποσοστό. Η σημασία των γυναικών και η αξιοποίηση τους ως εργατικό δυναμικό είναι κατά κύριο λόγο το αποτέλεσμα της οικονομικής πολιτικής και κοινωνικής μεταμόρφωσης της ΕΣΣΔ κάτω από το σοβιετικό καθεστώς. Η οικογένεια πρωτίστως σαν αρχική κοινωνική μονάδα παρέμεινε πρόκληση για το κράτος λόγω της αντοχής της σε εξωτερικές επιρροές και της τάσης της τρέφει τις παραδοσιακές αξίες.

Γυναίκες κοσμοναύτες στην Σοβιετική Ένωση

Από τις ομάδες κοσμοναυτών που είχαν επανδρωθεί για αποστολές στο διάστημα, η ομάδα των γυναικών είχε τη χειρότερη αναλογία. Μόλις μία από τις πέντε τελικά πέταξε στο διάστημα. Στις 16 Ιουνίου 1963, η Βαλεντίνα Τερέσκοβα, μία γυναίκα 26 ετών βρισκόταν μέσα στο αεροσκάφος Vostok 6 το οποίο τέθηκε σε τροχιά και έτσι έγινε η πρώτη γυναίκα στο διάστημα.⁴⁸

Μέσω της εικόνας των κρατικών μέσων ενημέρωσης για τις γυναίκες κοσμοναύτες - ιδιαίτερα, τη δημόσια εικόνα και τη λειτουργία τους ως πρότυπα για τα νεαρά σοβιετικά κορίτσια, πολλά κορίτσια ονειρεύτηκαν να ακολουθήσουν την ηρωίδα τους. Η έρευνά της Γκέροβιτς με βάση μια εξαντλητική μελέτη δημοφιλών άρθρων στην οικογένεια - και παιδικές εφημερίδες και περιοδικά, δείχνει ότι τα κορίτσια της Σοβιετικής Ένωσης στη μέση παιδική ηλικία επέδειξαν έναν πραγματικό ενθουσιασμό για την Tereshkova. Ωστόσο, δεν υπήρχε μεταγενέστερη κρατική δέσμευση για περαιτέρω γυναικείες αποστολές κοσμοναυτών. Δοθείσης της ευκαιρίας να εκπαιδευτούν για διαστημική πτήση ένιωσαν πίεση να "είναι όπως όλοι οι άλλοι" και να ενταχθούν στον στρατό, όπως και οι άνδρες συνάδελφοι τους. Στις απομακρυσμένες πυραυλικές και διαστημικές εγκαταστάσεις που διευθύνουν οι στρατιωτικοί, οι γυναίκες είχαν πολύ περιορισμένες επαγγελματικές ευκαιρίες.

Μία από αυτές είναι και η Valentina Leonidovna Ponomareva, η οποία γεννήθηκε στις 18 Σεπτεμβρίου 1933 στη Μόσχα. Το 1957 αποφοίτησε από το Ινστιτούτο Αεροπορίας της Μόσχας ως μηχανικός, με ειδίκευση σε προωθητικό υγρό για πυραυλοκινητήρες (liquidpropellant rocket engines). Από το 1957 έως το 1962 εργάστηκε ως μηχανικός στο Τμήμα Εφαρμοσμένων Μαθηματικών του Μαθηματικού Ινστιτούτου Ακαδημίας Επιστημών της Σοβιετικής Ένωσης στη Μόσχα. Εκπαιδεύτηκε ως πιλότος στο Tuxino Aviation Club. Στις 3 Απριλίου 1962 προσχώρησε στην πρώτη ομάδα γυναικών κοσμοναυτών, όπου της παρασχέθηκε γενική εκπαίδευση κοσμοναυτών. Το 1963 εκπαιδεύτηκε για την αποστολή Vostok 6 όπου αποτέλεσε δεύτερο backuptης Valentina Tereshkova. Από το 1969 έως το 1988, η

48 James Andrews into-the cosmos space exploration and soviet culture,σελ.24

Ροπομαρένα εργάστηκε ως ανώτερος ερευνητής στο επιστημονικό Τμήμα Ερευνών του Κέντρου Εκπαίδευσης Κοσμοναυτών. Το 1974 υπερασπίστηκε μια διατριβή και της απονεμήθηκε candidate degree στις τεχνικές επιστήμες. Το 1988 με αφορμή το ενδιαφέρον της για την διαστημική ιστορία έγινε ερευνητής στο Ινστιτούτο Ιστορίας της Φυσικής Επιστήμης και Τεχνολογίας της Ακαδημίας Επιστημών στη Μόσχα. Σήμερα αυτή είναι η επικεφαλής της ομάδας ιστορίας της αεροπορίας και της κοσμοναυτικής στο Ινστιτούτο. Η Ροπομαρένα είναι επίσης συντάκτρια ενός βιβλίου απομνημονευμάτων, Zhenskoyelitsokosmosa (το γυναικείο πρόσωπο του κόσμου, 2002) και πολλών ακαδημαϊκών άρθρων σχετικά με την ιστορία των αστροναυτών. Σε συνέντευξη που παραχώρησε στη συγγραφέα μεταξύ άλλων αναλύει τα κριτήρια της επιλογής γυναικών κοσμοναυτών.

Εκείνη την εποχή υποτίθεται ότι κοσμοναύτης μπορούσε μόνο να είναι κάποιος που συνδεόταν με την αεροπορία. Στην αρχή, επιλέχθηκαν μόνο οι πιλότοι μάχης, αν και αργότερα ο Korolev⁴⁹ αντιτέθηκε σε αυτή την ιδέα που ο ίδιος αρχικά είχε υποστηρίξει. Έτσι γυναίκες επιλέχθηκαν από αεροπορικούς συλλόγους στο ευρωπαϊκό τμήμα της Σοβιετικής Ένωσης, όπου δημιουργήθηκε η ομάδα των πέντε γυναικών κοσμοναυτών. Όπως αναφέρει η ίδια "Η εκπαίδευσή ολοκληρώθηκε μέχρι το τέλος του 1962, οπότε και πέρασα την κρατική εξέταση. Ο Kamarin, ο οποίος επιβλέπει την εκπαίδευσή μας για διαστημικές πτήσεις, ήρθε και μας ρώτησε αν θέλαμε να γίνουμε τακτικοί αξιωματικοί της Πολεμικής Αεροπορίας. Αυτό το ερώτημα ήταν δύσκολο για νεαρές γυναίκες που δεν είχαν συνηθίσει την στρατιωτική πειθαρχία. Οι κοσμοναύτες της πρώτης ομάδας, καθώς και όλοι μέσα στην στρατιωτικοί μονάδα αντιτάχθηκαν στην ομάδα γυναικών κοσμοναυτών. Όλοι όμως το καταλάβαιναν, ότι το να βάλουν πρώτα μια γυναίκα σε τροχιά ήταν θέμα κύρους για τη χώρα μας και έπρεπε να γίνει. Αυτά τα για λόγους κύρους, τίθενται υπό αμφισβήτηση, αλλά τότε ήταν έτσι και με τη λαϊκή στάση, όχι μόνο μεταξύ των ηγετών του διαστημικού προγράμματος. Όλοι πίστευαν ότι

49 Ο Σεργκέι Παβλόβιτς Κορόλντοφ εργάστηκε ως οβασικός μηχανικός της Σοβιετικής μηχανής πυραύλων και διαστημοπλοίων κατά τη διάρκεια της διαστημικού αγώνα μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης στη δεκαετία του 1950 και του 1960.

πρέπει να τεθούν νέα παγκόσμια ρεκόρ. Παρά την αντίθεσή τους στην ιδέα της πτήσης μιας γυναίκας, οι κοσμοναύτες της πρώτης ομάδας μας αντιμετώπισαν πολύ καλά.⁵⁰

Παρά την επίσημη σοβιετική διακήρυξη για την ισότητα των φύλων, στο Σοβιετικό διαστημικό πρόγραμμα κυριαρχούσαν οι άνδρες. Οι γυναικείες πτήσεις προωθήθηκαν από ορισμένους ηγέτες του διαστημικού προγράμματος και αρκετοί αντιδρούσαν, αντικατοπτρίζοντας την ένταση ανάμεσα στην κάλυψη των προπαγανδιστικών αναγκών και στη διατήρηση του παραδοσιακού συστήματος αξιών. Όπως αναφέρει και η Ρομπογονα, στη συγγραφέα, οι γυναίκες που εκπαιδεύτηκαν για διαστημική πτήση, ένωσαν πίεση προκειμένου να “είναι όπως όλοι οι άλλοι” και να ενταχθούν στο στρατό όπως και οι άνδρες συνάδελφοι τους. Σε απομακρυσμένες πυραυλικές και διαστημικές εγκαταστάσεις, που διευθύνουν οι στρατιωτικοί, οι γυναίκες είχαν πολύ περιορισμένες επαγγελματικές ευκαιρίες.

Η Svetlana Savitskaya ήταν η πρώτη γυναίκα που πήγε στο διάστημα σε εξωχηματική δραστηριότητα (EVA) - μετά την εκτόξευσή της με το SoyuzT-12 στις 25 Ιουλίου 1984 - και τη δεύτερη γυναίκα συνολικά που μετέβη στο διάστημα, μαζί με τους Λεονίντ Πόποφ και Αλεξάντερ Σέρομπροβ, περίπου 19 χρόνια μετά την Βαλεντίνα Τερέσκοβα. Στη δεύτερη διαστημική πτήση της, στις 25 Ιουλίου 1984 έγινε και η πρώτη γυναίκα που πραγματοποίησε διαστημικό περίπατο. Πραγματοποίησε έναν EVA εκτός του διαστημικού σταθμού Salyut7 για 3 ώρες και 35 λεπτά κατά τη διάρκεια της οποίας έκοψε και συγκόλλησε μέταλλα στο διάστημα μαζί με τον συνάδελφό της Vladimir Dzhanibekov.⁵¹

Το 1985 μία πτήση με 5 γυναίκες που ήταν προγραμματισμένη ακυρώθηκε όπως περιγράφει ο Shalaton, ενώ αναρωτήθηκε γιατί πρέπει οι γυναίκες να πετάξουν στο διάστημα. Στερεότυπο που ακόμα δεν είχε ξεπεραστεί.

50 Slava Gerovitch-Voices of the Soviet Space Program: Cosmonauts, Soldiers, and Engineers Who Took the USSR into Space, Springer, 2014, σελ. 224-225

51 http://www.spacefacts.de/bios/cosmonauts/english/savitskaya_svetlana.htm

Γυναίκες στο στρατό

Μετά τον πόλεμο, οι περισσότερες γυναίκες εγκατέλειψαν τις ένοπλες δυνάμεις. Μέχρι το 1959 υπήρχαν μόνο 659 στρατιωτικές γυναίκες στον στρατό της ΕΣΣΔ, οι οποίες υπηρετούσαν στα παραδοσιακά στρατιωτικά επαγγέλματα που θεωρούνται κατάλληλα για γυναίκες όπως η νοσηλευτική, οι επικοινωνίες και η διοίκηση.⁵² Εκείνες που παρέμειναν να διεκδικήσουν καριέρα στις ένοπλες δυνάμεις αντιμετώπισαν την επιστροφή παλιών συμπεριφορών και αντιμετώπισαν δυσκολίες στην προώθηση τους και στις ευκαιρίες απασχόλησης. Επίσης, κάποιες στρατιωτικές ακαδημίες έκλεισαν τις πόρτες τους στις γυναίκες παρά την υποτιθέμενη επίσημη πολιτική ισότητας. Το 1967 οι στρατιωτικοί νόμοι κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι οι γυναίκες προσέφεραν τη μεγαλύτερη πηγή διαθέσιμων στρατιωτών σε περιόδους μεγάλης κλίμακας κινητοποίησης. Έτσι δημιουργήθηκαν διάφορα προγράμματα κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, για να ενθαρρύνουν τις γυναίκες να προσληφθούν. Μερικά παραδείγματα είναι η συμμετοχή σε στρατιωτικά προσανατολισμένα προγράμματα για τη νεολαία και η αναγκαστική συμμετοχή στην εφεδρεία για γυναίκες που είχαν ήδη υπηρετήσει μέχρι την ηλικία των 40. Τα πανεπιστήμια περιλάμβαναν κατάρτιση έφεδρου αξιωματικού, την οποία συνόδευε και μια θέση στην εφεδρεία, ειδικά για τους γιατρούς. Στα μέσα της δεκαετίας του 1970 ο εκτιμώμενος αριθμός γυναικών στις ένοπλες δυνάμεις της Σοβιετικής Ένωσης ήταν 10.000.⁵³ Ωστόσο, απαγορεύθηκε να υπηρετούν σε πολεμικά πλοία και αεροσκάφη και η πρόσβαση τους στα πυροβόλα όπλα ρυθμίστηκε αυστηρά.⁵⁴ Παρόλο που οι γυναίκες είχαν το νόμιμο δικαίωμα να υπηρετούν στις ρωσικές ένοπλες δυνάμεις καθ'όλη τη διάρκεια της περιόδου μετά τον Ψυχρό Πόλεμο παρατηρούμε ότι ορισμένοι ρόλοι που ανοίχθηκαν στις γυναίκες κατά τη διάρκεια του πολέμου αργότερα αποκλείστηκαν.

Όπως σε άλλα επαγγέλματα, η αντίληψη για τη θέση των γυναικών στο στρατό είναι αντιφατική. Για παράδειγμα, ένα άρθρο του 1976 για τις σοβιετικές γυναίκες με στολή σε

52 Herspring Dale R. Women in the Russian Military, 1997, σελ.48

53 Herspring Dale R. Women in the Russian Military, 1997, σελ.49

54 <http://what-when-how.com/women-and-war/soviet-union-women-in-the-armed-forces/>

ένα περιοδικό της Πολεμική Αεροπορίας των ΗΠΑ ανέφερε ότι "δεν υπάρχει αλμανάκ για το σοβιετικό στρατιωτικό επάγγελμα για το οποίο η ΕΣΣΔ θα είναι πλήρης χωρίς να αναφέρει τις γυναίκες, που είναι για καιρό τόσο σημαντικό μέρος των Σοβιετικών Ενόπλων Δυνάμεων»⁵⁵. Από την άλλη πλευρά το 1988 σε ένα βιβλίο για το σοβιετικό στρατιωτικό σύστημα εν καιρώ ειρήνης και πολέμου ο συγγραφέας δηλώνει ότι οι γυναίκες διαδραματίζουν πολύ μικρότερο ρόλο σε χρόνο ειρήνης απ'ότι θεωρείται.

Αναφέρει επίσης ότι στο ρόλο των γυναικών κατά τη διάρκεια του πολέμου δόθηκε περισσότερη δημοσιότητα από την πραγματική κατάσταση ανάμειξης τους.⁵⁶

55 Harriet Fast Scott, *Soviet Women in Uniform*, Air Force Magazine, March 1976, σελ. 75

56 Christopher Donnelly, *Red Banner: The Soviet Military System in Peace and War*, σελ. 189 *History of women in the soviet armed forces*.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3ο

Γυναίκες Επιστήμονες στις ΗΠΑ την περίοδο 1946-1970

Τους μήνες που ακολούθησαν το τέλος του πολέμου το πανεπιστήμιο Columbia αντιμετώπισε μια κατακόρυφη πτώση στον αριθμό των εργαζομένων, με αποτέλεσμα να απευθύνει ένα κάλεσμα για επιστημονικά καταρτισμένες γυναίκες έτσι ώστε να αναπληρωθεί το έλλειμμα επιστημονικού δυναμικού που είχε δημιουργηθεί. Το ίδιο συνέβη και σε άλλα ιδρύματα σε όλη τη χώρα.

Εν μέσω της επιστροφής ανδρών βετεράνων ωστόσο πολλές γυναίκες βρέθηκαν εκτοπισμένες και υποβιβασμένες. Πολλά από τα πανεπιστήμια και πολλές εταιρίες που υποστήριζαν έντονα και επίμονα την εισαγωγή γυναικών στο όχι τόσο μακρινό παρελθόν, τώρα τις απομάκρυναν ή τις απέρριπταν εντελώς. Οι συνεισφορές των γυναικών στον πόλεμο επίσης εξαλείφθηκαν από τη μεταπολεμική αναζούρωση της εθνικής καταγωγής, η οποία υπονόμει τις επαγγελματικές φιλοδοξίες των γυναικών στο όνομα της οικογενειακής ενότητας και των οικογενειακών σχέσεων.

Πολλές από αυτές τις εξελίξεις επιδεινώθηκαν από το G.I. Bill⁵⁷, έναν νόμο που παρείχε πολλά ευεργετήματα σε βετεράνους. Πάνω από δυο εκατομμύρια βετεράνοι που επέστρεψαν από τον πόλεμο, μπορούσαν να ακολουθήσουν την ανώτατη εκπαίδευση με κρατική δαπάνη. Ενώ το νομοσχέδιο G.I. Bill υποσχόταν ότι θα εκδημοκράτιζε την ανώτατη εκπαίδευση, κυρίως ωφέλησε τους άντρες. Οι γυναίκες αποτελούσαν λιγότερο από το 3% των βετεράνων και χρησιμοποίησαν λιγότερο τα οφέλη του G.I. Bill. Επιπλέον, η άμεση εισροή

57 Ο νόμος περί αναπροσαρμογής των βετεράνων του 1944, επίσης γνωστός ως G.I. Bill, ήταν ένας νόμος που παρέσχε μια σειρά από οφέλη για την επιστροφή Βετεράνων του Β' Παγκοσμίου Πολέμου (συνήθως αναφέρεται ως G.I.s). Σχεδιάστηκε από την Αμερικανική Λεγεώνα, η οποία βοήθησε να προωθηθεί μέσω του Κογκρέσου με την κινητοποίηση των κεφαλαίων της (μαζί με τους Βετεράνους των Ξένων Πολέμων). ο στόχος ήταν να προσφέρει άμεσες ανταμοιβές για όλους σχεδόν τους βετεράνους του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Τα οφέλη περιλαμβάνουν πληρωμές διδάκτρων και έξοδα διαμονής για την παρακολούθηση γυμνασίου, κολλεγίου ή επαγγελματικής τεχνικής σχολής, χαμηλού κόστους στεγαστικά δάνεια, δάνεια χαμηλού επιτοκίου για την έναρξη μιας επιχείρησης, καθώς και ένα έτος αποζημίωσης ανεργίας.

αντρών απείλησε τη θέση των γυναικών επιστημόνων που είχαν προσληφθεί και ενθαρρυνθεί κατά τη διάρκεια του πολέμου. Τα κολέγια απαίτησαν από τις γυναίκες να κάνουν χώρο για τους άντρες βετεράνους, ενώ συγκεκριμένα πολλά από αυτά μετέτρεψαν τις αίθουσες διαμονής γυναικών σε κοιτώνες για άντρες. Όπως αναφέρει η πρύτανης για τις γυναίκες του πανεπιστημίου του Michigan “ οι GI’s ήρθαν σε μεγαλύτερο αριθμό και πολύ πιο γρήγορα από ότι περίμενε κανείς, με αποτέλεσμα τα αναπόφευκτα και απρόκλητα δικαιώματα τους να απειλούν άλλες κολεγιακές ομάδες και συγκεκριμένα αυτή των γυναικών. Η ομάδα που απειλείται περισσότερο είναι εκείνη που δεν έχει ασφαλίσει τα δικαιώματα της και τα προνόμια της στον κόσμο της εκπαίδευσης.”

Μέχρι το 1946 εκπαιδευτικοί σε ολόκληρη την χώρα άρχισαν να περιορίζουν τη γυναικεία εισαγωγή. Από το Syracuse μέχρι το Stanford, οι γυναίκες απορρίπτονταν από τα ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Τα κρατικά πανεπιστήμια όπως αυτό του Michigan και του Wisconsin, όπου οι γυναίκες αποτελούσαν το 64-70 % των εγγραφών κατά τη διάρκεια του πολέμου, τώρα απαγόρευαν όλες τις εγγραφές γυναικών που ήταν εξωπολιτειακές. Σε άλλα πανεπιστήμια (Cornell) η διοίκηση μείωσε τις εγγραφές μετά τον πόλεμο στον αριθμό που ίσχυε πριν τον πόλεμο. Πολλές γυναίκες έχαναν και τις υποτροφίες τους λόγω κάποιου GI. Η μεταπολεμική έμφαση στην οικιακή ζωή και τους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους προφανώς επηρέασε και την εργασία των γυναικών. Η Irene Peden που αποφοίτησε από το τμήμα μηχανικής του πανεπιστημίου του Colorado το 1947 θυμάται ότι αντιμετώπισε μεγάλη αντίσταση όταν έψαχνε την πρώτη της δουλειά και ότι οι εργοδότες της απαντούσαν πως δεν είχαν ξαναπροσλάβει γυναίκα, και δεν της μιλούσαν. Παρόμοιες δυσκολίες αντιμετώπισε και μια άλλη επιστήμονας, η Juliette Moran, στην προσπάθεια της να αποκτήσει μια θέση εργασίας μετά τον πόλεμο, ενώ είχε πλήρη εμπειρία και κατάρτιση. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, εργάστηκε σε μια εταιρία χημικών (General Aniline & Film Corporation-τη σημερινή Farben). Όταν η παραγωγή μειώθηκε και η εταιρία σχεδίαζε να μεταφέρει το τμήμα της Moran σε άλλη περιοχή, εκείνη έψαξε για άλλη θέση εργασίας. Έστειλε στις δέκα μεγαλύτερες χημικές βιομηχανίες στα Βορειοανατολικά και απογοητεύτηκε όταν οι επτά από αυτές δεν απάντησαν καθόλου. Οι άλλες δύο, εξηγεί, απάντησαν ότι δεν έχουν καμία θέση εργασίας και η τελευταία ότι μπορεί να υπάρχει μια θέση βιβλιοθηκάρου. Με άλλα λόγια δεν υπήρχε καμία δουλειά για

μια γυναίκα με τα δικά της διαπιστευτήρια αφού είχαν γυρίσει πίσω οι άντρες. Το ίδιο συνέβη και σε γυναίκες με εξαιρετη φήμη, όπως η εφαρμοσμένη μαθηματικός Hilda Geiringer von Mises. Όταν έψαξε για ακαδημαϊκή θέση, έμαθε για μία θέση στο Tufts και ζήτησε από έναν φίλο της να ρωτήσει για τη θέση εργασίας εκ μέρους της.

Το φθινόπωρο του 1947ο φίλος της μετέφερε μια απάντηση από έναν καθηγητή του Tufts, ο οποίος έγραφε "Είμαι αρκετά σίγουρος ότι ο πρόεδρος Carmichael θα εγκρίνει μία γυναίκα....Έχουμε τη χήρα του Graustein στο προσωπικό μας και τη σύζυγο του Ralph Boas, οπότε δεν είμαστε προκατειλημμένοι κατά των γυναικών, αλλά δε θέλουμε να προσλάβουμε περισσότερες, εάν μπορούμε να προσλάβουμε άνδρες." Το ότι η von Mises ήταν μία από τις πιο καταξιωμένες ειδικούς στον τομέα της έμοιαζε να μην ενδιαφέρει τον Carmichael.⁵⁸

Ενώ η ταχεία επέκταση της έρευνας, ανάπτυξης και παραγωγής στον τομέα της άμυνας φαινόταν ελπιδοφόρα, το μεγαλύτερο μέρος της πραγματικής ανάπτυξης σημειώθηκε στα κατώτερα επίπεδα, όπου οι γυναίκες ήταν περισσότερες. Μια έρευνα που διεξήχθη από το εθνικό συμβούλιο ερευνών μεταξύ του 1940 και 1946 αποκαλύπτει ότι όσον αφορά στο προσωπικό από τα εργαστήρια βιομηχανικής έρευνας το επαγγελματικό προσωπικό αυξήθηκε κατά 50%, το τεχνικό προσωπικό κατά 110% και το βοηθητικό προσωπικό κατά 160%. Πολλές από αυτές τις χαμηλότερου επιπέδου θέσεις, ειδικά εκείνες για τις οποίες οι γυναίκες προτιμήθηκαν στις προσλήψεις, σχεδιάστηκαν κατά ένα μεγάλο βαθμό για να απελευθερωθούν οι άντρες για πιο δύσκολες και αξιόλογες εργασίες.

Οι χημικοί EleanorHorseyκαι DonnaPriceερεύνησαν τη θέση των γυναικών στην μεταπολεμική Αμερική. Η περιθωριοποίηση των γυναικών επιστημόνων, η έλλειψη υποστήριξης των στόχων τους και η συνεχόμενη υποεκπροσώπηση τους ήταν ολοφάνερο για αυτές ότι έθετε συγκεκριμένα προβλήματα στην επιστήμη μετά τον πόλεμο και την εθνική ασφάλεια. Αυτός τους ο ισχυρισμός βρήκε τη βάση του σε ευρύτερες συζητήσεις σχετικά με την εξελισσόμενη σχέση μεταξύ επιστήμης και κράτους. Αν και η ομοσπονδιακή κυβέρνηση είχε χρηματοδοτήσει και κινητοποιήσει την επιστημονική έρευνα και ανάπτυξη σε ένα πρωτοφανή βαθμό, δεν ήταν σαφές τι ρόλο θα είχε ή θα έπρεπε να έχει τα επόμενα χρόνια. Οι

58 Laura MichelettiPuaca, Searching for scientific womanpower, κεφ.1, The war of "trained brains

πολιτικοί ιθύνοντες, οι επιστημονικοί διευθυντές και οι στρατιωτικοί επίσημοι, παρά τις διαφωνίες τους σε ποιο βαθμό θα έχει η κυβέρνηση ανάμειξη με την επιστήμη, συμφώνησαν ότι η επιστήμη πρέπει να παραμείνει εθνική προτεραιότητα και ότι η Αμερικανική επιρροή στο μεταπολεμικό κόσμο βασίζεται στη συνεχόμενη επιστημονική πρόοδο. Η στρατιωτική ετοιμότητα, η οικονομική ευημερία και γενικότερα η μοίρα του έθνους εναποτέθηκε στα χέρια της επιστήμης και των επιστημόνων. Χρειάστηκε να ανανεωθούν τα επιστημονικά ταλέντα ήταν ο όρος που χρησιμοποιήθηκε από τον Vannevar Bush⁵⁹ για να ενισχυθεί και πάλι το επιστημονικό προσωπικό που είχε ορατά μειωθεί κατά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Αυτό το συσσωρευμένο έλλειμμα, προειδοποίησε ο Bush, απειλεί το μέλλον της μεταπολεμικής επιστήμης και ασφάλειας αφού το πραγματικό όριο παραγωγής νέας επιστημονικής γνώσης είναι ο αριθμός εξειδικευμένων επιστημόνων που είναι διαθέσιμοι. Οι Horsey και Price συμφώνησαν με την αξιολόγηση του Bush, αλλά πρότειναν ότι αυτό το επικείμενο έλλειμμα που περιέγραψε θα διορθωθεί μόνο όταν “οι γυναίκες ενθαρρυνθούν στο να εισέρχονται σε επιστημονικά πεδία “. Έκαναν έκκληση στην κυβέρνηση για το να παρέχεται υποστήριξη τόσο στις γυναίκες όσο και στους άντρες και υποσχέθηκαν ότι μια τέτοια ενέργεια θα διπλασιάσει τον αριθμό των διαθέσιμων επιστημόνων. Στην προοπτική της αυξανόμενης ανάγκης για επιστημονικό προσωπικό, οι γυναίκες απάρτιζαν μία πολύ σημαντική πηγή επιστημόνων.

Η αυγή της ατομικής εποχής και ο αναδυόμενος Ψυχρός Πόλεμος είχαν ως αποτέλεσμα μια επισφαλή ειρήνη που απαιτούσε συνεχή ετοιμότητα σε όλους τους τομείς της κοινωνίας. Ο δεύτερος Παγκόσμιος πόλεμος συνέβαλε στο να αλλάξει η έννοια της ασφάλεια για τους Αμερικανούς . Ο βομβαρδισμός του Pearl Harbor μαζί με τις εξελίξεις στην επιστήμη και στην τεχνολογία κατά τη διάρκεια του πολέμου έδειξε πως η άμυνα είχε σταματήσει να εξασφαλίζεται από την γεωγραφική θέση της Αμερικής. Όσο οι σχέσεις με την Σοβιετική

59 Ο Βαννεβάρ Μπους ήταν Αμερικανός διευθυντής μηχανικός, εφευρέτης και επιστήμονας, ο οποίος κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου διηύθυνε το Γραφείο Επιστημονικής Έρευνας και Ανάπτυξης των ΗΠΑ (OSRD), μέσω του οποίου πραγματοποιήθηκαν σχεδόν όλες οι στρατιωτικές Ε & Α κατά τη διάρκεια του πολέμου, συμπεριλαμβανομένης της έναρξης και της πρώιμης διοίκησης του έργου Μανχάταν.

Ένωση χειροτέρευαν, τόσο μακρινή έμοιαζε η ιδέα ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα γυρνούσαν στην προπολεμική κατάσταση “απομόνωσης” τους. Ήταν λοιπόν φανερό από νωρίς ότι η επιστήμη θα κατείχε πολύ σημαντικό ρόλο στον σχεδιασμό πολιτικής μετά τον πόλεμο. Αυτή η αναγνώριση του ρόλου της επιστήμης στην μεταπολεμική ασφάλεια και η ανάγκη για διαρκή ετοιμότητα κατέληξαν σε προσπάθειες να γίνουν μόνιμα και να επεκταθούν πολλά από τα επιστημονικά χαρακτηριστικά του πολέμου. Καταρχάς, η οικονομική ομοσπονδιακή υποστήριξη για έρευνα και ανάπτυξη, επίσης η διευκόλυνση της συνεργασίας μεταξύ επιστημονικής κοινότητας και στρατού και πολλές συγκροτημένες προσπάθειες για εύρεση αναγνώριση πρόσληψη και εκπαίδευση επιστημονικού εργατικού δυναμικού. Αν και πολλοί μηχανισμοί του πολέμου όπως το (OSRD-OfficeofScientificResearchandDevelopment) είχαν αποσυντεθεί, αυτό το κομμάτι που είχε συνδέσει την κυβέρνηση με τις βιομηχανίες και την ακαδημία είχε παραμείνει σε ισχύ. Αυτές οι “κληρονομίες” από τον πόλεμο, μαζί με την προτεραιότητα που είχε δοθεί σύμφωνα με την στρατιωτικά κατευθυνόμενη επιστήμη, έγιναν περισσότερο θεσμοποιημένες στο κράτος εθνικής ασφάλειας. Κάποιες από τις οργανώσεις που γίνεται λόγος είναι το Εθνικό Ίδρυμα Υγείας, η Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας και το Υπουργείο Ναυτικής Έρευνας των Ηνωμένων Πολιτειών. Το National Institute of Health πρωτοστάτησε στην παροχή κρατικής χρηματοδότησης σε ερευνητές σε όλη τη χώρα και έγινε η κύρια πηγή κρατικής στήριξης για ιατρική έρευνα. Η Atomic Energy Commission (Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας) κληρονόμησε τις λειτουργίες του Manhattan Project και την ευθύνη του προγράμματος για το ατομικό πρόγραμμα της χώρας. Καθώς εντάθηκε ο ψυχρός πόλεμος η Επιτροπή Ατομικής Ενέργειας αύξησε όλο και περισσότερο τους πόρους της για έρευνα και ανάπτυξη όπλων επιστρατεύοντας ένα ευρύ δίκτυο κυβερνητικών εργαστηρίων, ενώ στηριζόταν σε μεγάλο βαθμό στις συμφωνίες με πανεπιστήμια και βιομηχανίες που υλοποιούσαν την ερευνητική της ατζέντα. Όσον αφορά τις δαπάνες για τη βασική έρευνα, οι δραστηριότητες της επιτροπής ατομικής ενέργειας επισκιάστηκαν μόνο από τις στρατιωτικές υπηρεσίες. Το Υπουργείο Ναυτικής Έρευνας ήταν αυτό με τη μεγαλύτερη επιρροή την μεταπολεμική περίοδο. Υποστήριζε την επιστημονική έρευνα σε εργαστήρια μη κρατικά σε όλη τη χώρα μέσα από συμβόλαια έρευνας. Κυρίως το υπουργείο χρηματοδότησε τον τομέα της φυσικής. Οι ερευνητικές δραστηριότητες του στρατού δεν ήταν περιορισμένες στο ναυτικό.

Το τμήμα πολέμου (War Department) επίσης χρηματοδοτούσε πολλά ερευνητικά projects μέσω συμβολαίων με τη βιομηχανία και τα πανεπιστήμια που περιελάμβανε περίπου τα τέσσερα πέμπτα του ερευνητικού προϋπολογισμού.

Ο Truman ίδρυσε το President's Science Research Board το φθινόπωρο του 1946. Σε αυτό το συμβούλιο είχε ανατεθεί να μελετά την επιστημονική έρευνα του έθνους, την ανάπτυξη και τις δραστηριότητες εκπαίδευσης επιστημόνων σε μια προσπάθεια να κατευθύνει την εθνική επιστημονική πολιτική. Τα ευρήματα του συμβουλίου εμφανίστηκαν στον πρώτο από τους πέντε τόμους με τίτλο "Επιστημονική και Δημόσια Πολιτική" που εκδόθηκε τον Αύγουστο του 1947. Αυτό το έργο είχε στόχο να αυξήσει τα κρατικά έξοδα για την επιστημονική έρευνα και τεχνολογική ανάπτυξη και να δημιουργήσει ένα ομοσπονδιακό πρόγραμμα υποτροφιών για φοιτητές προπτυχιακών και μεταπτυχιακών σπουδών. Ακόμη στόχευε στο να δώσει μεγαλύτερη έμφαση στην ιατρική έρευνα, ιδιαίτερα σε πανεπιστήμια και μη κερδοσκοπικά ερευνητικά ιδρύματα και να ιδρύσει ένα ίδρυμα εθνικών επιστημών (National Science Foundation) με έναν διευθυντή που διορίζεται από τον πρόεδρο και είναι υπεύθυνος προς αυτόν. Η αναφορά αυτή βοήθησε στο να τονιστεί η σημασία για αυξημένες δαπάνες στην επιστήμη, αλλά χρειάστηκαν άλλα 3 χρόνια για το Κογκρέσσο για να ψηφίσει σχετική νομοθεσία που ο Truman θεώρησε ικανοποιητική και έτσι το Μάιο του 1950 ιδρύθηκε το Εθνικό Ίδρυμα Επιστημών. Το νεοσύστατο Ίδρυμα εξουσιοδοτήθηκε να υποστηρίξει τη βασική έρευνα και την εκπαίδευση, ενώ κατείχε επίσης την εξουσία να κινεί και να στηρίζει την έρευνα στον τομέα της άμυνας κατόπιν αιτήματος του υπουργού άμυνας.

Μαζί με τις Eleanor Horsey και Donna Price μία ακόμα γυναίκα που προσπαθούσε να αναβαθμίσει το επιστημονικό γυναικείο δυναμικό ήταν και η Marguerite Wykoff Zaroleon που ηγούνταν στο Employment Opportunities Section of the U.S.A. of Department of Labor's Women's Bureau. Η ίδια και οι βοηθοί της έκαναν πολυετή έρευνα για να μαζέψουν πληροφορίες από επαγγελματικές οργανώσεις, εργοδότες, καθηγητές και γυναίκες που σχετίζονταν με τις επιστήμες και τελικά το 1949 εξέδωσαν μια σειρά από δελτία αναφέροντας ευκαιρίες απασχόλησης για γυναίκες στους τομείς της βιολογίας, της χημείας, μαθηματικών και στατιστικής, μηχανικής, φυσικής και αστρονομίας, γεωλογίας, γεωγραφίας, μετεωρολογίας και γενικότερα επαγγελμάτων που σχετίζονται με την επιστήμη. Η Zaroleon σκόπιμα συνέδεσε

την έρευνα της αυτή με τα θέματα εθνικής ασφάλειας που είχαν αυξηθεί, όταν η Σοβιετική Ένωση πυροδότησε την πρώτη της ατομική βόμβα αργότερα τον ίδιο χρόνο. Στο εισαγωγικό της δελτίο έθεσε το ερώτημα εάν το έθνος βρίσκει και αναπτύσσει με όλες του τις δυνατότητες τους εξάίρετους επιστήμονες του. Και απάντησε πως δεν το κάνει. Οι γυναίκες υποεκπροσωπούνταν σε κάθε επιστημονικό πεδίο που είχε ερευνηθεί. Σύμφωνα με τη Ζαρολεονη σημαντική δέσμευση χρόνου και χρήματος που απαιτείται για την απόκτηση ενός πανεπιστημιακού διπλώματος αποθάρρυνε δυσανάλογα τις γυναίκες φοιτήτριες, καθώς πολλές οικογένειες προτιμούσαν να επενδύσουν για την ακαδημαϊκή μόρφωση του γιου τους παρά της κόρης τους. Αργότερα στις ζωές των γυναικών και πάλι η διεκδίκηση μιας ακαδημαϊκής καριέρας διακοπτόταν από την έγγαμη ζωή και τις οικιακές ευθύνες. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις η απόφαση να επιδιώξουν οι γυναίκες μια επιστημονική καριέρα χρειαζόταν ουσιώδη επαγγελματική και οικονομική ενθάρρυνση. Μία από τις κύριες προτάσεις της Ζαρολεονήταν η παροχή επαρκούς καθοδήγησης στο σχολείο. Όπως και άλλα άτομα και οργανώσεις που ενδιαφέρονταν για την επίλυση των επιστημονικών ελλείψεων, χαρακτήρισε το γυμνάσιο ως ένα κρίσιμο στάδιο στη σταδιοδρομία των νέων επιστημόνων. Η ενθάρρυνση του επιστημονικού ταλέντου των γυναικών, βρισκόταν και πέρα από τις σχολικές τάξεις. Η Ζαρολεον υποστήριξε τη συμμετοχή των γυναικών σε εξωσχολικές δραστηριότητες όπως οι επιστημονικές λέσχες, οι εκθέσεις και οι εθνικοί διαγωνισμοί επιστήμης. Στήριζε το ετήσιο Science Talent Search που είχε δημιουργηθεί από το Westinghouse Corporation κατά τη διάρκεια του Β. Π. Π. την μεταπολεμική περίοδο υποστηρίζοντας ότι αυτός ο διαγωνισμός συνέχιζε να προσφέρει ευκαιρίες σε νεαρές γυναίκες να αναμειχθούν και να ξεχωρίσουν σε διάφορα επιστημονικά πεδία. Το Science Talent Search ήταν πολύ σημαντικό για την οικονομική στήριξη, που ήταν πολύ χρήσιμη για την αύξηση του ποσοστού των γυναικών στο σύνολο του επιστημονικού δυναμικού. Το 1946 περισσότερες από 300 επιχειρήσεις επιχορήγησαν περισσότερες από 1800 υποτροφίες ή χορηγίες για επιστημονική έρευνα. Περισσότερες από 600 χορηγίες στη φυσική, στα μαθηματικά και στη μηχανική έγιναν διαθέσιμες από πανεπιστήμια, κολέγια και οργανισμούς.

Το National Science Foundation έγινε μια σπουδαία πηγή χρηματοδότησης για τις γυναίκες επιστήμονες, μέχρι το 1972 οι γυναίκες έπαιρναν περίπου το 20% των επιχορηγήσεων

του. Αυτό συνέβη σταδιακά, όταν το ίδρυμα άρχισε να χορηγεί για πρώτη φορά προπτυχιακές υποτροφίες, το 1952 επέλεξε μόνο 36 γυναίκες από τους 569 υποψήφιους. Αποτελούσαν το 6.33%. Το επόμενο έτος έλαβαν υποτροφίες μόλις 23 γυναίκες στους 556 υποψήφιους, δηλαδή ποσοστό 4,14%. Παρόμοιες υποτροφίες έδινε και η επιτροπή ατομικής ενέργειας, η οποία είχε δημιουργηθεί για να αυξήσει την προσφορά επιστημονικού προσωπικού στον τομέα της ακτινοβολίας. Το 1953 χορήγησε σε γυναίκες μόνο το 5,76% των βραβείων του. Αυτό που εξάγουμε σαν συμπέρασμα από τα παραπάνω παραδείγματα είναι ότι από μόνο του το γεγονός ότι οι ομοσπονδιακές υπηρεσίες και τα ιδρύματα επέτρεπαν στις γυναίκες να διαγωνίζονται για τις υποτροφίες τους, δεν εξασφάλιζε ένα δίκαιο αποτέλεσμα. Η προτίμηση στους άντρες υποψήφιους ήταν ισχυρή, όπως και η υπόθεση ότι οι γυναίκες ήταν μια κακή επένδυση γιατί θα άφηναν την εργασία μετά το γάμο.

Λόγω αυτής της πραγματικότητας οι γυναικείες οργανώσεις προσέφεραν σταθερή οικονομική στήριξη. Δύο από αυτές είναι η American Association of University Women (AAUW) και η αδελφότητα Sigma Epsilon Delta. Η Mary Willard, πρόεδρος της αδελφότητας, κατανόησε ότι οι υποτροφίες που το ίδρυμα της χορηγούσε από το 1941 θα αποκτούσαν ακόμα μεγαλύτερη σημασία μετά την επιστροφή των βετεράνων αντρών που ενέτεινε τον ανταγωνισμό για τις ομοσπονδιακές υποτροφίες και χρηματοδότηση. Για τις γυναίκες σε ανδροκρατούμενα επιστημονικά πεδία η στήριξη από το AAUW έγινε ιδιαίτερα σημαντική κατά τη μεταπολεμική περίοδο

.Παράλληλα με αυτές τις οργανώσεις, κινητοποιήθηκαν και ατομικά πολλές γυναίκες επιστήμονες που οργανώθηκαν κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής ιστορίας. Οι συνδρομές μελών στις κοινότητες γυναικών επιστημόνων, όπως οι Sigma Delta Epsilon, η κοινότητα γυναικών χημικών (Society of Women Engineers) και η αδελφότητα Iota Sigma Pi, διογκώθηκαν. Οι γυναίκες αναγνώρισαν τη μοναδική πηγή και στήριξη που προσέφεραν οι γυναικείες οργανώσεις και συνέρευσαν σε αυτές σε αυξανόμενο αριθμό. Εκτός από τις ήδη υπάρχουσες κοινότητες που αύξαναν τα μέλη τους, ειδικά στον τομέα της μηχανικής δημιουργήθηκαν και καινούριες. Αν και οι συμμετοχές στην αρχή ήταν μικρές ο απόλυτος αριθμός γυναικών μηχανικών αυξήθηκε απότομα. Συγκεκριμένα : μεταξύ 1946 και 1950 646 γυναίκες έλαβαν προπτυχιακά διπλώματα μηχανικού, ενώ ο απόλυτος αριθμός την περίοδο

1940 -1945 έφτανε τις 181. Αυτή η ανάπτυξη ήταν μέρος μιας γενικότερης τάσης στη γυναικεία εκπαίδευση κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου. Ενώ το ποσοστό της εγγραφής των γυναικών στο κολλέγιο μειώθηκε από εκείνο της πολεμικής περιόδου από το 49.8% στο 28.8% το 1948 και στη συνέχεια κυμάνθηκε στο περίπου ένα τρίτο για μεγάλο μέρος της δεκαετία του 1950, οι συνολικές τους εγγραφές σχεδόν διπλασιάστηκαν από 661.000 το 1946 σε 1.339.337 το 1960. Η αύξηση των γυναικών στην ανώτατη εκπαίδευση συνοδεύτηκε από την αύξηση της γυναικείας εργασίας. Εκτός από την έμφαση που είχε δοθεί στις οικιακές εργασίες, πολλές γυναίκες είχαν αρχίσει να δουλεύουν και εκτός σπιτιού. Η συμμετοχή στο εργατικό δυναμικό των έγγαμων γυναικών αυξήθηκε από 13.8% το 1940 σε 21.6% το 1950 και σε 30.6% το 1960. Βέβαια αυτά τα ποσοστά αφορούν κυρίως στις λευκές παντρεμένες γυναίκες.

Το παράδειγμα των γυναικών μηχανικών

Η γυναικεία εργασία στον τομέα της μηχανικής είναι παράδειγμα που ανταποκρίνεται σε αυτήν την αύξηση. Μεταξύ 1940 και 1950 ο αριθμός των γυναικών που εργάζονταν ως μηχανικοί αυξήθηκε από 1000 σε 6.600. Αναπόφευκτα όσο αυξανόταν ο αριθμός συμμετοχής τους τόσο αυξανόταν και η αντίσταση που αντιμετώπιζαν, ιδιαίτερα λόγω της επιστροφής των αντρών βετεράνων και την αναζωπύρωση των παραδοσιακών έμφυλων ρόλων. Οι γυναίκες μηχανικοί αντιλήφθηκαν αυτά τα μεταπολεμικά παράδοξα και φρόντισαν να οργανωθούν σε πολλές πόλεις όπως η Iowa, Indiana, Pennsylvania, NewYork, Massachusetts, και Washington. Ιστορικά αξίζει να σημειωθεί ότι στις 27 Μαρτίου 1949, μία ομάδα γυναικών στη μητρόπολη έκαναν συνέλευση στο ξενοδοχείο Edison, και ίδρυσαν μια οργάνωση για απόφοιτες πανεπιστημίων και επαγγελματίες γυναίκες μηχανικούς. Πολλές από τις παρευρισκόμενες, που είχαν έρθει σε επαφή η μία με την άλλη μέσω προσωπικών και επαγγελματικών δικτύων, συναντιόντουσαν ανεπίσημα για αρκετά χρόνια. Πίστευαν ότι μέσω της οργάνωσης μπορούσε να διευκολυνθεί η επαγγελματική εξέλιξη των γυναικών. Στη συνάντηση στο ξενοδοχείο Edison δόθηκε έμφαση στη σημασία της εκπαίδευσης του κοινού για την ανάγκη για γυναίκες μηχανικούς, ενθαρρύνοντας γυναίκες που έδειχναν ενδιαφέρον για το πεδίο, και παρέχοντας πληροφορίες για θέσεις εργασίας. Ίδρυσαν επιτροπή εργασίας και επιτροπή σύστασης. Αποφάσισαν να εκδώσουν μια δημοσίευση και να εκλέξουν προσωρινή επιτροπή και διάλεξαν και ένα όνομα για την οργάνωση τους : TheSocietyofWomenEngineers. Οι γυναίκες που συμμετείχαν σε αυτές τις οργανώσεις γνώριζαν ότι το Ψυχροπολεμικό κλίμα προσέφερε δικαιολογημένες ευκαιρίες για την εκπαίδευση και την εργασία των γυναικών σε επιστημονικούς τομείς. Η επιστημονική εξέλιξη ενσωματωνόταν όλο και περισσότερο στο κράτος εθνικής ασφάλειας και μία ευρεία αύξηση ενδιαφέροντος στο γυναικείο επιστημονικό δυναμικό ήταν κρίσιμη για να αναγνωριστούν και να ενθαρρυνθούν οι προσπάθειες τους.

Ο Ψυχρός πόλεμος εισήλθε σε μια νέα φάση το 1950, όπου ο Πρόεδρος Truman τον Ιανουάριο ανακοίνωσε ότι κατεύθυνε το Συμβούλιο Ατομικής Ενέργειας να συνεχίσει τη δουλειά του στα ατομικά όπλα, συμπεριλαμβανομένης και της βόμβας υδρογόνου ή μιας σουπερ βόμβας που να είναι ισχυρότερη από οτιδήποτε έχει ήδη υπάρξει. Η χρηματοδότηση

για έρευνα για την άμυνα της χώρας είχε φτάσει τα 3.1 δις μέχρι το 1953. Τα δύο τρίτα από τους επιστήμονες του έθνους και τους μηχανικούς ασχολούνταν με την έρευνα στον τομέα της άμυνας. Το γεγονός αυτό απεικονίζει περαιτέρω την επεκτατική φύση του αμυντικού πίνακα και της εθνικής ασφάλειας του κράτους. Σε αυτή την κατεύθυνση οι κυβερνητικοί επίσημοι, βιομήχανοι, επιστήμονες και καθηγητές είκαζαν την αποτροπή του ενδεχόμενου ελλείμματος σε επιστημονικό προσωπικό. Προσπαθούσαν να ανακαλύψουν τρόπους για να επεκτείνουν το εργατικό δυναμικό της χώρας και το φθινόπωρο του 1950 άρχισαν να προτείνουν τη χρησιμοποίηση των γυναικών για να αποτραπεί η αυτή η κατάσταση έλλειψης. Αυτό είχε σαν αποτέλεσμα τον Οκτώβρη του ίδιου έτους ο πρύτανης του πανεπιστημίου της Μινεσότα, Malcolm Wiley να προτείνει να εκπαιδευτούν και γυναίκες μηχανικοί και το αεροναυτικό τμήμα της Εταιρίας General Electric δημοσίευσε μια διαφήμιση για “Women Engineers”. Το 1950, αφού ο πρόεδρος Truman διακήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης σε εθνικό επίπεδο, το κάλεσμα για γυναίκες επιστήμονες έγινε πιο έντονο και ευρέως διαδεδομένο. Η ιδέα στρατολόγησης γυναικών επιστημόνων έλαβε ιδιαίτερη προσοχή και ο νεοπροσληφθής στο υπουργείο Κινητοποίησης Άμυνας, Arthur Flemming, επέμενε στις γυναίκες που χρειάζονταν ως μηχανικοί και επιστήμονες. Ο Flemming υποστήριζε τις γυναίκες με μεγάλη συνέπεια, πίστευε ότι έπρεπε να χρησιμοποιηθούν σε όλες τις προετοιμασίες για την άμυνα και επαναλαμβανόμενα προέτρεπε την εκπαίδευση τους σαν επιστήμονες και μηχανικούς. Αυτή την έκρηξη έκκλησης γυναικών επιστημόνων η ιστορικός Margaret Rossiter αποκάλεσε “ambivalent encouragement” (διφορούμενη ενθάρρυνση).⁶⁰

Όπως έχουμε αναφέρει η εθνική οργάνωση γυναικών μηχανικών (National Society of Women Engineers) είχε ιδρυθεί τον Μάιο του 1950 και στόχευε στην αποδοχή των γυναικών ως μηχανικών. Πρόεδρος της οργάνωσης ήταν η Beatrice Hicks. Το καλοκαίρι του 1950, ενώ οι δαπάνες για την άμυνα αυξήθηκαν και οι μελέτες ανθρώπινου δυναμικού πολλαπλασιάστηκαν, έτσι και οι προσπάθειες της SWE προσπαθούσαν να προωθήσουν την εκπαίδευση και την απασχόληση της επιστημονικής γυναικείας δύναμης με το πρόσχημα της εθνικής ασφάλειας. Η ανησυχία του ψυχρού πολέμου με την αέναη

60 Laura Micheletti Puaca, *Searching for Scientific Womanpower*, σελ.60

ετοιμότητα επιπλέον ενίσχυσε τις δραστηριότητες της SWE ακόμη και μετά την άμεση σύγκρουση. Αν και οι ομοσπονδιακές δαπάνες έρευνας και ανάπτυξης μειώθηκαν ελαφρώς όταν ο κορεατικός πόλεμος τελείωσε το 1953, συνέχισαν την ανοδική τους άνοδο και αυξήθηκαν κατά 35% μεταξύ 1954-1957. Τα έργα άμυνας αντιπροσώπευαν περισσότερο από το 50% των συνολικών δαπανών που προορίζονταν για ταμεία βιομηχανικής έρευνας και ανάπτυξης και χορηγήθηκαν στα πανεπιστήμια. Η συνεχιζόμενη σχέση μεταξύ επιστήμης και ασφάλειας συνοδεύτηκε από συνεχιζόμενη ανησυχία για τη διαθεσιμότητα επιστημονικού ανθρώπινου δυναμικού. Η SWE κατανόησε σαφώς τις επιπτώσεις αυτών των εξελίξεων τόσο γενικά όσο και για τις προσπάθειες της οργάνωσης. Μεταχειρίστηκε τη ρητορική της εθνικής ασφάλειας ως ένα ιδιαίτερα χρήσιμο εργαλείο όταν έρχονταν σε επαφή με τους κυβερνητικούς αξιωματούχους, τους βιομήχανους, τους εκπαιδευτικούς και το ευρύ κοινό, γιατί προσέφερε μια κοινή γλώσσα και φαινομενικά κοινό στόχο. Οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι είχαν ευνοϊκή στάση απέναντι στο SWE και συχνά προσέφεραν την υποστήριξη για την πρόσληψη γυναικών επιστημόνων. Το 1951, ο George Hickman, υπεύθυνος τοποθετήσεων για το τμήμα Ναυτικών του πολιτικού προσωπικού, απευθύνθηκε στη SWE για βοήθεια για την εξεύρεση επιστημόνων και μηχανικών για την στελέχωση των έργων του. Επίσης το SWE συμμετείχε σε διάφορα συνέδρια για να τονίσει την χρησιμότητα του στο επιστημονικό δυναμικό της χώρας. Αξίζει να αναφερθεί, ότι μετά από ένα διήμερο συνέδριο όπου η οργάνωση εκπροσωπούνταν από την Hicks και διοργανώθηκε με το U.S. Office of Education and the National Science Teachers Association, υποστηρίχθηκε η βελτίωση του επαγγελματικού προσανατολισμού στα σχολεία.

Το 1953 κατά την εποχή του μακαρθισμού ο πρόεδρος Eisenhower διέταξε την ρεπουμπλικανή Alice Leopold να αντικαταστήσει την ακτιβίστρια Frieda Miller ως διευθύντρια στο Women's Bureau. Στο πλαίσιο του Ψυχρού Πολέμου στόχος του γραφείου ήταν να βοηθήσει την ομοσπονδιακή κυβέρνηση, να κινητοποιήσει το διαθέσιμο εργατικό δυναμικό, ενώ όπως επεσήμανε και η ιστορικός Alice Kessler Harris "η αρχική στάση του γραφείου που ήταν να βοηθήσει γυναίκες που κατείχαν θέσεις εργασίας, μετατοπίστηκε στο να βοηθήσει ένα έθνος

να αξιοποιήσει καλύτερα το γυναικείο πληθυσμό του.”⁶¹

Το γραφείο συνεργάστηκε με την κοινότητα Society of Women Engineers και μέσα από δύο έρευνες κατέδειξε ότι η μηχανική δεν ήταν ασύμβατη με το γάμο και τη μητρότητα. Αυτά τα αποτελέσματα δημοσιεύτηκαν σε μια αναφορά με τίτλο “Woman in Engineering” το 1955 με σκοπό την αλλαγή της δημόσιας αντίληψης για τις γυναίκες μηχανικούς. Το 40σέλιδο έντυπο απευθυνόταν σε μαθήτριες, δάσκαλους και δασκάλες, συμβούλους και εργοδότες και περιελάμβανε μια λίστα από υποτροφίες για γυναίκες, ένα κατάλογο διαπιστευμένων προγραμμάτων σπουδών για μηχανικούς, τις προϋποθέσεις για γυναίκες μηχανικούς και στατιστικές για γυναίκες στον τομέα αυτόν. Τα άρθρα ήταν γραμμένα από μέλη της Κοινότητας Γυναικών Μηχανικών, όπως η Katharine Stinson (πρόεδρος της SWE, 1953-1955) και Lois Graham McDowell (πρόεδρος της SWE, 1955-56) που υποστήριξαν ότι το έλλειμμα μηχανικών απαιτούσε την πρόσληψη γυναικών. Το έντυπο μοιράστηκε σε κολέγια, βιομηχανίες, κυβερνητικά συμβούλια, κοινότητες μηχανικών και σε 455 λύκεια σε όλη τη χώρα. Η απόκριση ήταν θετική, το SWE έλαβε ευχαριστήρια γράμματα που ανακοίνωναν πόσο χρήσιμο ήταν το έντυπο και ζητούσαν επιπλέον αντίτυπα. Γενικότερα, το SWE προσπάθησε να απαιτήσει ισότητα στους μισθούς και συνθήκες ισότιμες με τους άντρες μηχανικούς. Δικτυώθηκε με άλλες γυναικείες οργανώσεις, ακόμη και με το ομοσπονδιακό Womens’ Bureau.⁶²

61 Alice Kessler-Harris “Out to work A History of Wage-Earning Women in the United States, Oxford University Press, 2003

”

62 Laura Micheletti Puaca, Searching for Scientific Womanpower, The University of North Carolina Press, 2014 σελ. 65-84

Γυναίκες στο Ψυχρό Διάστημα

Η συνεργασία κράτους-στρατού-πανεπιστημίου δυνάμωσε μετά το 1957, όταν οι Σοβιετικοί εκτόξευσαν τον Sputnik1 στις 4 Οκτωβρίου 1957, τον πρώτο διαστημικό δορυφόρο σε τροχιά στον κόσμο. Μετά την εκτόξευση πολιτικοί, επιστήμονες και εκπαιδευτικοί πίστευαν ότι έχουν ξεπεραστεί από τη Σοβιετική Ένωση και πρέπει να προφτάσουν. Αυτή η εκτόξευση πυροδότησε πανικό που οδήγησε στην δημιουργία της NASA(Εθνικής Υπηρεσίας Αεροναυπηγικής και Διαστήματος) το 1958 και στην αύξηση της ομοσπονδιακής χρηματοδότησης για έρευνα και ανάπτυξη. Τη δεκαετία 1957-1967, τα ομοσπονδιακά έξοδα έφτασαν τα 15 δις δολάρια. Το Κογκρέσο πέρασε το 1958 το National Defense Educational Act (NDEA), που στόχευε να ενισχύσει την εκπαίδευση για την άμυνα του κράτους με μαθήματα όπως η φυσική, τα μαθηματικά και οι ξένες γλώσσες. Ορισμένες από τις βασικές διατάξεις ήταν πόροι για υπηρεσίες προσανατολισμού σε σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ομοσπονδιακά δάνεια για προπτυχιακούς και υποτροφίες για φοιτητές. Παρόμοια με τα προηγούμενα χρόνια σε αυτές τις συνθήκες η συμπερίληψη των γυναικών σε αυτά τα προγράμματα ήταν απαραίτητη για το έλλειμμα στο επιστημονικό εργατικό δυναμικό. Συγκριτικές έρευνες για τη συμμετοχή των γυναικών στην επιστήμη στη σοβιετική ένωση έδειξαν ότι 13.000 γυναίκες μηχανικοί αποφοιτούν κάθε χρόνο στην ΕΣΣΔ σε αντίθεση με τις ΗΠΑ που αποφοιτούσαν 100 το χρόνο. Αυτή η έντονη χρησιμοποίηση του γυναικείου επιστημονικού δυναμικού από τη Σοβιετική Ένωση πυροδότησε συζητήσεις και άρθρα σχετικά με το γυναικείο επιστημονικό δυναμικό των ΗΠΑ που μένει ανεκμετάλλευτο. Όπως επισήμανε και η Ethaline Cortelyou από το Armour Research Foundation τον Ιούνιο του 1958 στο άρθρο της Chemical Bulletin “Οι επιτυχημένες εκτοξεύσεις του Sputnik 1 και Sputnik 2 υποδεικνύουν τι μπορεί να συμβεί εάν οι άνθρωποι καταλάβουν ότι το μυαλό δεν έχει φύλο.”⁶³

Με αφορμή το φόβο για την Ρώσικη υπεροχή στο διάστημα κινητοποιήθηκαν το Αμερικανικό Συμβούλιο για τις Γυναίκες στην Επιστήμη (American Council on Women in Science) και η Επιτροπή για Ενθάρρυνση των Γυναικών να

63 Ethalyne Cortelyou “ Utilizing Chemical Womanpower to combat the alleged shortage of Chemists”

Συμμετέχουν στην Επιστήμη (CommitteetoEncourageWomentoEnterScience)που είχε σχηματιστεί από τη Sigma Delta Epsilon. Πρόεδρος αυτής της επιτροπής επιλέχθηκε η Meta Ellis από τον όμιλο Aerojet General Corporation of Sacramento California. Η Ellis είχε αντιληφθεί πως οι εξελίξεις στον αγώνα του διαστήματος ήταν κατάλληλη συγκυρία να απασχοληθούν γυναίκες στη βιομηχανία της αεροναυπηγικής. Ήταν πολύ ενθουσιώδης στο να ενθαρρύνει γυναίκες προς αυτή την κατεύθυνση ορμώμενη από τη δική της εργασιακή εμπειρία στην αεροδιαστημική βιομηχανία. Η επιτροπή στόχευσε επίσης, και στις γυναίκες που είχαν αποσυρθεί λόγω μητρότητας, λόγω μιας έρευνας που είχε δημοσιευτεί, ότι τα χρηματικά ποσά που επενδύονται στις γυναίκες είναι σπατάλη, καθώς εκείνες συχνά διέκοπταν τις καριέρες τους για να μεγαλώσουν τα παιδιά τους. Η επιτροπή για την Εκπαίδευση των Γυναικών, που ιδρύθηκε το 1953, αρχικά λειτουργούσε σαν εθνική υπηρεσία έρευνας και πληροφοριών για την εκπαίδευση των γυναικών και στοιχείων για τις μορφωμένες γυναίκες. Βασίστηκε στο πρόσφατο εργατικό δυναμικό σχετικά με τη δυνατότητα εργασίας παντρεμένων γυναικών ή γυναικών μεγαλύτερης ηλικίας. Στη δεκαετία του 1950 ήταν θετική η αυξανόμενη είσοδος των γυναικών σε κολέγια, αλλά η αποτυχία να αποκτήσουν πτυχία (υψηλής βαθμίδας- διδακτορικά) σε ίδια ποσοστά με τους άντρες έδειξε στην επιτροπή ότι δεν αξιοποιούσαν όλες τους τις δυνατότητες. Εν μέσω ψυχρού πολέμου, όπου η ζήτηση για εργατικό δυναμικό και οι εγγραφές στα πανεπιστήμια αυξήθηκαν, δημιουργήθηκε το ερώτημα για ποιο λόγο εκπαιδεύονται και η επιτροπή δήλωσε ότι σε αυτή τη χώρα δεν έχει αποφασιστεί εάν οι γυναίκες είναι άνθρωποι πρώτης ή δεύτερης τάξης.⁶⁴

Παρόλο που η επάνδρωση με αστροναύτες των προγραμμάτων της NASAείχε αρχίσει από το 1958, ευκαιρίες σε γυναίκες δόθηκαν μόλις το 1978, όταν η διαστημική υπηρεσία άνοιξε τις πόρτες της σε γυναίκες υποψήφιας. Αλλά οι γυναίκες συνέχιζαν να διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη του διαστημικού προγράμματος. Ακόμα και στη σύνταξη της νομοθεσίας για την ίδρυση της NASAείχε βοηθήσει μία γυναίκα, η Eilene Galloway που εργαζόταν στην υπηρεσία έρευνας του Κογκρέσου. Είχε γράψει μία αναφορά

⁶⁴ Laura Micheletti Puaca, Searching for Scientific Womanpower, The University of North Carolina Press, 2014 σελ.99

“Guided Missiles in Foreign Countries” και συμμετείχε στη σύνταξη της νομοθεσίας σχετικά με τους κανόνες για ειρηνική εξερεύνηση του διαστήματος που οδήγησε στη δημιουργία της NASA το 1958. Συνδυάζοντας την αναταραχή για την κατάκτηση του διαστήματος μαζί με το ενδιαφέρον για γυναίκες πιλότους, όπως η Amelia Earhart και η WASP, η δρ. William Randolph Lovelace ίδρυσε ένα ιδιωτικό πρόγραμμα με όνομα “Woman in Space” (Γυναίκα στο διάστημα). Η πιλότος Geraldynne “Jerrie” Cobb βοήθησε στη δημιουργία δοκιμασιών φυσικής κατάστασης για γυναίκες και το 1961, 13 γυναίκες πιλότοι, συμπεριλαμβανομένης και της Cobb, πέρασαν τα test στις εγκαταστάσεις Lovelace’s στο New Mexico. Παρόλα αυτά η είσοδος των γυναικών στο διαστημικό πρόγραμμα εμποδίζεται λόγω πολιτικών και κοινωνικών περιορισμών και το πρόγραμμα εκπαίδευσης διακόπτεται.

Πολλές γυναίκες με την Cobb απευθύνθηκαν στο Κογκρέσο διαμαρτυρούμενες για έμφυλο διαχωρισμό, αλλά οι εκπρόσωποι της NASA και άντρες αστροναύτες υποστήριξαν ότι οι γυναίκες αυτές δεν είχαν εκπαιδευτεί ως στρατιωτικοί πιλότοι και δεν είχαν πτυχία μηχανικής. Το Κογκρέσο δεν απαίτησε από τη NASA να δημιουργήσει ένα γυναικείο πρόγραμμα κατάρτισης. Το πολεμικό ναυτικό και η πολεμική αεροπορία άρχισαν να εκπαιδεύουν γυναίκες ως πιλότους στα μέσα της δεκαετίας του 1970. Το 1978 οι πρώτες 6 γυναίκες αστροναύτες επιλέχθηκαν: οι Sally Ride, Kathryn Sullivan, Anna Fisher, Margaret Rhea Seddon, Judith Resnik και Shannon Lucid. Η Sally Ride, ήταν η πρώτη Αμερικανή γυναίκα που πήγε στο διάστημα. Η Sullivan ήταν η πρώτη γυναίκα που περπάτησε στο διάστημα και η Fisher πρώτη μητέρα που μπήκε σε τροχιά. Η μηχανικός Resnik πέθανε κατά την καταστροφή του Challenger το 1986 και η Lucid πέρασε 179 ημέρες στο διαστημικό σταθμό Mir, ρεκόρ για κάθε αστροναύτη, άντρα ή γυναίκα. Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980 αυτές οι γυναίκες έλαβαν μεγάλη προσοχή από τα ΜΜΕ, ενώ χρόνο με το χρόνο προστέθηκαν περισσότερες γυναίκες στο διαστημικό πρόγραμμα. Το 1995 η Eileen Collins ήταν η πρώτη γυναίκα που χειρίστηκε ένα διαστημικό λεωφορείο εκπληρώνοντας το όνειρο των αρχικών πιλότων της δεκαετίας του 1960, και το 2007 Peggy Whitson έγινε η πρώτη γυναίκα διοικητής του Διεθνούς Διαστημικού Σταθμού. Μέχρι το 2008 η πενηκοστή γυναίκα αστροναύτης της Αμερικής πέταξε στο διάστημα. Εκτός από τον ρόλο του αστροναύτη, πάρα πολλές γυναίκες συμμετείχαν σε ερευνητικές και διοικητικές εργασίες της NASA. Υπολόγιζαν τις τροχιές για τους

πυραύλους, τις ρουκέτες και τα διαστημικά οχήματα και ανέπτυξαν νέα υλικά που μπορούσαν να ανταπεξέλθουν στις διαστημικές θερμοκρασιακές συνθήκες, καθώς και να αντέξουν τη διαδικασία επανεισόδου. Ψυχολόγοι και φυσιολόγοι ανέλυαν σωματικά και ψυχολογικά προβλήματα που πιθανόν να ανακύπτουν από την έλλειψη βαρύτητας, την ασθενή κίνηση και τις δυνάμεις βαρύτητας που ασκούνται σε κάποιον όταν επανεισάγεται στην ατμόσφαιρα. Επίσης, αστρονόμοι και αστροφυσικοί παρείχαν δεδομένα για την απόσταση των πλανητών και τη σύνθεση τους. Η Irene Long έγινε μία από τους ανώτερους αξιωματούχους της NASA ως Διευθύντρια Ιατρικής και η Christine Darden, μηχανικός στο Langley της NASA Research Center, δημιούργησε το πρόγραμμα λογισμικού ηλεκτρονικών υπολογιστών που χρησιμοποιείται για την προσομοίωση ενός ηχητικού σήματος σε μια αεροδυναμική σήραγγα. Επίσης, συμμετείχε στον επανασχεδιασμό του αεροσκάφους για ελαχιστοποίηση της ηχητικής έκρηξης, καθώς τα στρατιωτικά αεροσκάφη φτάνουν μερικές φορές υπερηχητικές ταχύτητες, ενώ πετούν σε περιοχές που είναι κατοικημένες.

Στο ερευνητικό κέντρο Langley της NACA (National Advisory Committee for Aeronautics), πριν γίνει η σημερινή NASA εργάστηκαν και μαύρες γυναίκες, κυρίως μαθηματικοί. Θα αναφέρω το παράδειγμα της Katherine Johnson που συνεισέφερε πολύ στην αεροναυπηγική των Η.Π.Α. Στα 18 εγγράφηκε μόνη της σε κολέγιο και έγινε η τρίτη μαύρη γυναίκα που έκανε διδακτορικό στα μαθηματικά, ένα πεδίο ιδιαίτερα δύσκολο όσον αφορά στην εισαγωγή σε αυτό για γυναίκες και μαύρους. Το 1958 μετά από χρόνια εργασίας ως δασκάλα άρχισε να εργάζεται για τον προκάτοχό της NASA, την Εθνική Συμβουλευτική Επιτροπή Αεροναυτικής ή αλλιώς NACA. Η NACA είχε πάρει την ασυνήθιστη πρωτοβουλία της πρόσληψης γυναικών για την κουραστική και ακριβή εργασία μέτρησης και υπολογισμού των αποτελεσμάτων των δοκιμών αεροδυναμικής σήραγγας το 1935. Σε μια εποχή πριν από τους ηλεκτρονικούς υπολογιστές που γνωρίζουμε σήμερα, αυτές οι γυναίκες αποκαλούνταν "computer".

Η Katherine αναφέρθηκε στις γυναίκες ως «εικονικοί υπολογιστές που φορούσαν φούστες». Η κύρια εργασία τους ήταν να διαβάζουν τα δεδομένα από τα μαύρα κουτιά των αεροσκαφών και να εκτελούν ακριβή μαθηματικά καθήκοντα. Στη συνέχεια, μια μέρα, η Katherine (και ένας συνάδελφός της) ανατέθηκαν προσωρινά για να βοηθήσουν την

ερευνητική ομάδα όλων των ανδρών και έτσι σταμάτησε να είναι υπολογιστής. Ενώ τα φυλετικά και τα έμφυλα εμπόδια ήταν πάντα εκεί, η Johnson λέει ότι τα αγνόησε και διεκδικούσε τη συμμετοχή της σε διασκέψεις που καμία γυναίκα δεν είχε συμμετάσχει προηγουμένως. Το 1962 χρησιμοποιήθηκαν υπολογιστές για πρώτη φορά για να υπολογίσουν την τροχιά του John Glenn γύρω από τη Γη αλλά, σύμφωνα με την Katherine, αξιωματούχοι της NASA την κάλεσαν να επαληθεύσει τους αριθμούς. "Ήξεραν ότι είχα κάνει τους περισσότερους από τους [υπολογισμούς], έτσι επιτρέψτε μου να το κάνω" είπε. Αργότερα στη σταδιοδρομία της εργάστηκε στο πρόγραμμα Space Shuttle και σε σχέδια για αποστολή στον Άρη. Μετά από 33 χρόνια υπηρεσίας η Katherine G. Johnson αποσύρθηκε από τη NASA το 1986. Για την πρωτοποριακή της εργασία στον τομέα των προβλημάτων πλοήγησης η Katherine Johnson έλαβε το Βραβείο Ομαδικής Επίδοσης που παρουσιάστηκε στην ομάδα Lunar Spacecraft and Operations της NASA.⁶⁵

φωτογραφία 1: Η Katherine Johnson στο γραφείο της, στο Κέντρο Έρευνας Langley το 1966

65 . <http://www.visionaryproject.org/johnsonkatherine/>

Μεταξύ 1950-1970 ο αριθμός των Αμερικανών επιστημόνων είχε τριπλασιαστεί. Οι λίγες στατιστικές επιστημονικού δυναμικού της εποχής, που ήταν κατανεμημένες ανά φύλο συμφωνούσαν ότι τα νούμερα είχαν αυξηθεί κατακόρυφα και για τα δύο φύλα χωρίς να σημειώσουν ότι υπήρχε διαφορά στα απόλυτα νούμερα του κάθε φύλου. Στον παρακάτω πίνακα παρατίθενται κάποιες διαφορές στην εργασία. Για παράδειγμα, όπως και στη Σοβιετική Ένωση οι γυναίκες είναι περισσότερες σε κάποιους τομείς ενώ σε άλλους το ποσοστό γυναικών είναι πολύ χαμηλό. Επίσης, το μεγαλύτερο ποσοστό κατέχει ορισμένους βαθμούς πτυχίου. Ένα ακόμη χαρακτηριστικό του γυναικείου επιστημονικού δυναμικού είναι ότι συχνά συγκεντρώνονταν σε συγκεκριμένου τύπου επιστημονική εργασία, όπου οι μισθοί ήταν γενικά χαμηλότεροι από των αντρών.⁶⁶ Επίσης, η στατιστική εικόνα είναι ελλιπής και σχετικά με τους παράγοντες της φυλής, της οικογενειακής κατάστασης κλπ. Αυτή η ανικανότητα των στατιστικών αναλυτών να διαχωρίσουν τα δεδομένα για τις γυναίκες επιστήμονες οδήγησε σε απλουστευτικά συμπεράσματα και σε πολλές περιπτώσεις επικίνδυνα.

Σε επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί περαιτέρω

. Τα δεδομένα είναι επαρκή για να δηλώσουν ότι τη δεκαετία 1950-1960 υπήρχαν 10.000 επιστήμονες. Το Εθνικό Μητρώο ερευνών απέδωσε το συνολικό αριθμό επιστημόνων και μηχανικών από το 1954-1970 στον παρακάτω πίνακα. Στον πίνακα φαίνεται ότι το ποσοστό 6.67% το 1954-55 ανέβηκε στο 9,37% στο 1970. Άξιο αναφοράς είναι το γεγονός ότι πολλά επιστημονικά πεδία με υψηλά ποσοστά συμμετοχής γυναικών περιγράφονται με το επίθετο “άλλα”.⁶⁷

66 Margaret Rossiter, *American Science of Women*, “*Women Scientists in America: Before Affirmative Action, 1940-1972*”, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1982, σελ.95

67 Margaret Rossiter, *American Science of Women*, “*Women Scientists in America: Before Affirmative Action, 1940-1972*”, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1982, κεφ.5

Field	1954-1955			1970		
	Total	Women	Women as % of total	Total	Women	Women as % of total
Chemistry	32.452	1.890	5.82	86.980	6.201	7.33
Chemical Engineering	8.203	14	0.17			
Other Engineering	4.611	24	0.52			
Computer Sciences				11324	1.263	11.15
Mathematics	8.670	910	10.50	24.400	2.790	11.43
Statistics				2.953	337	11.41
Astronomy and Physics	11.452	348	3.04	36.336	1.354	3.73
Meteorology	1.838	26	1.41	6.637	102	1.54
Geography	522	59	11.30			
Other Earth sciences	13.829	270	1.95	23.756	852	3.59
Biological sciences	15.612	1.677	10.74	47.493	6.134	12.92
Agricultural sciences	8.126	34	0.42	15.730	57	0.36

Medical Sciences	891	59	6.62			
Psychology	10.163	2.252	22.16	26.271	6.327	24.08
Economics				13.386	812	6.07
Sociology				7.658	1.729	22.58
Political science				6.493	631	9.72
Linguistics				1.902	447	23.50
Anthropology				1.325	257	19.40
Other	1.244	158	12.70			
Total/average	115.775	7.721	6.67	312.644	29.293	9.37

Table 1: Αριθμός Επιστημόνων και Μηχανικών βάσει τομέα και φύλου, 1954- 55 και 1970

Θέση των γυναικών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στις ΗΠΑ

Πολλές γυναίκες, ενώ είχαν εκπαιδευτεί στα διάσημα Πανεπιστήμια των Η.Π.Α, ποτέ δεν προσλήφθηκαν σε προεξέχουσες ή πολυάριθμες θέσεις. Η εξαίρεση αυτή της εξεύρεσης πολύ λίγων ανύπαντρων ή παντρεμένων γυναικών που ανταποκρινόταν στις αυθαίρετες προσδοκίες των πανεπιστημίων συνεχίστηκε από τη δεκαετία του 1950 και τη δεκαετία του 1960. Ορισμένα από αυτά τα πανεπιστήμια απλά δεν είχαν προσλάβει ποτέ γυναίκες, άλλα κυρίως δημόσια πανεπιστήμια κωδικοποίησαν την πρακτική τους επικαλούμενοι τους κανόνες αντινεποτισμού, οι οποίοι απαγόρευαν την πρόσληψη συγγενών, ιδιαίτερα των συζύγων των μελών της σχολής. Το αποτέλεσμα ήταν ότι οι γυναίκες σε ακαδημαϊκές θέσεις ήταν σπάνιο φαινόμενο σε υψηλού κύρους πανεπιστήμια. Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 κάποια τμήματα ήταν αρκετά περήφανα ότι δεν είχαν προσλάβει ποτέ γυναίκες διδάσκοντες, ενώ άλλα συστηματικά δεν αντικατέστησαν εκείνες που είχαν στο παρελθόν εργαστεί ως «κοινωνικοί οικονομολόγοι». Τα μηνύματα για γυναικείο επιστημονικό δυναμικό της κυβέρνησης δεν διείσδυσαν στις σχολές των “μεγάλων” πανεπιστημίων, παρά τις λεγόμενες πιεστικές εθνικές ελλείψεις και παρόλο που ήταν οι ίδιες ομάδες και ιδρύματα που δέχονταν να δαπανούν ομοσπονδιακά κεφάλαια για την έρευνα. Οι κυβερνητικές στατιστικές έρευνες δεν κατάφεραν να φέρουν στο προσκήνιο τα πραγματικά δεδομένα για το γυναικείο επιστημονικό δυναμικό στα πανεπιστήμια κύρους. Ωστόσο, το 1960 ο John Parrish, καθηγητής οικονομικών στο πανεπιστήμιο του Illinois και ερευνητής του θέματος της υποχρησιμοποίησης των γυναικών στην επιστήμη, κατάφερε να συλλέξει κάποια πραγματικά δεδομένα. Ο Parrish έγραψε σε 20 πανεπιστήμια ζητώντας τον αριθμό του ακαδημαϊκού προσωπικού τους καταμετρημένα με τμήμα, φύλο και rank. Όλα τα πανεπιστήμια απάντησαν και τα αποτελέσματα έδειχναν μια διαφορετική εικόνα εργατικού δυναμικού από τα αδρανή σύνολα των εκθέσεων ανθρώπινου δυναμικού του NSF. Οι γυναίκες αποτελούσαν το 6.72 % από τα συνολικά μέλη ΔΕΠ, δηλαδή μόλις 474 από τους 7.057 του επιπέδου βοηθού καθηγητή και ανώτερο. Αυτοί οι αριθμοί επιβεβαιώνουν την αποκλειστικά κλειστή πρόσληψη. Τα δεδομένα του Parrish απέδειξαν με εντυπωσιακό τρόπο την επιμονή του 1960 τόσο στο “χωροταξικό” όσο και στο “ιεραρχικό” διαχωρισμό στα κορυφαία διδακτορικά

πανεπιστήμια στα οποία πραγματοποιούνταν η περισσότερη έρευνα και μηχανική τους έθνους. Η συγκέντρωση είναι εμφανής στην κορυφή του πίνακα, όπου αποκαλύπτεται ότι σχεδόν τα δύο τρίτα (303 ή 63,92%) των 474 γυναικείων σχολών σε είκοσι δύο επιστημονικές και κοινωνικές επιστήμες βρίσκονταν σε ένα τομέα που θεωρούνταν γυναικείος, τα οικονομικά του σπιτιού. Οι υπόλοιπες 171 γυναίκες μέλη ΔΕΠ βρίσκονταν σε 21 άλλα πεδία όπου η διανομή τους κυμαινόταν από τα υψηλά ποσοστά των 15.38% των γενετιστών και 12.12% των ανατόμων στο χαμηλότερο από το 1% των γεωλόγων, μηχανικών και των εντομολόγων. Έτσι, αν και οι γυναίκες αποτελούν το 10,59% των επιστημόνων που απασχολούνται σε εθνικούς θεσμούς μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1950, οι ακαδημαϊκές πρακτικές προσλήψεων στα πλουσιότερα και μεγαλύτερα πανεπιστήμια διατήρησαν το ποσοστό των γυναικών εργαζόμενων κάτω από αυτόν τον μέσο όρο στα περισσότερα επιστημονικά πεδία. Εκτός από τη συγκέντρωση τους στην οικονομία του σπιτιού, υπήρχε επίσης ένας ιεραρχικός διαχωρισμός στις κατώτερες βαθμίδες της σχολής.

Επειδή οι αυξανόμενοι ερευνητικοί προϋπολογισμοί στη δεκαετία του 1950 και στη δεκαετία του 1960 σε βιολογικούς, κοινωνικούς και άλλους τομείς επέτρεψαν στα μέλη των διδασκόντων να προσλάβουν εκπαιδευμένους βοηθούς, η επέκταση των γυναικών στα μεγάλα πανεπιστήμια ήταν μαζική με την ιδιότητα του ερευνητικού προσωπικού. Για αυτές τις θέσεις προσελήφθησαν γυναίκες επιστήμονες και μη, συμπεριλαμβανομένων και των παντρεμένων με ή χωρίς διδακτορικά, το οποίο από πολλές απόψεις βοήθησε να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας γυναικών. Ωστόσο, αυτές οι θέσεις εργασίας σχεδιάστηκαν έτσι, ώστε να μην αποκτήσει ο εργαζόμενος επαγγελματική αναγνώριση. Επομένως, παρόλο που οι εργατικές αυτές προσπάθειες συνέβαλαν στη φήμη του καθηγητή, του έργου, του πανεπιστημίου και ακόμη και του φορέα χρηματοδότησης, το στάτους των εργαζόμενων παρέμενε επισφαλές, ακόμη και μετά από πολλά χρόνια ή δεκαετίες το πανεπιστήμιο συνήθως δεν ήταν υποχρεωμένο να προσφέρει στον υπάλληλο οποιαδήποτε κατοχή ή μακροχρόνια ασφάλεια. Στην πραγματικότητα οι χρηματοδοτήσεις αύξησαν μόνο τον κυρίαρχο έμφυλο διαχωρισμό στην ακαδημαϊκή επιστήμη, με τους άνδρες να εργάζονται ως καθηγητές στις σχολές και τις γυναίκες ως βοηθοί. Το άνοιγμα στη δεκαετία του 1960 ορισμένων νέων πανεπιστημίων και ιατρικών σχολών απελευθέρωσε την πίεση που ασκεί,

κατανέμοντας μερικές θέσεις διδασκαλίας τόσο για τις γυναίκες όσο και για τους άνδρες, αλλά το διαρθρωτικό πρόβλημα παρέμεινε. Οι γυναίκες πρυτάνεις, εκτός από σχολεία ή κολέγια με τομείς όπως οικονομικά του σπιτιού ή κολέγια γυναικών, ήταν ελάχιστες. Ενδεχομένως, η πρώτη κοσμήτορας/πρύτανης τριτοβάθμιας σχολής ήταν η μαθηματικός MinaRees, η οποία υπηρέτησε ως πρώτη κοσμήτορας μεταπτυχιακών σπουδών στο CityUnivesity της Νέας Υόρκης από το 1961 έως το 1968.⁶⁸

68 Margaret Rossiter, American Science of Women, *“Women Scientists in America: Before Affirmative Action, 1940-1972”*, Baltimore, MD: Johns Hopkins University Press, 1982 κεφ.9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

Ομοιότητες και διαφορές για τις γυναίκες επιστήμονες στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ.

Από τη μελέτη για τη θέση των γυναικών στην Επιστήμη στις ΗΠΑ και στην ΕΣΣΔ προκύπτουν κάποια συμπεράσματα με τα κοινά σημεία και τις διαφορές στην αντιμετώπιση της εισόδου των γυναικών στην επιστημονική κοινότητα.

Στα προηγούμενα κεφάλαια επισημάνθηκαν οι δραματικές διαφορές στην κατανομή των ανδρών και των γυναικών σε επιστημονικά πεδία στην ΕΣΣΔ. Οι γυναίκες ήταν πολύ πιθανότερο να έχουν δημοσιεύσεις στη χημεία και τις επιστήμες της ζωής και λιγότερο πιθανό να ασχολούνται με την αστρονομία, τα μαθηματικά και τη φυσική. Αυτό το πρότυπο είναι παρόμοιο με τις ΗΠΑ, όπου η υποεκπροσώπηση των γυναικών στην επιστήμη είναι πρωτίστως στα μαθηματικά πεδία. Στην ΕΣΣΔ η συμμετοχή των γυναικών στην επιστήμη είχε αρχίσει ήδη από την Επανάσταση γεγονός το οποίο είχε καθοριστική σημασία για την ομαλότητα και τη συνέχιση της συμμετοχής τους στην επιστημονική κοινότητα, στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και σε κυβερνητικές θέσεις. Σε κάποιους επιστημονικούς τομείς, όπως η μηχανική και η ιατρική αλλά και στην εκπαίδευση και την πολιτική όντως η συμμετοχή είναι μεγαλύτερη από εκείνη στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής, όχι μόνο σε απόλυτους αριθμούς λόγω του μεγαλύτερου πληθυσμού αλλά και αναλογικά με το σύνολο των επιστημόνων. Κάποια ανάλυση παιδαγωγικών περιοδικών υποδεικνύει ότι η προώθηση των γυναικών επιστημόνων στη δεκαετία του 1960 ενισχύθηκε από το πρότυπο σχολικό πρόγραμμα της ΕΣΣΔ, το οποίο προνοούσε τη μελέτη των μαθηματικών και των υπόλοιπων θετικών επιστημών. Υπάρχουν επίσης ενδείξεις ότι τα κορίτσια επωφελήθηκαν από τις γενικευμένες προσπάθειες των επιστημόνων και των εκπαιδευτικών μαθηματικών για τον εντοπισμό και την καθοδήγηση ταλαντούχων φοιτητών, καθώς και για τη βελτίωση της συνολικής ποιότητας της διδασκαλίας σε αυτούς τους τομείς. Όσον αφορά τις επιρροές πέρα από το σχολείο, οι κοινωνιολογικές μελέτες (ιδιαίτερα εκείνες που διεξήγαγε η ομάδα του Shubkin στο Novosibirsk) υποστήριξαν ότι η οικογένεια, οι γονείς κατείχαν βασικούς ρόλους στη διαμόρφωση των φιλοδοξιών των κόρων. Ωστόσο, τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν επίσης

ότι οι ιδέες των κοριτσιών για το επαγγελματικό κύρος αντανakλούσαν αμφότερα τα σύγχρονα στερεότυπα για τις «γυναικείες δουλειές» και πρόσφεραν προκλήσεις στην ανδρική κυριαρχία στους τομείς της επιστήμης και της τεχνολογίας.⁶⁹

Ένα σημαντικό κοινό σημείο της προώθησης της γυναικείας συμμετοχής στην επιστήμη υπάρχει αρχικά στο σημείο που οι ανώτερες θέσεις και στις δύο χώρες καταλαμβάνονται δυσανάλογα από άνδρες παρά από γυναίκες και ενώ το ιδεολογικό μοντέλο υποβόσκει στη Σοβιετική πολιτική, το οικονομικό κυριαρχεί για την επικράτηση των ανδρών σε αυτές τις επιστημονικές θέσεις που έχουν κύρος. Όπως έχει αναφερθεί στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής ένα μεγάλο μέρος γυναικείου επιστημονικού δυναμικού παραμένει ανεκμετάλλευτο και η αλλαγή στην πολιτική για την αντιμετώπιση και ενσωμάτωση των γυναικών στο εργατικό και επιστημονικό δυναμικό συμβαίνει με αργό ρυθμό.

Η σοβιετική οικονομία εξαρτάται και απαιτεί τη συμμετοχή των γυναικών σε όλους τους κλάδους του εργατικού δυναμικού. Στις Ηνωμένες Πολιτείες, αντιθέτως, η συμμετοχή μιας γυναίκας στο εργατικό δυναμικό είναι πρωτίστως θέμα ατομικής επιλογής ή προσωπικής οικονομικής αναγκαιότητας και για να πραγματωθεί η κατάσταση είναι πολύ δύσκολη λόγω των περιορισμένων ευκαιριών και του ιδεώδους της Αμερικανής συζύγου που κατασκευάστηκε μετά το τέλος του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.

Ένα ακόμη σημείο άξιο αναφοράς είναι ότι και στις δύο χώρες, η απεικόνιση της γυναικείας συμμετοχής σε επιστημονικούς και επαγγελματικούς τομείς σε στατιστικά δεδομένα και στατιστικούς πίνακες, δεν ήταν ιδιαίτερα επιτυχημένη. Δε δόθηκε ιδιαίτερη προσοχή μεταξύ του διαχωρισμού με βάση το φύλο. Σε μερικούς τομείς στις Ηνωμένες Πολιτείες η συμμετοχή ήταν τόσο χαμηλή που πιθανόν να μη δόθηκε προσοχή. Σε αυτό το σημείο χρειάζεται να αναφέρουμε την πληθυσμιακή υπεροχή, συγκεκριμένα οι πληθυσμιακές καταγραφές και η αριθμητική υπεροχή των γυναικών τη δεκαετία του 1950 αιτιολογείται από ένα πλήθος παραγόντων, όπως είναι η απώλεια μεγάλου αριθμού ανδρών εξαιτίας του πολέμου και του φαινόμενου της υπογεννητικότητας που παρατηρήθηκε στην Ε.Σ.Σ.Δ.

69 . American Girls in Red Russia(*University of Chicago Press*), *American Studies scholar Julia L.*

Οι πολιτικές του Κομμουνιστικού Κόμματος σχετικά με τις εργαζόμενες γυναίκες είχαν ενσωματωθεί στην εργατική νομοθεσία από τα πρώτα χρόνια της σοβιετικής εξουσίας (1917). » Η ισότιμη παιδεία και η απασχόληση, καθώς και η βασική νομική ισότητα τους εγκαθίστανται στην ΕΣΣΔ. Από την άλλη πλευρά, την ισότητα που είχε επιτευχθεί στην κοινωνικοποιημένη εργασία, δεν ταυτίστηκε με την πραγματική ισότητα. Οι γυναίκες της Σοβιετικής Ένωσης φαίνεται να είχαν δύο σταδιοδρομίες μια στο σπίτι και μία στη δουλειά. Το πιο δημοφιλές γυναικείο επάγγελμα στη Σοβιετική Ένωση ήταν αυτό της γιατρού, όπως ανέφερα και σε προηγούμενο κεφάλαιο το ποσοστά έφτασαν μέχρι 70% του ποσοστού των γιατρών, αυτό συνέβη γιατί η φροντίδα ταυτιζόταν με το γυναικείο φύλο και αφετέρου επειδή θεωρούνταν επάγγελμα που παρείχε ευέλικτο ωράριο που επέτρεπε τη δημιουργία οικογένειας και ενασχόληση με την ανατροφή των παιδιών. Οι γυναίκες στη σοβιετική ένωση είχαν εξασφαλισμένη πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και τόσες γυναίκες όσοι και άντρες παρακολουθούσαν μαθήματα στο πανεπιστήμιο. Το ποσοστό των γυναικών τη μελέτη και την πραγματική άσκηση των «ανδρικών» επαγγελμάτων (μηχανική, τεχνολογία, ιατρική, ανώτατη εκπαίδευση) είναι πέρα από τη σύγκριση με οποιαδήποτε άλλη χώρα στον κόσμο. Οι σοβιετικές γυναίκες δεν εξαρτώνται από τους συζύγους τους για χρήματα και είναι εντελώς ελεύθερες να επιλέξουν αν θα ζήσουν με έναν άνδρα ή όχι. Τα περισσότερα διαζύγια ξεκινούν από γυναίκες. Ωστόσο, το ποσοστό των γυναικών σε υψηλότερες θέσεις εργασίας και πολιτικές θέσεις είναι σημαντικά χαμηλότερο και μειώνεται απότομα όσο πιο κοντά φτάνει στην κορυφή.⁷⁰

Ένα σημαντικό σημείο της ιστορίας του έμφυλου χάσματος παραγωγικότητας τόσο στη σοβιετική εποχή όσο και στη μεταβατική περίοδο είναι αυτός ο διαχωρισμός σε επιστημονικά πεδία. Συγκεκριμένα η βιοεπιστήμη και η χημεία, όπου οι θέσεις εργασίας για τις γυναίκες ήταν πιο διαδεδομένες, ήταν οι τομείς που είχαν τις μεγαλύτερες μειώσεις στην παραγωγικότητα και στους οποίους τα άτομα ήταν πιο πιθανό να εγκαταλείψουν την επιστήμη. Αυτό το φαινόμενο υπάρχει και στις ΗΠΑ το «παζλ παραγωγικότητας» που ονομάζεται από κάποιους κοινωνικούς επιστήμονες. Και στις δύο χώρες, το κενό στα ποσοστά

70 Gerhard F. Schilling M. Kathleen Hunt., WOMEN IN SCIENCE AND TECHNOLOGY: U.S./USSR COMPARISONS σελ.13-21)

δημοσίευσης επιστημονικής έρευνας μεταξύ αντρών και γυναικών φαίνεται να είναι σημαντικό ανεξάρτητα από τους παράγοντες που σχετίζονται με την οικογένεια και την προσωπική ζωή αν υποθεθεί ότι η κρατική στήριξη των εργαζόμενων μητέρων από τη Σοβιετική Ένωση ήταν αποτελεσματική, οι παράγοντες αυτοί θα έπρεπε να ήταν ακόμη λιγότερο περιοριστικοί στη Σοβιετική Ένωση. Επίσης στις Η.Π.Α. το αφήγημα για ένα προοδευτικό κράτος ήταν μακριά, αφού οι ρυθμοί απορρόφησης των γυναικών στην επιστημονική κοινότητα και η προσκόλληση στο θεσμό της οικογένεια αργούσε να ξεπεραστεί.⁷¹

71 Ina Ganguli ,Was the USSR Ahead of the US in Gender Equality in Science?

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

Η μητρότητα στη Σοβιετική Ρωσία και στις ΗΠΑ

Το να κατέχεις ένα γυναικείο σώμα στη Σοβιετική Ένωση την περίοδο 1930-1960, σήμαινε ότι ένα σετ από κανονιστικές πολιτικές θα εφαρμόζονταν σε αυτόν που το φέρει. Παρά τις δηλώσεις για ισότητα των ανδρών και των γυναικών ο Σοβιετικός χάρτης φύλων είναι ετεροφυλόφιλος και βασίζεται στην έννοια της “φυσικής” διαφοράς μεταξύ ενός ανδρικού και γυναικείου σώματος. Μία γυναίκα σε αντίθεση με έναν άντρα είχε συγκεκριμένες ιδιότητες και ενδιαφέροντα, όπως η φροντίδα του εαυτού της και της οικογένειας, η ομορφιά καθώς και “φυσικά” (προκαθορισμένα από την ανατομία της) συναισθήματα για λόγους αναστάτωσης ή θυμού για παράδειγμα σε περίπτωση διαχωρισμού από τα παιδιά της λόγω μισθωμένης εργασίας. Οι κανόνες της ομορφιάς και της μητρότητας διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση της θηλυκότητας. Η μητρότητα ήταν συνδεδεμένη με την αναπαραγωγή των νέων σοβιετικών πολιτών και σε πολλές πτυχές ήταν κάτω από τον κρατικό έλεγχο. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου η αφήγηση για τη μητρότητα στηρίχθηκε στο λόγο για το φυσικό προορισμό της γυναίκας. Η συζήτηση αυτή για τον φυσικό προορισμό των γυναικών συσσωρεύσε προεπαναστατικές παραδόσεις της αγροτικής κοινωνίας σχετικές με τον αναπαραγωγικό ρόλο των γυναικών που ενισχύθηκε και δικαιολογήθηκε μέσω της επιστήμης. Ιδιαίτερα η ιατρική που θεώρησε δεδομένη την ανώτερη αυθεντία αυτή των ιατρικών ινστιτούτων σχετικά με τις διαδικασίες της εγκυμοσύνης, της άμβλωσης, των τοκετών και της φροντίδας των βρεφών. Έτσι η φυσικότητα συνδέθηκε με την επιθυμία να αποκτήσουν παιδιά οι γυναίκες, και η διαδικασία του τοκετού λόγω της ιδιαίτερης σημασίας της για την κοινωνία, για την μητέρα και το παιδί συνδέθηκε με την ιατρικοποίηση της μητρότητας. Οι πληρωμένες μητρικές άδειες, κάποιες άλλες κοινωνικές παροχές για εργαζόμενες μητέρες, η πρόσβαση σε νοσοκομεία για δωρεάν προγεννητικό έλεγχο και η δημόσια παιδική μέριμνα αποτελούν στοιχεία για την κοινωνικοποιημένη μητρότητα δηλαδή τη μετατροπή της μητρότητας από βιολογική διαδικασία σε κοινωνική.

Η φροντίδα των παιδιών είχε συνδεθεί με πατριωτική πράξη γιατί συμβόλιζε τη φροντίδα για το μέλλον του έθνους. Η σοβιετική κοινωνία είχε δεδομένο ότι το “να είσαι μητέρα” αποτελεί την πιο προφανή επιθυμία κάθε γυναίκας. Προκειμένου η γυναίκα να φτάσει σε αυτό το επιθυμητό στάδιο της μητρότητας χρειάζεται βοήθεια και το σοβιετικό κράτος μπορεί να εγγυηθεί αυτή τη βοήθεια μέσω της νομοθεσίας για την εργασία για παράδειγμα, και των κοινωνικών παροχών για τη διευκόλυνση της ανατροφής των παιδιών και της διατήρησης της εργασίας. Το γυναικείο σώμα ελέγχεται και ενημερώνεται από ειδικούς ιατρούς, ιατρικές προειδοποιήσεις και εξηγήσεις, σχέδια για την αναπαραγωγή του εμβρύου ακόμα και εικονογραφημένες απεικονίσεις από ιατρικά ινστιτούτα και ινστιτούτα φροντίδας παιδιών.

Σε κάποιες δημοσιεύσεις τη δεκαετία 1950-1960 διαφαίνεται μία συζήτηση για την έννοια της συνειδητής μητρότητας, αυτή η έννοια μπορεί να γίνει αισθητή μέσα από αρνητικές απαντήσεις που δόθηκαν στο ερώτημα εάν η γυναίκα έχει ελεύθερο χρόνο αφότου γίνει μητέρα. Επίσης αμφισβητήθηκε πρώτη φορά αυτή η φυσικότητα της μητρότητας και ιδιαίτερα η ενστικτώδης κατανόηση των αναγκών του παιδιού από τη μητέρα.

Είναι σημαντικό να σταθούμε στη σύνδεση μητρότητας και γυναικείας ευτυχίας, το να γίνεις μητέρα γινόταν αντιληπτό ως φυσικό και προφανές στάδιο στη ζωή μιας γυναίκας, και η μόνη περίπτωση πραγμάτωσης της γυναικείας ευτυχίας. Μια “φυσιολογική” γυναίκα έπρεπε να νοιάζεται για τα παιδιά της και να κάνει τα αδύνατα δυνατά για την επιβίωση τους. Για να εκπληρώσει επιτυχώς αυτό το ρόλο μια γυναίκα δυσκολευόταν πολύ και έπρεπε να μειώσει τον αριθμό των παιδιών που θα αποκτούσε ή τις ώρες εργασίας της.

Θα σταθούμε στο τελευταίο σενάριο για να μιλήσουμε για τις αμβλώσεις που σε μερικές περιπτώσεις θεωρήθηκαν, ως ένα είδος "τελευταίας λύσης" για τον οικογενειακό προγραμματισμό. Οι αντιρρήσεις κατά των αμβλώσεων διέφεραν σημαντικά και συμπεριλήφθηκαν στη θρησκευτική καταδίκη και τους κινδύνους παράνομων λειτουργικών αμβλώσεων (πριν το 1955) αλλά και τη γενικότερη δυσφορία κατά της διαδικασίας. Τη δεκαετία του 1960 η έκτρωση έγινε ο κοινός τόπος ρύθμισης των διαστημάτων μεταξύ των γεννήσεων και του αριθμού των παιδιών σε μία οικογένεια, ή ακόμη και την έναρξη της μητρότητας. Σε αυτό το σημείο θα σημειώσουμε κάποια πράγματα σχετικά με τη νομοθεσία

των εκτρώσεων στην ΕΣΣΔ, η έκτρωση αρχικά νομιμοποιήθηκε το 1920, έγινε παράνομη το 1936 και νομιμοποιήθηκε εκ νέου το 1955. Το 1936 πολλά άρθρα σε περιοδικά επιδοκίμαζαν αυτή την απαγόρευση της έκτρωσης υποστηρίζοντας ότι ευθυνόταν για την αύξηση των ποσοστών υπογεννητικότητας στη χώρα, σε αντίθεση με τη νομοθεσία νομιμοποίησης της έκτρωσης του 1955 που επιδέχτηκε μικρής δημοσιοποίησης από τα μέσα ενημέρωσης. Το γνωστό γυναικείο περιοδικό *Rabotnitsa* της εποχής συνέχισε τη δεκαετία του 1950 να επαινεί τη μητρότητα και να παραμελεί τη σημασία που είχε το ανανεωμένο/αναθεωρημένο δικαίωμα στην έκτρωση για τις γυναίκες. Αυτή η σχετική σιωπή είχε νόημα για την αποφυγή μεγάλου αριθμού γυναικών στροφής προς την έκτρωση, η προώθηση της μητρότητας παρέμεινε σημαντική προτεραιότητα για το σοβιετικό κράτος. Η έκτρωση θεωρήθηκε όχι τόσο ως δικαίωμα των γυναικών, αλλά ως διορθωτικό μέσο κατά της προσφυγής σε παράνομες αμβλώσεις. Αρκετά άρθρα στον Τύπο κατά τη διάρκεια του 1955 το έκαναν σαφές ότι οι παράνομες αμβλώσεις ήταν πλέον διαδεδομένες και προκαλούσαν σοβαρές επιπτώσεις και ιατρικές επιπλοκές για τις γυναίκες.⁷² Η απουσία αντισύλληψης στην ΕΣΣΔ ανάγκασε τις γυναίκες να αναζητήσουν τις αμβλώσεις ως μέσο ελέγχου των γεννήσεων. Η προώθηση της μητρότητας παρέμεινε ρητό και κεντρικό θέμα της σοβιετικής κοινωνίας και η νομοθεσία για τις εκτρώσεις δε θα τη μείωνε. Οι εκτρώσεις δεν κατοχυρώθηκαν με τον ίδιο τρόπο ως δικαίωμα, όπως η άδεια μητρότητας και οι συνθήκες που πραγματοποιούνταν οι νόμιμες αμβλώσεις ήταν άσχημες και οι κλινικές περιγράφονταν ως “σφαγεία”.⁷³

Παρά την έκταση και την εύκολη πρόσβαση η άμβλωση εξακολουθεί να αποτελεί μια διαδικασία που απορρίπτεται επίσημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αναφέρει η συγγραφέας Heitlinger . Σε μια κλινική υπήρχαν δύο αφίσες, η πρώτη απεικόνιζε μία ευτυχισμένη μητέρα και μία από μια θλιμμένη που έκανε έκτρωση. Όπως και στη δεκαετία του 1920 οι αμβλώσεις θεωρούνταν αναγκαίο κακό και το Σοβιετικό κράτος είχε αποφασίσει να μειώσει τον αριθμό τους. Στο βιβλίο του Mandel περιγράφονται πολλές συνομιλίες με τη γιατρό Kazhanova, επικεφαλής μιας μεγάλης κλινικής της Μόσχας. Σε μία από αυτές η

72 Mary Buckley, *Women and ideology in the soviet union*, Univ of Michigan Pr (December 1, 1989)

73 Golubeva, 1980, σελ. 55

Kazhanova δήλωσε στον Mandel ότι η αναλογία των εκτρώσεων επί των γεννήσεων είχε μειωθεί από 3 προς 1 σε 1 προς 1 εξαιτίας της εισαγωγής των μορφών αντισύλληψης (χάπιού και IUD) . Όμως οι γυναίκες που προλαμβάνουν μια πιθανή εγκυμοσύνη εφαρμόζοντας τα αντισυλληπτικά μέτρα από την κλινική της αποτελούν το 4% των γυναικών, ικανών για τεκνοφορία. Η σοβιετική ένωση δεν παράγει το δικό της αντισυλληπτικό χάπι, αλλά το εισάγει από την Ουγγαρία, για αυτό το λόγο είναι πιο εύκολα προσβάσιμο σε άτομα με διασυνδέσεις, δεν αποτελεί μια χωριάτικη δεισιδαιμονία όπως επιχειρηματολογεί ο Mandel, αλλά η μη διαθεσιμότητα είναι που εμποδίζει τις γυναίκες από το να το χρησιμοποιήσουν.⁷⁴

Χώρος και μητρότητα στην ΕΣΣΔ

Η μητρότητα όπως αναφέρθηκε και προηγουμένως πραγματοποιούνταν με τη διαμεσολάβηση ενός γιατρού και σε ένα συγκεκριμένο χώρο, περίβολο της μητρότητας. Πράγματι, ο γιατρός έπαιξε αποκλειστικό ρόλο στην απόδοση της μητρότητας. Μέσα από την πρόσθετη ικανότητά του να βλέπει στο σώμα της γυναίκας αυτό που η ίδια δεν μπορούσε να δει ή να αισθανθεί, ο γιατρός καθόριζε την αρχή της νέας ζωής της γυναίκας ως μελλοντική μητέρα και μπορούσε να επηρεάσει το αποτέλεσμα της εγκυμοσύνης της. Από την άλλη πλευρά, ο γυναικολόγος γιατρός είχε ιδιαίτερη εξουσία από το σοβιετικό κράτος και, μπορούσε να επιβεβαιώσει τη σύνδεση του σώματος της εγκύου με τις απαιτήσεις/χαρακτηριστικά της γυναικείας θηλυκότητας. Αλλά είχε επίσης την εξουσία να αποφασίσει την ημερομηνία έναρξης της άδειας μητρότητας και τις πιθανές ανάγκες για ένα πρόσθετο πακέτο άδειας για την οικογενειακή φροντίδα, επηρεάζοντας με αυτόν τον τρόπο και την κοινωνική και εργασιακή κατάσταση της γυναίκας.

Τα νοσοκομεία που γεννούσαν οι γυναίκες αποτελούν ένα παράδειγμα αποκλειστικά γυναικείου χώρου όπου δεν επιτρέπονταν άντρες αλλά δεν ήταν ασφαλής χώρος για τις γυναίκες γιατί ήταν χώροι που ιατρικοποιούταν το σώμα τους στο βωμό του κράτους. Ο

74 Alena Heitlinger – Women and the state socialism, σελ.129

θηλασμός, μαζί με το παιδί ήταν μια άλλη επιβεβαίωση ομαλότητας: απέδειξε την σωματική ικανότητα μιας γυναίκας να ταΐσει το μωρό και συμβόλιζε τη φροντίδα της μητέρας.

Τα παραπάνω οδηγούν στο κύριο επιχείρημα αυτού του κεφαλαίου, συγκεκριμένα στο πώς αντιλαμβάνεται τη βιολογία των γυναικών το σοβιετικό κράτος, δηλαδή την αντίληψη της κοινωνίας για τις γυναίκες ως μήτρες του έθνους και την προσοχή εστιασμένη στην ικανότητα των σωμάτων τους να παράγουν νέους πολίτες για το κράτος/ έθνος για την αναπαραγωγή της σοβιετικής κοινωνίας. Λόγω της βιολογικής τους ικανότητας και μόνον αυτής τα αναπαραγωγικά σώματα χρήζουν μια άλλης αναγνώρισης μέσα στη σοβιετική κοινωνία. Η απαίτηση για υποστήριξη των γυναικών μητέρων ήδη από την επανάσταση καθώς και κείμενα που υποστήριζαν τη γυναικεία χειραφέτηση αντιμετώπιζαν τη γυναικεία αναπαραγωγική ικανότητα ως μία ιδιότητα που έπρεπε να λάβει κρατική οικονομική υποστήριξη. Επίγνωση σχετικά με προγράμματα κοινωνικής πρόνοιας για μητέρες και παιδιά σε "αναπτυγμένες" ευρωπαϊκές χώρες μεταξύ των ηγετών των μπολσεβίκων, συνέβαλαν στο να επικεντρωθεί η προσοχή του κράτους στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι μητέρες και τα παιδιά, κυρίως εκείνες που ήταν άπορες και τα υψηλά ποσοστά θνησιμότητας των παιδιών που συνδέονταν με αυτό, αλλά επίσης και στην αξία των παιδιών στο έθνος.

Το δικαίωμα της γυναίκας να επιλέγει δεν είχε γίνει αποδεκτό ως πολιτική στη Σοβιετική Ένωση, αν και η άμβλωση ήταν σχετικά ελεύθερη. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η επίσημη άποψη που επικρατούσε ήταν ότι η γυναίκα που γεννά και μεγαλώνει παιδιά εκπληρώνει και τη φυσική της επιθυμία αλλά και το χρέος της προς το κράτος. Η ατεκνία από επιλογή συνοφρύγεται επειδή θεωρείται εγωιστική επιλογή. Για αυτό το κράτος όχι μόνο ρύθμιζε την παροχή αντισυλληπτικών αλλά μπορούσε και να απογορεύσει τη χορήγηση τους.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα που απεικονίζει την εμμονή στην προώθηση την μητρότητας ήταν οι παιδικοί σταθμοί και τα νηπιαγωγεία που υπόσχονταν να βοηθήσουν τις γυναίκες να εκπληρώνουν το ρόλο της εργαζόμενης και της μητέρας. Η Σοβιετική κυβέρνηση είχε αναπτύξει ένα σύστημα παιδικών σταθμών, νηπιαγωγείων, κατασκηνώσεων και άλλων παιδικών σταθμών. Είναι η ανάγκη των γυναικών στη βιομηχανία, οι οποίες αντιπροσωπεύουν σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη αυτών των ιδρυμάτων. Όπως δήλωσαν εδώ και πολύ καιρό οι Kingsbury και Fairchild, «Η υγεία του ανθρώπου, της γυναίκας και του παιδιού είναι ιδιαίτερα

η ευθύνη της γυναίκας, ιδιαίτερα η φροντίδα των ασθενών και του παιδιού. . Επιπλέον, η φροντίδα του παιδιού από τους δημόσιους θεσμούς δίνει στο κράτος την ευκαιρία να εξασφαλίσει την ευημερία της ανερχόμενης γενιάς και να εκπαιδεύσει το παιδί ώστε να είναι χρήσιμος πολίτης και να συνεισφέρει στο κράτος στις επόμενες γενιές.⁷⁵

Διαφορές στην εργασία των εγκύων στις ΗΠΑ-ΕΣΣΔ

Η διάρκεια της αμειβόμενης και μη αμειβόμενης αδειάς μητρότητας που καταβάλλεται και τα άλλα οφέλη της μητρότητας (για παράδειγμα η διασφάλιση της απασχόλησης μαζί με την ευρεία διάδοση των εγκαταστάσεων φροντίδας παιδιών είναι από τα πιο ορατά προνόμια που απολαμβάνουν οι γυναίκες στις σοσιαλιστικές χώρες από εκείνες των καπιταλιστικών. Κάθε εργαζόμενη Σοβιετική γυναίκα λαμβάνει πλήρη άδεια μητρότητας, 16 εβδομάδων αμοιβή (26 εβδομάδες στην Τσεχοσλοβακία), κατά το ήμισυ πριν από τη γέννηση του παιδιού. Μπορούν να μείνουν μακριά από τη δουλειά τους για τα 3 πρώτα χρόνια αμισθεί, χωρίς να χάσουν τη θέση εργασίας. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη διασφάλιση της θέσης εργασίας τους ,τα μόνους υπηρεσίας, τα προσόντα συνταξιοδότησης και τα συναφή. Μια νέα μητέρα στη Σοβιετική ένωση έπρεπε άμεσα να λαμβάνει τις τακτικές ετήσιες αμειβόμενες ημέρες διακοπών της ,αμέσως μετά την άδεια μητρότητας αν το επιλέξει, ανεξάρτητα από τις συνήθεις διακοπές.⁷⁶

Αυτή η αντιμετώπιση της γυναίκας ως μήτρα και υπεύθυνη για την αναπαραγωγή του έθνους απαντάται και στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής την περίοδο του Ψυχρού πολέμου. Εκεί το ιδεολόγημα είναι πιο σαφές και **πιο ρητά διατυπωμένα**. Η οικογένεια είναι πολύ σημαντική και η γυναίκα οφείλει να την έχει προτεραιότητά της. Ο κυρίαρχος λόγος διατηρούσε σαφή τα όρια μεταξύ οικίας και εργασίας. Δεν μπορούμε να παραβλέψουμε το γεγονός ότι από την περίοδο του Β Π.Π η δυνατότητα συμμετοχής των γυναικών είχε

75 Women in the Soviet Union , Norton Dodge.

76 Mandel, 1975: ch.6, p.114

ενδυναμωτικό χαρακτήρα. Ίσως αποτέλεσε αυτός ο ενδυναμωτικός χαρακτήρας και μια ανησυχία για πιθανή διαταραχή αυτών των άκαμπτων γραμμών μεταξύ εργασίας και οικίας. Στην περίοδο του ψυχρού πολέμου οι προσπάθειες για να επαναπροσδιοριστούν οι έννοιες θηλυκότητας και αρρενωπότητας (πχ λόγω του Mccarthyism) και εκείνες για μετασχηματισμό των εννοιών του φύλου και της οικογένειας καταστάθηκαν.

Όπως έχουμε αναφέρει, αυτό το άνοιγμα των θέσεων εργασίας στις γυναίκες την περίοδο του πολέμου κατέληξε στο να αποτελέσουν οι γυναίκες προσωρινές προσθήκες. Τα προγράμματα πρόσληψης είχα ως στόχο γυναίκες νεαρής ηλικίας, άγαμες ή παντρεμένες αλλά άτεκνες. Οι μητέρες με τα μικρά παιδιά προτιμούνταν ως έσχατη λύση και εγκαταστάσεις παιδικής φροντίδας κατά τη διάρκεια του πολέμου δεν διατηρήθηκαν (Anderson, 1982, Weatherford, 1990).

Οι στρατηγικές στρατολόγησης και απασχόλησης την περίοδο του πολέμου σχεδιάστηκαν και εκτελέστηκαν με στόχο την επιστροφή στο statusquo. Η τελική αναθεώρηση αναμενόταν: «Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι γυναίκες θα πρέπει να εγκαταλείψουν τη δουλειά τους στο τέλος του πολέμου για να επιτρέψουν την επιστροφή των ανδρών στην εργασία τους καθώς εκείνοι απελευθερώνονται από τις ένοπλες δυνάμεις (McKelvey, 1942: 39). "Αυτό ήταν αλήθεια σε εταιρείες όπως η TCA, όπου οι επιστρέφοντες στρατιώτες αντικατέστησαν επίσης τις γυναίκες σε θέσεις που ήταν παραδοσιακά γυναικείες, όπως η εργασία ως αεροσυνοδός (HelmsMills, 2002). Αυτή η προσωρινή εργασία των γυναικών υποστηρίχθηκε με την επείγουσα πατριωτική ανάγκη.

Με την επιστροφή από τον πόλεμο των αντρών στρατιωτών οι Ηνωμένες Πολιτείες επικεντρώθηκαν στη σημασία της οικίας και οικογένειας και στους παραδοσιακούς έμφυλους ρόλους. Οι απεικονίσεις από τα μέσα ενημέρωσης ότι οι γυναίκες αγκάλιαζαν αυτή την επιστροφή τους σίτι δεν αντικατόπτριζε την πραγματικότητα πολλών γυναικών. Η επιστροφή στην οικογενειακή ζωή απεικονιζόταν εξιδανικευμένη λόγω της νέας συνθήκης του ψυχρού πολέμου. Ο ψυχρός πόλεμος είχε μεγάλη επίδραση στις σχέσεις μεταξύ των φύλων οι οποίες κεφαλαιοποιήθηκαν στις ομιλίες για τον ψυχρό πόλεμο και υποβάθμισαν τις γυναίκες σε ένα πολύ περιορισμένο ρόλο. Η αναζωπύρωση ενός θηλυκού στερεότυπου στην αμερικανική λαϊκή κουλτούρα συμπλήρωσε την εξέλιξη προς το καθεστώς υπερδύναμης και τις μόνιμες

δεσμεύσεις παγκόσμιας ασφάλειας. Η Friedan, στο βιβλίο της *Feminine Mystique* ερευνά πως κατασκευάζεται το ιδεώδες της Αμερικανής συζύγου. Επισημαίνει και παρουσιάζει το στερεότυπο της γυναικείας θηλυκότητας που είχε εξέχουσα θέση στην περίοδο του ψυχροπολεμικού πολέμου και απαιτούσε από τις γυναίκες να αγκαλιάσουν την οικιακή ζωή ως την εκπλήρωση της θηλυκότητας τους. Τα μαθήματα των ετών του πολέμου της γυναικείας δύναμης και της εργασιακής αρμοδιότητας καταπιέστηκαν. Οι εκπαιδευτικοί στόχοι των γυναικών μετατοπίστηκαν από την καριέρα σε δημιουργία οικογένειας. Η ανάπτυξη σταδιοδρομίας μέσω της εκπαίδευσης ήταν ένας στόχος που η Friedan παρατηρούσε ότι είχε έρθει να θεωρηθεί ως "περίεργος και ενοχλητικός". Τόσο οι άνδρες όσο και οι γυναίκες ανέφεραν στους διαδηλωτές ότι ήθελαν μεγάλες οικογένειες, με τη γυναίκα στο σπίτι με τα παιδιά (Weatherford, 1990). Το πατριωτικό πνεύμα που ενθάρρυνε την εργασία των γυναικών κατά τη διάρκεια των πολέμων αναλήφθηκε για να ενισχυθεί ο ανανεωμένος ρόλος των γυναικών: "Σίγουρα οι υπέροχες νεαρές νέες μας σήμερα οι οποίες έχουν μεγαλώσει κατά τη διάρκεια μιας τραγικής περιόδου θα έρθουν μαζί με τους συζύγους τους και τα παιδιά για να βοηθήσουν τη χώρα να βγει από αυτό το δίλημμα [της φθίνουσας αύξησης του πληθυσμού]Τα τρία παιδιά ανά ζευγάρι θα πρέπει να αποτελούν τον ελάχιστοστόχο⁷⁷. Εκείνη την περίοδο εισήχθη και ο όρος **baby boom** για να περιγράψει την αύξηση των γεννήσεων την περίοδο του ψυχρού πολέμου. Ήταν αφορμή για επιστροφή στην κανονικότητα. Η παρουσία μικρών παιδιών και οι επακόλουθες χρονικές απαιτήσεις έφεραν δυσανεμία σχετικά με τις περιορισμένες λειτουργίες των γυναικών, καθώς η μητρότητα στις Η.Π.Α είχε συνδεθεί με την εκπλήρωση της γυναικείας επιθυμίας και θηλυκότητας. " **Η γοητεία αυτής της θηλυκότητας άνθισε εν μέρει επειδή γέμιζε ένα χάσμα σε αυτό που χαρακτηρίζεται ως εθνική ταυτότητα.**" (Grant, 1994:123). Η μετάβαση των Η.Π.Α σε παγκόσμια δύναμη διευκολύνθηκε από την εκθείαση της οικογένειας.⁷⁸

Η ανάδυση του baby boom είχε ιδιαίτερα περιοριστική επίδραση στις γυναίκες. Τα βιβλία συμβουλών και τα άρθρα περιοδικών ("Μη φοβάστε να παντρευτείτε νέοι", "Το

77 Chatelaine Magazine, may, 1946 – see Franks 1946

78 Mary Runte, *I Love Lucid: The Cold War, Feminism, And The Ideation Of The American Family*, University of Lancaster, July 2003.

μαγείρεμα σε μένα είναι ποίηση", "Η θηλυκότητα αρχίζει στο σπίτι") προέτρεψε τις γυναίκες να εγκαταλείψουν το εργατικό δυναμικό και να αγκαλιάσουν τους ρόλους τους ως σύζυγοι και μητέρες. Η ιδέα ότι η σπουδαιότερη δουλειά μιας γυναίκας ήταν να φέρει και πίσω παιδιά δεν ήταν καθόλου νέα, αλλά πήρε μια νέα σημασία στη μεταπολεμική εποχή. Πρώτον, έβαλε τα baby boomers ακριβώς στο κέντρο του προαστιακού σύμπαντος. Δεύτερον, δημιούργησε μεγάλη δυσαρέσκεια μεταξύ των γυναικών που επιθυμούσαν μια πιο ικανοποιητική ζωή. (Στο βιβλίο της "The Feminine Mystique" του 1963, η δικηγόρος για τα δικαιώματα των γυναικών Betty Friedan ισχυρίστηκε ότι τα προάστια ήταν «να ταΐσουν τις γυναίκες ζωντανές»). Αυτή η δυσαρέσκεια με τη σειρά της συνέβαλε στην αναγέννηση του φεμινιστικού κινήματος στη δεκαετία του 1960. Η εποχή του Ψυχρού Πολέμου διευκόλυνε τη μετάβαση των ΗΠΑ σε παγκόσμια δύναμη, εκθειάζοντας τις αξίες της οικογένειας. Αλλά αυτή τη φορά το πεδίο της μάχης ήταν η Αμερική. οι άνδρες θα πολεμούσαν για τον «αμερικανικό τρόπο ζωής» από τις εστίες τους. Το έργο της γυναίκας ήταν να διατηρηθεί η "εστία και το σπίτι". "Η εικόνα της γυναίκας ως υπερθηλυκή (ultrafeminine) και εξαρτημένη, ενίσχυσε την ανάγκη να είναι ο άντρας προστάτης του οίκου και της οικογένειας. ⁷⁹

Νομοθεσία για εκτρώσεις

Καθώς οι Ηνωμένες Πολιτείες εισήλθαν στην εποχή μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, η έκτρωση ήταν παράνομη σε όλα τα κράτη. οι περισσότεροι Αμερικανοί θεωρούσαν την άμβλωση ως ανήθικη και πιθανώς πίστευαν ότι αποτελούσε δολοφονία ενός αγέννητου παιδιού. Οι υπέρμαχοι των εκτρώσεων υποστήριξαν ότι η ποινικοποίηση της έκτρωσης είχε προωθήσει μια παράνομη, και συχνά επικίνδυνη, υπόγεια βιομηχανία και ότι τουλάχιστον απαιτούνται νόμοι για να ληφθούν υπόψη εξαιρετικές περιστάσεις - όπως ο βιασμός, η απόδειξη προβλήματος στο έμβρυο, ή ο κίνδυνος που μπορεί να παρουσιάσει ο τοκετός στην υγεία της μητέρας. Η εμφάνιση ή επανεμφάνιση ενός ισχυρού κινήματος για τα δικαιώματα των γυναικών στη δεκαετία του 1960 μετατέθηκε σε αγώνα για τα δικαιώματα των

79 Betty Friedan, The feminine mystique, Dell, 1977, σελ.15-20

αμβλώσεων, επιδιώκοντας να δώσει έμφαση στην γυναίκα και όχι στο έμβρυο. Υποστήριζαν ότι οι γυναίκες είχαν δικαίωμα να έχουν εκείνες τον έλεγχο για τα σώματα τους και είχαν και το συνταγματικό δικαίωμα της έκτρωσης . Στα τέλη της δεκαετίας του 1960 και στις αρχές της δεκαετίας του 1970 διάφορες πολιτείες άλλαξαν τους νόμους τους για να λάβουν υπόψη τις εξαιρετικές περιστάσεις που σχετίζονταν με την άμβλωση. Πολύ μικρός αριθμός πολιτειών από την άλλη , για παράδειγμα η Νέα Υόρκη, διεύρυνε σημαντικά την περιοχή περιπτώσεων εντός των οποίων επιτρεπόταν η άμβλωση.⁸⁰

Οι Αμερικανοί ήταν καλά έτοιμοι να αγκαλιάσουν την οικιακή ζωή εν μέσω της ατομικής εποχής. Ένα σπίτι γεμάτο με παιδιά θα δημιουργούσε ένα συναίσθημα ζεστασιάς και ασφάλειας από τις ψυχρές δυνάμεις της διαταραχής. Το σημαντικότερο όμως είναι ότι τα παιδιά πάντα θα αποτελούν σύνδεση με το μέλλον και ένα μέσο για την ανανέωση ενός έθνους/λαού που είχε εξαντληθεί από τους θανάτους πολέμου. Παρόλο που οι γονείς του baby-boom δεν ήταν πιθανό να εκφράζουν συνειδητές επιθυμίες για την ανασύσταση της χώρας, και τη βοήθεια στη μείωση του πληθυσμού λόγω των εκατοντάδων χιλιάδων θανάτων δεν σημαίνει ότι ήταν πολύ κάτω από την επιφάνεια της μεταπολεμικής συνείδησης των Αμερικανών. Η άποψη της τεκνοποίησης ως καθήκον ήταν οδυνηρά αληθινή και το κράτος των Ηνωμένων Πολιτειών είχε επιστρατεύσει όλα τα μέσα προς αυτή την κατεύθυνση.

Για περισσότερα από δεκαπέντε χρόνια γράφονταν εκατομμύρια λέξεις για τις γυναίκες και τις επιθυμίες τους, σε όλες τις στήλες, βιβλία και άρθρα από εμπειρογνώμονες που απευθύνονταν στις γυναίκες και έλεγαν ότι μοναδικός τους ρόλος ήτανη επιδίωξη της ολοκλήρωσης μέσω του ρόλου τους ως σύζυγοι και μητέρες. Συνεχώς οι γυναίκες άκουγαν ότι έπρεπε να επιθυμούν μόνο αυτή την ολοκλήρωση τους. Αυτές οι νουθεσίες αφορούσαν πώς βρουν έναν σύζυγο και να τον κρατήσουν, πώς να θηλάζουν παιδιά και να χειρίζονται την εκπαίδευσή τους στην τουαλέτα, πώς να αντιμετωπίζουν την αδελφική αντιπαλότητα και την εξέγερση των εφήβων, πως να αγοράσουν ένα πλυντήριο πιάτων, να μαγειρέψουν. πώς να ντύνονται και να επιδεικνύουν τη θηλυκότητά τους. Γνώρισμα που η εποχή το έθεσε εκτός εκπαιδευτικής κατάρτισης και εργασίας .Οι θηλυκές γυναίκες δεν έπρεπε να θέλουν καριέρες,

80 Ross Gregory,Cold War America ,Facts on file Inc,2003,σελ.184-187

υψηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης, και τα πολιτικά δικαιώματα - της ανεξαρτησίας και των ευκαιριών για τα οποία αγωνίστηκαν παλιότερα.

Οι γυναίκες, στα σαράντα και τα πενήντα, εξακολουθούσαν να θυμούνται τον πόνο που προκαλεί το να παραιτούνται πλήρως από αυτά τα όνειρα. ⁸¹

Η θηλυκότητα επικροτούνταν μόνο γιατί εξυπηρετούσε στην αντικειμενοποίηση της γυναίκας και ενίσχυε την προσαρμογή των γυναικών στη νέα συνθήκη της αμερικανικής οικογένειας μέσα στο καπιταλιστικό οικονομικό μοντέλο. Το εθνικό συμφέρον ήταν σε κατάσταση ανησυχίας για την αναπαραγωγή του έθνους και αυτό έγινε αντιληπτό από τη σημασία που δόθηκε στη λευκή μεσοαστική οικογένεια.

Ο ψυχρός πόλεμος έφερε και στις δύο χώρες μεγάλη ανασφάλεια για το μέλλον των δύο εθνών. Αυτή η ανασφάλεια οδήγησε και στον επαναπροσδιορισμό της σχέσης οικογένειας και κράτους. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν είναι η μόνη χώρα που θέτει τεράστια ιδεολογικά και κοινωνικά νοήματα στην οικογένεια. Σα θεσμός βρισκόταν στο κέντρο κάθε κράτους σε κρίση ως το μέρος που αναθρέφονται και μεγαλώνουν οι πολίτες. Οι δύο χώρες, όπως και κάθε έθνος σε περίοδο κρίσης, επένδυσαν στον θεσμό της οικογένειας και την ευθύνη της για τη διατήρηση της κοινωνικής τάξης. Σαν αποτέλεσμα μία γυναίκα να ασκεί τις υποχρεώσεις της προς το κράτος μέσω του ρόλου της ως συζύγου και μητέρας στην οικογένεια.

Κρατώντας τα συμπεράσματα από το προηγούμενο κεφάλαιο μπορούμε να επεξεργαστούμε ζητήματα στο σήμερα κατά τα οποία η σχέση μεταξύ οικογένειας και κράτους μετατοπίζεται όταν προκύπτουν αντιληπτές απειλές για την εθνική ταυτότητα. Τότε η πυρηνική οικογένεια εμφανίζεται ως φάρμακο, με τις γυναίκες να αντιμετωπίζονται ως αναπαραγωγικές μηχανές. Εκείνες που συμμορφώνονται στο ετεροφυλόφιλο γαμήλιο βίο επιβραβεύονται από το κράτος, αλλά εκείνα τα σώματα που δεν συμμορφώνονται με αυτόν τον κανόνα, όπως οι άγαμες μητέρες ή οι ομοφυλόφιλοι και οι λεσβίες και τα μη αναπαραγωγικά σώματα, αντιμετωπίζονται ως μη λειτουργικά άτομα στην κοινωνία και περιθωριοποιούνται.

81 Betty Friedan, *The feminine mystique*, the problem that has no name, Dell, 1977, σελ. 36-40.

Συμπεράσματα

Η διπλωματική αφορούσε την θέση των γυναικών στην επιστήμη την περίοδο του Ψυχρού Πολέμου στις ΗΠΑ και την ΕΣΣΔ και συγκεκριμένα στους τομείς της μηχανικής, του διαστήματος και των ακαδημαϊκών θέσεων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Παρατηρήθηκαν ομοιότητες σχετικά με το ποσοστό των γυναικών στις υψηλόβαθμες θέσεις και διαφορές στην αντιμετώπιση και την ενθάρρυνση συμμετοχής των γυναικών και κοριτσιών σε επιστημονικά πεδία. Παρατηρήθηκε επίσης, μια βασική ομοιότητα ότι και οι δυο χώρες ανεξάρτητα από την πολιτική οργάνωση του κράτους, αντιμετώπιζαν τη γυναίκα σαν αναπαραγωγική μηχανή. Θεωρούσαν τη μητρότητα ως φυσικό προορισμό της γυναίκας, η οποία έπρεπε να γεννήσει και να αναθρέψει σωστά τους μελλοντικούς πολίτες.

Βιβλιογραφία

- 1: Betty Friedan , The Feminine Mystique, 1974
- 2: William Mandel , Soviet Women , 1975
- 3: Barbara Evans Clemens, A History of Women in Russia from Earliest Times to the Present, 2012
- 4: Laura Micheletti Puaca, Searching for Scientific Womanpower: Technocratic Feminism and the Politics of National Security, 1940-1980, 2014
- 5: Linda Edmondson , Women and society in Russia and the Soviet Union, 1992
- 6: Norton T. Dodge, Women in the Soviet Economy,
- 7: Mary Buckley , Women and Ideology in the Soviet Union, 1989
- 8: Slava Gerovitch, Voices of the Soviet Space Program, 2014
- 9: Alena Heitlinger, Women and State Socialism, 1979
- 10: Elaine Tyler May, Homeward Bound America: American Families in the Cold War Era, 1988
- 11: Ross Gregory, Cold War America 1946 to 1990, 2006
- 12: Boris Chertok , Rockets and People : Hot Days of the Cold War, 2009
- 13: Tiffany K. Wane, American Women of Science since 1900, 2010
- 14: Daniel J . Kevles, The Physicists, 1977
- 15: Kelly Moore, Disrupting Science, 2008
- 16: Helen Laville , Cold War Women , 2002
- 17: Margaret W. Rossiter , Women Scientists in America, Volume 2 Before Affirmative Action 1940-1972, 1995
- 18: Rebecca Maid, How the Vote Was Won_ Woman Suffrage in the Western United States, 1868-1914, 2004

- 19: Prof. Svetlana Vasilievna Barabanova, The Decline of Women in Russian Engineering Education, 2011
- 20: Elizabeth Cobbs, The Hello Girls, 2017
- 21: Naomi Oreskes , John Krige, Science and Technology in the Global Cold War, 2014
- 22: Dan Kevles, Cold War and Hot Physics: Science, Security, and the American State, 1945-56,
- 23: Nicholas Dewitt, Education and Professional Employment in the U. S. S. R., 1961
- 24: Asif Azam Siddiqi, James T. Andrews, Into the Cosmos: Space Exploration and Soviet Culture, 2011
- 25: Schilling, Gerhard F.; Hunt, M. Kathleen, Women in Science and Technology: U.S./USSR Comparisons
- 26: Yulia Gradska, Soviet People with Female Bodies.
- 27: Prof. Svetlana Vasilievna Barabanova, The Decline of Women in Russian Engineering Education

